

TRIBUNA

Cena 300 din

Številka 12

LIBRARY

A. W. G. B. T. S.

ZA MEŠČANSKO DESNICO

Vse bolj je očitno, da današnje krize ne moremo več zgolj imenovati kriza dolgega vala, ker tega vala noče in noče biti konec, temveč kriza poslednjega izdihljaja.

Očitno je, da se brez korenitih sprememb v političnem sistemu ne moremo nadejati boljši gospodarski situaciji.

Zelo dobro vemo, da krizo zelo radi izrabljajo naši sovražniki (zunanji in notranji), zato je jim s korenito spremembo političnega sistema zaprti go-bec. **POTREBNA JE RESTAVRACIJA V SMERI MEŠČANSKE DESNICE V OKVIRU SAM' SOC. SISTEMA.** Zakaj ravno v smeri meščanske desnice? Zato ker se bomo edino na ta način skobacali na no-ge. Več ko bomo imeli meščanske desnice, bolje nam bo šlo. Poglejmo si nekaj presenetljivih dejstev. Naj-več meščanskih desničarjev so dosedaj izsledili v Slo-veniji. Čim bolj se pomikamo proti jugu države, tem manj je meščanske desnice (albanski republikan-ci nikakor niso meščanska desnica). Lahko bi se celo prena-glili in postavili hipotezo o vsaj minimalni pove-zanosti oziroma odvisnosti ekonomske razvitosti in meščanske desnice. In s čim se vsaj delno povezuje ekonomska nerazvitost. Tisti, ki so si izmislili izraz meščanska desnica, bi lahko temu dodali še njegovo nasprotje—**SELJAČKA LJEVICA.** Seljačka ljevica in meščanska desnica sta nenehno v konfliktu, ki bi ga lahko ponazorili s konfliktom med mestom in vasjo. Mesto je bilo vedno vir napredka, vas pa trdnjava tra-dicije, ki je bila vedno težko dostopna za nove ideje. Najbolje bo če praktično ponazorimo eno in drugo smer in to z dvema dogodkoma, ki bi utegnili odlo-čilno vplivati na nadaljni potek meščanskih puntov.

1. dogodek je bila programsko-volilna konferenca UK ZSMS, kjer se je volilo programe in ne anonimne ljudi. Dva različna programa sta se kresala med sabo. Mnogi so to takoj primerjali z večstrankarskim siste-mom in jasno takoj označili študente za meščansko desnico. Toda študentje za drugo leto napovedujejo še večje spremembe. Zgodile naj bi se celo neposredne volitve na celi univerzi in to s predvolilno kampanjo po vseh osnovnih organizacijah. Razmišlja se tudi o uvedbi študentskega parlamenta, kjer bi bila poleg pre-dsedstva stalno prisotna tudi neke vrste opozicija ozi-roma kontrolni mehanizem, ki bi nenehno prisiljeval predsedstvo, da izpolnjuje svoj program oziroma inte-rese študentov, če le ti menijo, da so njihovi interesi prišli v nasprotje s sprejetim programom. Tisto, kar modreci našega volilnega sistema že vrsto let ekspe-rimentirajo na papirju, so študentje izvedli v praksi. Se-

veda študentje tega modela nikomur ne vsiljujemo, ven-dar vseeno: **TO NI ZGOLJ IGRA!**

2. dogodek je predstavljala pojava scenarija za zaključno prireditve ob dnevu Mladosti, katerega vsebina je več ali manj že vsem znana, vsekakor pa ga ne bi mogli bolje oz-načiti kot z izrazom seljačka ljevica.

Iz vsega tega je razvidno, da se meščanska desnica bori za novo, seljačka ljevica pa hoče ohranjati staro; že pre-živeto. Še ena značilnost je pomembna. Seljačka ljevica je veliko bolj agresivna. Nikakor ne more preživeti, da bi poleg nje obstajala še meščanska desnica, proti kateri se nenehno bori in to tako, da zahteva izničenje vseh po-bud meščanske desnice. To počne najraje z represijo.

In kako naj se meščanska desnica bori proti seljački levici? Ali tudi z zavrnitvijo njenih idej? **NE!** Kajti tako bi dosegli ravno nasprotni učinek. Nasprotovanje scenariju ni pravi način boja. **SCENARIJ ZA ZAKLJUČNO PRIRE-DITEV OB DNEVU MLADOSTI JE TREBA V CELOTI PODPRETI'**, kajti nihče ne bo prej ukinitil štafete, kot tak-šni scenariji. Fantazmo moremo ukiniti zgolj z njeno prekoračitvijo.

Žal pa do tega spoznanja tudi znotraj meščanske desnice niso še vsi prišli. Tako kot so nekateri naši (slovenski) mla-dinski voditelji obsojali politično neprimernost plakata Novega Kolektivizma, tako sedaj obsojajo fuzbal tekmo, namesto, da bi oba predloga podprli in se naslednje leto samo še spominjali štafete. Tako pa sedaj nekateri celo zah-tevajo bojkot zaključne prireditve. Kakšen nesmisel. Ne le da niso bili sposobni ukiniti štafete, še več, iz nekdanjega simbola bratstva in enotnosti so naredili palico spotike, ki preti, da bo razcepila Jugoslavijo. Tu smo pa že v napačnem polju boja, kajti boj ni med Slovenijo in ostalimi, temveč med meščansko desnico in seljačko levico. Ne gre za boj med razvitimi in nerazvitimi, temveč za prvenstvo med **TEHNOLOŠKO** in **IDEOŠKO** revolucijo.

Boj in Zabit

DISKOTEKA TURIST

VSAK PONEDELJEK :

d a n c e

1. Beastie Boys - Fight For Your Right
2. The Cult - Rain
3. Siouxsie And The Bans. - Hall Of Mirrors
4. Prince - Housequake
5. B-52's - Rock Lobster
6. Wiseblood - Stumbo
7. U2 - I Still Haven't What I'm Looking For
8. Weather Prophets - Almost Prayed
9. Talking Heads - The Great Curve
10. Scobly - D - I Don't Like R&R

factory

PO EKONOMSKI FAKULTETI SE ŠIRI DUH
PODJETNIŠTVA...

SVOBODNA KATEDRA

JERNEJ REPOVŠ

direktor Studija Marketing - vodja tima:

- ki gradi image Muri, Fructalu, ...
- ki čez noč postavi celostno podobo Šafete mladosti
- ki nas prepričuje: »Turizem smo ljudje«
- ki zaposluje kreativnost

»PRODOR S KREATIVNOSTJO«

sreda, 22.4. ob 17⁰⁰

sejna dvorana Ekonomske fakultete
Boris Kidrič v Ljubljani

TRIBUNA

TRIBUNA št. 12, leto XXXVI, sreda 22.4.1987

glasilo UK ZSMS

UREDNIŠTVO: Robert Botteri (odg. ured.), Tomi Gračanin (gl. ured.), Tomaž Toporišič, Marko Pečauer, Emil Hrvatin, Simona Fajfar, Silvo Zapečnik, Samo Resnik, Borut Rismal, Brane Senegačnik (lektor), Sena Sarkič in Zdravko Papič (prelom in oblikovanje), Peka in Darja (tajništvo)

TISK: Tiskarna Ljudska Pravica, Priprava BEP Dnevnik: Naklada 5000 izvodov

Oproščeno temeljnega davka za promet po sklepu št. 421-170 z dne 22.1.1973

NASLOV UREDNIŠTVA: Kersnikova 4, Ljubljana tel. 319-496, 318-457; javni sestanki uredništva so ob sredah ob 18. uri

PREDSEDNIK ČASOPISNEGA SVETA: Danilo Turk

DRUGA GODBA TUDI LETOS BO!

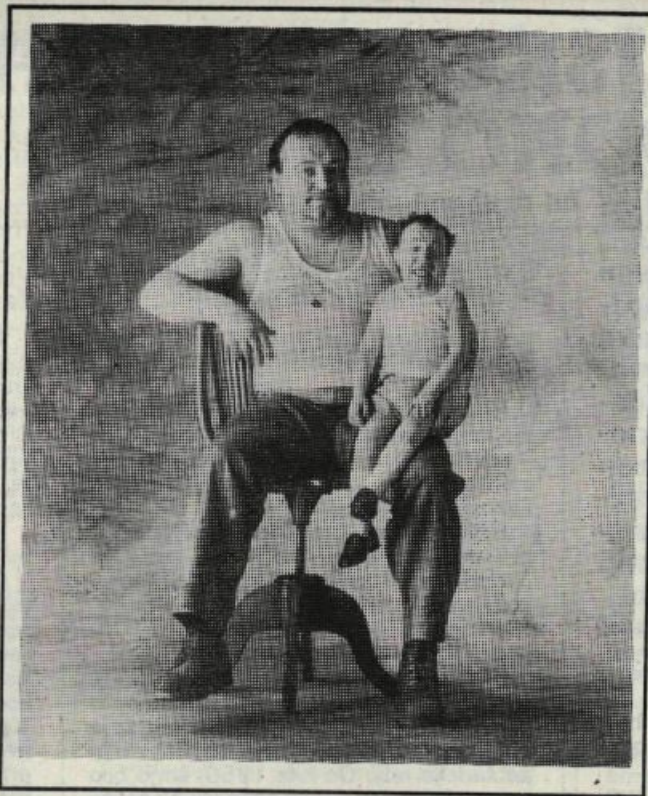
In sicer od 22. do 23. maja, vsepovsod po ljubljanskih Križankah. Organizator, CIDM, program še oblikuje, vendar je v glavnem že vse znano. Uvodni koncert bo imel v Viteški dvorani **Bojan Gorišek**, naš mladi, a že priznani pianist. Prireditev bo dan kasneje otvorila skupina ljudskih godcev iz Rezije, isti večer pa se že obeta spektakel v Poletnem gledališču. Nastopili bodo **UJAMAA**, predstavniki afriškega etnopopa iz Zaira. Nedeljski večer, 24. maja, bo namenjen rocku, ki odstopa od običajnih ali prevladujočih trendov. Predstavili se bodo Francozi **DAZIBAO**, tolkalec **HUBBACK** iz Wallesa, kanadski ženski trio **LES POULES** ter **HUNK-All** iz Danske. 25. maja bosta pihalec in pevec **Lewis Jordan** ter basist

Mark Izu, sicer člana skupine **United Front**, v Viteški dvorani predstavila svoj repertoar lastnih skladb, priredb jazzovske tradicije in japonskega glasbenega izročila.

26. maj je namenjen newyorški off sceni z duom **Elliotta Sharpa** in **DAVID MOSS DENSE BANDOM**. 27. maja, v sredo bo štiričlanski **NAWA ENSEMBLE** izvajal iransko tradicionalno in klasično glasbo. Dan kasneje naj bi v Ljubljano prišla sedeminštiridesetčlanska francoska zasedba **URBAN SAX**, zavzela celotne Križanke in uprizorila svoj glasbeno-ambientalni projekt.

Druga godba '87 se bo zaključila v soboto, 30. maja, z zdaj že običajnim velikim koncertom, verjetno ponovno reggae glasbe, pri čemer organizatorji omenjajo možen obisk **Mickeya Dreda** ali skupine **BLACK ROOTS**.

Mladost je objavila seznam »šestih veličastnih« izgubarjev v minulem letu. Na vrhu je Tovarja umetnih gnojil iz Kutine, ki je minulo leto zaključila z 28,7 novimi milijardami izgube. Na drugem mestu je INA Petrokemija iz Omišlja, ki je nekam založila 13,6 novih milijard, MKS iz Smedereva je izgubila 12,5 teh istih milijard. Četrty je TOZD INE za proizvodnjo goriv in aromatov, ki so mu »težki pogoji gospodarjenja« pojedli 11,9 novih milijard. Sledita Tovarja Celuloze iz Sremske Mitrovice, ki ji manjka samo 10,6 novih milijard, ter Ivan Milutinović iz Beograda, kjer so boljši za celo novo milijardo.

Mladost neustrašno odkriva nove primere zlorabe položajev in grabeža družbenega premoženja. Pod naslovom »Memić-Babunović geng« poroča, da sta omenjena tovariša, do nedavnega načelnik in komandant Štaba Teritorialne obrambe v Lukovcu (BiH), organizirala sorazmerno neobičajne orožne vaje; teritorialci so gradili cesto do njihovih počitniških hiš. Bila sta razkrinkana, izključena iz partije in sta trenutno v kazenskem postopku. Preiskavo vodi Vojaško sodišče v Sarajevu in vse gradivo je strogo zaupno. Menda še najbolj zaradi tega, ker nove poti niso vodile le do dveh vikendov.

Nekoliko manjšo izgubo ima Sljeme-mesna industrija Sesvete, zato pa imajo tradicija: V zadnjih dvajsetih letih je ta delovna organizacija poslovala brez izgub 381 dni od 17. 7. 1983 do 1. 8. 1984. To je bil čas prisilne uprave. Sedaj spet po starem kopicijo izgube. O tem so doslej nastali že številni »programi in dokumenti«. Zadnji tovrstni dokument je bil objavljen pred dvema mesecema in ugotavlja, da je na enega zaposlenega proizvodnega delavca zaposlen en neproizvodni delavec, da so proizvodne kapacitete izkoriščene 35 %, transportna sredstva 30 %, živo delo pa 50%. Direktor DO je sodelavcem Poleta razložil, da je »ta elabokrat malo defektan«.

Osiješki štirnajstodnevnik TEN piše o razmerah v neki tamkajšnji srednji šoli. (...) Ker so učilnice majhne, vanje ne morejo spraviti zadostnega števila klopi. Zato pri eni klopi sedi do pet učencev, po dva na enem stolu. (...) Zidovi so nevdružljivi, počekani, v nekaterih učilnicah so v vratih ogromne luknje, ponekod pa vrata tudi padajo. (...) Še posebej težko je pozimi. V učilnicah kuriva Zaradi pomanjkanja kuriva kurijo kar s parketom. Zato so v nekaterih učilnicah na tleh velike luknje. V večini prostorov zamaka. V zbornici vlaga uničuje instalacije. V deževnih dneh se pouk odvija na drugem koncu prostora, ker se bojijo, da se jim bo strop zrušil na glavo. (...) Pedagog je učencem svetoval, da naj če zaškripa, pokrijejo glave z rokami. Tako jim strop ne bi padel na glavo, temveč na roke.«

Polet je namesto vas prebral reklamno sporočilo v široko popularnem tedniku Arena, ki priporoča obsežno knjigo »Sveznanje o vitaminih«. Knjiga, ki je plod sodelovanja z neko ameriško založbo, ponuja »vitaminske terapije za naslednje bolezni: staranje, zločin in mladotletniška delinkvenca, mentalna zaoostalost, onesnaževanje, shizofrenija, depresija, neplodnost...«.

O prisluškovanju pri nas so se razpisal v zadnjih številkah Mladosti. Povod je bil profesor Miodrag Jaćimović iz Čačka, ki je odkril, da so mu v stanovanje namestili prisluškovalno napravo. O tem je obvestil občinskega javnega tožilca in predsednika občinske skupščine, ki pa kljub obljubam nista ničesar ukrenila. Jaćimović se je obrnil na Združenje književnikov Srbije, katerega član je, in dobil podporo. Tako je zadeva prišla v javnost, sekretar SNZ Srbije pa jo bo moral razjasniti. Razlogi za prisluškovanje pa so bolj ali manj znani: profesor je bil obtožen kaznivega političnega dejanja, vendar je bil postopek pred dobrim letom ustavljen. Očitno pa ga ima nekdo še vedno za »sovražnika«.

kmetijstvo & ekologija

PAPAGAJSKO KORAKANJE ZA ZAHODNO EVROPO

Koliko neumnosti je že in še bo preživel pomurski kmet

V večtisočletni zgodovini kmetijstva so nastala spoznanja in se razvile prave modrosti. Zato je na tem področju ekologija nekaj, ob čemer lahko rečemo: Nič ni novega pod soncem! – Razen ekološke krize takšnih razsežnosti in usodnosti, kakršna se je vkoreninila na zemlji in Zemlji v današnjih dneh!

Nekako pred 6000 leti so bili v Srednji Evropi že kmetje, ki so, razen kopalne palice in lesenih lopat, uporabljali že ralo, ki ga je vlekel človek.

Rimski zgodovinar Plinij je pred približno 2000 leti pri Ubijcih že opisoval gnojenje z mineralnimi gnojili.

Zgodovinarji poljedelstva so celo izračunali, kako so v zgodnjem srednjem veku gospodarili v severozahodni Nemčiji: na treh hektarjih so pridelali, po odšteti domnevnih izgub in semena za naslednjo setev, okrog 15 stotov zrnja.

Takšno gospodarjenje iz rok v usta naj bi trajalo kakih 1000 let in bila so lačna leta, če vreme ni bilo ugodno.

Dokler niso začeli kolobariti: jesenska setev – pomladna setev – praha (ledina). Stradanja je bilo manj, rastlo pa je število prebivalcev. Čeprav so se izboljšali plugi in jarmi, da je bilo mogoče globlje orati, je takšna nepremakljiva zakonitost »tridelnega« kmetovanja vsako leto izključila tretjino obdelovalne zemlje.

Toda na praho sta prišla detelja in krompir. Krompir iz Južne Amerike, detelja pa na splošno srečo, ker je bila hkrati krma in izboljšava zemlje. Od takrat slovi kot rastlina, ki prinaša srečo, pozneje so ji dodali eno pero, ker so na njeno koristnost v obliki običajne triperesnosti pozabili. – Maria Antoinetta se je vseeno že v tistih časih raje krasila s krompirjevimi cvetovi in sploh je nastopilo obdobje, ko so se kronane glave in drugi imenitneži šli kmetovanja.

Pisali so razprave o poljedelstvu in se motili, kot se motijo še danes. Toda danes se motijo nepopravljivo. Tako imenovani atomski vek ni razvil popolnejše znanosti o obdelovanju zemlje, kot jo je v svoji tisočletni zgodovini razvil kmet, z občutkom za zemljo.

Toda industrijsko-kmetijska proizvodnja, ki je nastala v 19. in 20. stoletju, je silovito povečala pridelovanje hrane. Vse je kazalo, da je nastopil zlati vek kmetijstva, ki pa je že od vsega začetka nekoliko sumljivo, ker se je hkrati začelo naglo zmanjševati število kmetov, obdelovalne zemlje je bilo potrebno čedalje manj. Začelo pa se je tudi umiranje življenja: različni strupi za zatiranje plevla, žuželk in

plesni so začeli povzročati preobrazbe in izginjanje življenjskega krogotoka.

NARAVA VRAČA UDAREC

Narava je odgovorila na zmote zavedenih strokovnjakov in kemijskih koncernov – pri čemer pa morebiti ne gre toliko za zmote, kot za samovšečnost, nepremišljenost in lov za profitom.

Pojavljati so se začele nove bolezni: plevli in žuželke, ki niso izumrli, so se začeli prilagajati (pri nas se to najbolj vidi pri koloradskem hrošču in pri zatiranju plevla v koruzi, potrebna so vedno nova škropiva v vedno večjih količinah).

Ni vse nekoristno in vredno, da se uniči, kar je plevel in žuželka! Kljub vsemu pa je bilo v začetku videti vse najboljše, saj je bilo neprimerno več hrane, stroški zanjo pa čedalje nižji. Od leta 1950, ko je bilo treba v ZRN dati skoraj polovico plače, se je do današnjih dni življenje pocenilo in znaša še okrog 23 odstotkov, kot pri nas, če odštejemo krizno inflacijo.

Vse to ima tudi drugo plat. Ekološko pamet, ki je bila tisočletja v kmetijstvu, je izpodrinila industrijska. – Raznolikost je izginjala, nastajali so velikanski kompleksi z monokulturami, brez gozdičkov med njivami, brez potočkov in mlak. Vse mora biti enolično, pod kontrolo in čimbolj odvisno od umetnih gnojil, škropiv in profita.

Srečo prinašajoče detelje ni več po poljih: v poštev pride samo še zapoved industrije: pšenica, krompir, koruza in sladkorna pesa. Predvsem slednja, ki najbolj izčrpa zemljo.

Kmet je postal zvesti služabnik kemije, od kemije je odvisen bolj kot od kogarkoli v svoji dolgi zgodovini. Kemija in strojna industrija sta nadomestili bogove žetve in setve.

Vendar se s to babilonsko prevaro ni mogoče povzpeti do Boga. Nemške statistike pričajo o tem: v letih od 1973 do 1981 se je pridelalek ozimne pšenice povečal za 10 odstotkov, stroški pa za 25. Stroški za rastlinsko zaščito so se sočasno povečali za 87 odstotkov, za umetna gnojila pa za 60 odstotkov.

Fred Klingauf, strokovnjak za zdravje rastlin z Inštituta za biološko zatiranje mrčesa, nemške zvezne ustanove za poljedelstvo in gozdarstvo, ne vidi nobene možnosti, da bi se ti stroški začeli zmanjševati, ker je v takšnem kmetijstvu potrebno računati »s silovitim povečanjem škodljivih posledic v čedalje krajših presledkih. Gospodarjenje bo postajalo čedalje bolj umetno... pri takšni zaščiti rastlin je čedalje več stranskih učinkov, ker se uničujejo naravni sovražniki...«

Drugi strokovnjaki, katerih ugotovitve prav tako povzemamo po publikaciji Gerda Schusterja: Im Schweisse deines Angesichts (V potu tvojega obraza), izšlo v

Vernutzte Landschaften, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1986, pravi:

Wolfgang Schaumann, raziskovalec biološko-dinamičnega poljedelstva iz Darmstadta: Pri zatiranju škodljivcev se vsota vseh živih bitij na daljši čas odziva drugače, kakor se pri uporabi sredstev pričakuje in kakor kratkoročno učinkuje. Kmet s takšnim delom usmerja naravo proti sebi.

Rudolf Heitefuss, fitopatolog iz Göttingena:

Odpornost pri škodljivcih se povečuje, kar nima za posledico samo še večje uporabe pesticidov, marveč začenjajo razvijati nova škropiva, ki so namenjena uničevanju določenih škodljivcev, koristnim pojavom pa naj bi prizanesla. Ker pa so tako specifična, je toliko večja nevarnost, da se na primer plesni, s prav tako specifičnimi mutacijami, nanje prilagodijo.

Rolf Diercks, strokovnjak za kmetijstvo in zaščito rastlin iz Münchna:

Tudi kmetje, ki so primerno izobraženi o uporabi strojev in škropiv, kar je po nemških raziskavah samo približno četrtnina vseh kmetov, opazijo, da so prestopili zelo občutljivo mejo med koristnim in škodljivim šele takrat, ko se napaka pozna pri žetvi.

Manfred Reschke iz zavoda za zaščito rastlin pri hannoverski deželni zbornici je ugotovil, da je bilo od 490 poskusov, ki so jih opravili na s herbicidi poskropljeni ozimni pšenici, 33 odstotkov takšnih škropljenj, kjer so bili stroški škropljenja višji kot pridelani presežek, pri 18 odstotkih pa so ugotovili celo zmanjšanje pridelka.

Hans Kees iz bavarskega inštituta za poljedelstvo:

Veliko plevla je zaradi dolgotrajne uporabe enakih škropiv postalo tako odporno, da prenese celo 50-kratno normalno doziranje znanega strupa atraccina.

Če leta dolgo ni na poljih koruze in sladkorne pese nobenega plevla, je zemlja zbita in nastane erozija. Majhne živali, ki so preživele smrtonosni dež škropiv, pa nimajo druge izbire, če so preživele, kot da se lotijo kulturnih rastlin.

ŽETVE IZOBILJA – NESPAMETI IN PAMETI

Kmetje morajo ugotoviti, da prizadevanje za izredno velikimi pridelki ni nesmiselno samo ekološko, temveč tudi ekonomsko.

Pridobiti si morajo samozavest, ker je njihova večšina in kulturno izročilo staro tisočletja in ni nastalo skupaj s kmetijskimi in strojnimi tovarnami, niti z rojstvom agrarnih strokovnjakov, ki za svoja izhodišča najpogosteje ne jemljejo zemlje, na-

rave in življenja, marveč biltene s ponudbami kemičnih sredstev, težke mehanizacije in ne vidijo, da kmetijstvo po svoji naravi ni industrija!

Kljub vsemu pa je videti, da lahko to večtisočletno izkustvo kmeta in njegov naravni občutek za zemljo zavrne kot nepomembno. Še nikoli ni bilo v Evropi toliko presežkov hrane kot danes, četudi so se izredno zmanjšale obdelovalne površine in število kmetov. Danes govorimo o polnih skladiščih hrane, o morju vina, Matterhornu mlečnega prahu, hribih masla, ki bi na vagonih segalo od Moskve do Pariza, tisočih tonah zamrznjenega mesa.

Samo leta 1980 so države EGS vzele s tržišča čez milijon ton jabolk, hrušk, paradiznika, breskev in pomaranč: 360000 ton so skrmili živini, 270000 ton so prekuhali v žganje, 60000 ton porazdelili šolam in domovom za ostarele; 300000 ton ali 33 odstotke vsega pa je zginilo – hkrati so od glada umirali tisoči po svetu!

Ko so začeli uvajati umetna gnojila, so pridelali osem ton krompirja na hektar, danes ga pridelajo 32 ton; pridelek pšenice se je povečal za petkrat.

To so sami uspehi. Kemijski koncern BASF (pred kratkim je souničeval Ren) je izračunal: »Ce bi se hotele ZDA, v načinu prehranjevanja svojih 250 milijonov prebivalcev, vrniti v 'dobre stare čase', bi potrebovale za obdelavo njiv 61 milijonov konj in druge vlečne živine. Dvajset let bi trajalo, da bi vzgojili tolikšen stalež!»

Te podatke so izračunali za tiste »zasajane ekološke«, nočejo pa spoznati drugih dejstev, tudi takih, da nihče zaradi ekološke ne zahteva vrnitve v kameno dobo.

Ce bi po vsem svetu pridelovali hrano tako kot ZDA in Evropa, bi v nekaj letih zmanjkalo fosilnih goriv oziroma jih ne bi bilo več. Švica in Kitajska imata enake obdelovalne površine na prebivalca, Kitajska se prehranjuje sama, Švica pa mora posredno ali neposredno uvažati preko polovice hrane. V industrijskih državah potrebujejo danes za enoto energije na krožniku v povprečju deset enot fosilne energije. Na Kitajskem pa daje enota energije, ki jo vložijo za pridelovanje riža, 20–40 kratno korist. – Kitajska je primer ekološkega kmetijstva, z majhnimi površinami, velikim številom kmetov, upoštevanjem naravnega krogotoka, čeprav ni brez mehanizacije!

Evropa pa je prilagodila svoje kmetijstvo industriji: izsuševalni jarki so, tako kot pri nas, takšnih razsežnosti kot ustrezna buldožerjem, ne pa okolju. Velikost njiv je prilagojena traktorjem in drugim strojem, naše melioracije imajo isti namen, ker smo edino v takih primerih v Evropi na evropskem nivoju – EURECA je nekaj drugega!

Takole piše v navedeni knjigi Gerd Schuster, v članku Wieviel Energie braucht ein Schnitzel (Koliko energije je potrebno za zrezek):

Orgije zapravljanja, ki so v Evropi in ZDA prešle v meso in kri, se lahko vsak trenutek končajo. Zaradi velikih presežkov, ki dodatno povečujejo odvisnost od uvoza fosilne energije in krmil – kar je prav tako oblika energije – se pomika neto samopreskrba v EGS, po mnenju strokovnjaka za gospodarstvo dr. Wernerja Sc-

hüttauf, »na mejo lakote 60-tih odstotkov«. Zaradi agrarne in prehranjevalne politike je družba presežkov programirana za lakoto. »Noben kontinent ni tako ogrožen od lakote kot Zahodna Evropa«. Pri tej bridki resnici ne morejo gore mesa in morja mleka nič spremeniti. Ravno nasprotno. (nav. delo)

VRATNIJCE KMETIJSKE POLITIKE

(Vratnjice imenujejo kmetje v okolici Beltinec ozare – kos njive med dvema obdelovalnima površinama, kjer se obračajo pri oranju.)

Zato bomo še naprej papagajsko korakali za Zahodno Evropo, čeprav so tam že prišli na vratnjice:

– še naprej bomo hlapčevsko ponujali pokrajino, da zgradijo v njej čezmerne energetske objekte, od HE na Muri do rudnikov za druge?

– še naprej bomo komasirali in meliorirali kar počez, po načrtih iz mariborskih in drugih birojev? Po poljih so škopali jarke kakor jim je padlo ravnilo na zastarelo specialko, voda pa še naprej stoji na posevkih in pridelkih, če je mokro leto. V sušnih letih bo zemlja še naprej žejna!

– še naprej bomo forsirali pridelovanje sladkorne pese in ubijali zemljo ter kmeta? (V Avstriji, neposrednem sosedstvu, pojenjujejo, ker so posledice katastrofalne.)

– še naprej bomo propagirali hleve na splakovanje, čeprav so tisti na nastil boljši

in cenejši – tako z gnojem za zemljo kot za okolje?

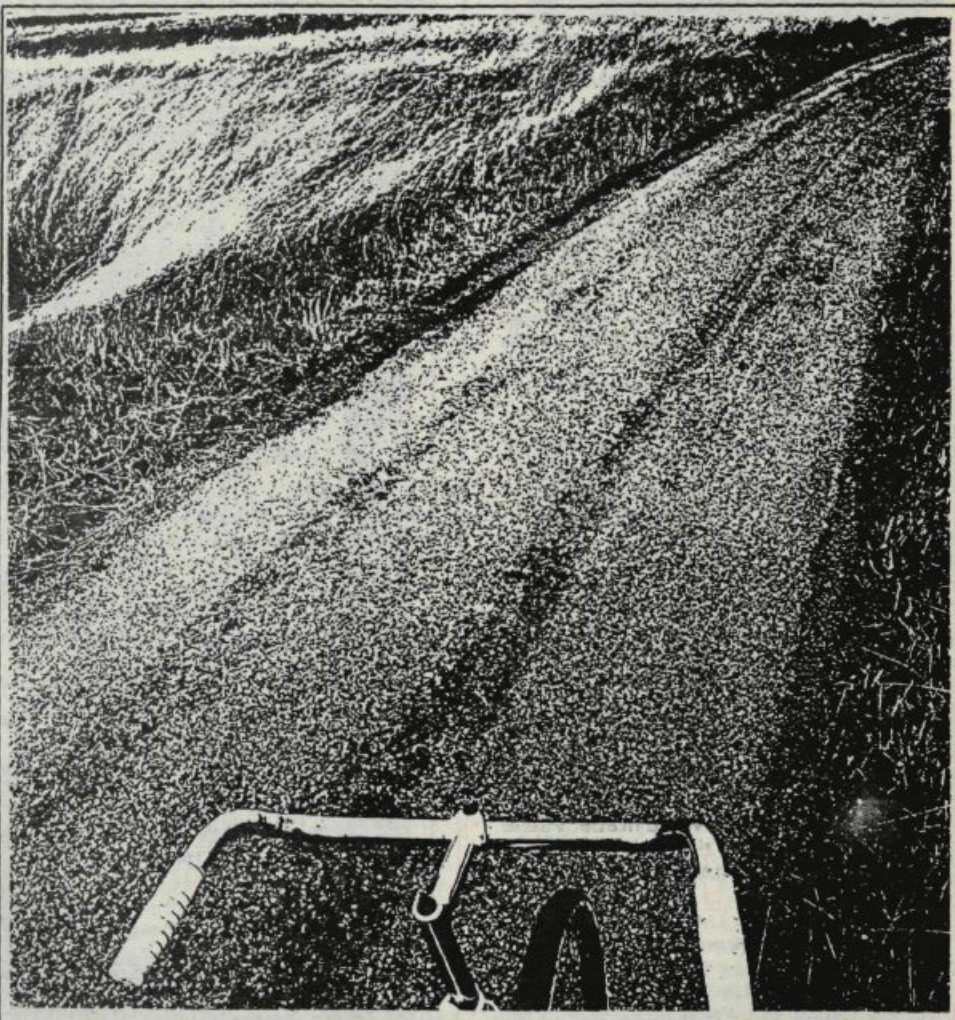
– še naprej bomo »raziskovali«, izračunavali in trošili denar za saniranje Nemščaka, načrtovali izsuševalne bazene za gnojnico, čeprav je ekološka in ekonomska rešitev v nastilu?

– še naprej bomo kmetijstvo delili na strateško (kako neumen militaristični izraz!) in na obrobno? Zanikali ekološke pogoje, namesto da bi manjši, toda bolj ekonomicen in zdrav pridelek, nadomestili z intenzivnim kmetovanjem in vrtnarjenjem pod rastlinjaki, ki bi jih ogrevali s toplo vodo izpod nog?

– še naprej bomo odirali kmeta in proletarca, ki plačuje subvencije za prvega, namesto da bi po zdravi pameti industrija začela proizvajati potrebne reči za rastlinjake, toplo vodo in namakanje, ekološko primerno embalažo za razpošiljanje pridelkov...?

Koliko neumnosti je že šlo čez ubogega pomurskega kmeta. Najprej pritiski prisilne kolektivizacije, ideološki pritiski. Potem nepreverjene in škodljive novitete, s kakršnimi so ga vedno znova potiskali v kot in dolžili zaostalosti: odprti hlevi, v katerih je zmrzovala živina in krvavelo srce pametnih kmetov; hlevi na splakovanje so bili merilo naprednosti, ker je industrija proizvajala cisterne za gnojnico; prisilne komasacije in nesmoterne melioracije...

ŠTEFAN SMEJ

ZLORABA PSIHIATRIJE

Spoštovano uredništvo, izvolite sprejeti v prilogi poročilo našega komiteja o življenjskih pogojih in pogojih medicinske nege ter splošnega tretmaja v zaporskih psihiatričnih bolnicah v Jugoslaviji.

Življenjski pogoji v jugoslovanskih zaporih so zelo aktualna tema v naši javnosti. Toliko bolj torej upamo, da bo priloženo poročilo zbudilo vašo pozornost in interes.

V interesu resničnega obveščanja javnosti vam sporočamo, da je precej veliko število oseb, ki so preživele v takih ustanovah več let samo zato, ker so na nenasičen način izrazile svoje prepričanje o splošnih stvareh v svoji domovini, potem ko so izčrpale vse možnosti internih pritožb brez kakršnega koli rezultata; v obupu so se obrnile na tuje instance pri iskanju pomoči, pri tem pa smo jim pomagali tudi mi, sledeč humanim pobudam (dali smo jim naslove, napisali pritožbe). Več je bilo sprejetih s strani AI, laondon, ne kot duševni bolniki, kot jim pravijo uradniki, ampak kot ujetniki vesti. Nekaj se jih je obrnilo na Unesco, Pariz, 3 pritožbe so pozitivno rešene, petnajst pa se jih je obrnilo na razna nacionalna psihiatrična združenja in Ameriško združenje psihiatrije, Svetovno združenje psihiatrije, Komite za človečanske pravice OZN.

Sodim, da je potrebno, da o takih primerih razpravljamo med seboj Jugoslovani, na žalost pa do sedaj ta želja ni bila uresničljiva, ker so jo odgovorni odbijali in niso sprejemali nikakršnega dialoga o tem vprašanju.

Zelet bi pripomniti, da ima priloženo poročilo veliko napak, kar se tiče stila, jezika, oblike, slovnične; stvari se tudi ponavljajo, marsikaj je preveč obširno povedanega, veliko je napak pri tipkanju, slabša je materialna prezentacija ipd. Te pomanjkljivosti so nastale zaradi življenjskih pogojev, pomanjkanja časa, resursa, oddiha, podvrženosti presijam in zaradi mnogih drugih razlogov, ki jih ni moč naštetih v takšnem tekstu. Zavedamo se teh napak, vendar ima peticija tudi eno bistveno kvaliteto, prinaša dejstva.

V upanju, da boste preučili priloženo poročilo in ga eventualno objavili.

S spoštovanjem

TOMISLAV KRSMANOVIĆ

KOMITE ZA ZAŠČITO ČLOVEKOVIH PRAVIC

ZVEZNI SEKRETARIAT ZA PRAVO-SODJE IN SPLOŠNO UPRAVO

ZVEZNI SEKRETARIAT ZA ZDRAVJE IN SOCIALNO POLITIKO

ZVEZNA SAMOUPRAVNA INTERESNA SKUPNOST ZDRAVSTVENE ZAŠČITE

ZDRUŽENJE PSIHIATROV JUGOSLAVIJE

Predmet komunikacije:

Poročilo o stanju življenjskih pogojev, medicinske nege in zaščite in splošnega postopanja v zaporskih psihiatričnih bolnicah in predlog za reforme.

Ker je po členu 324, odstavek 1, zakona o izvršitvi kazenskih sankcij Zvezni sekretariat za pravosodje in splošno upravo odgovoren za nadzor zakonitega in pravnega postopanja z zaporniki in pacienti kazensko pobojševalnih domov-bolnic, kar se tiče pogojev življenja, pa za medicinsko nego in zaščito in splošni tretma, vas želimo obvestiti o stanju v teh ustanovah.

Opozarjamo, da je iz uradnih virov nemogoče dobiti natančne podatke o številu in lokaciji kazensko pobojševalnih domov neuropsihiatričnih zaporskih bolnic, o številu postelj, o številu oseb, ki jim je izrečen varstveni ukrep obveznega zdravljenja in varstva v psihiatričnih bolnicah (na osnovi t.i. »čistega ukrepa« iz člena 63 KZ SFRJ in iz člena 65 KZ SFRJ, ki regulira obvezno zdravljenje alkoholikov in narokomanov), kot tudi o osnovah, na katerih je bil izrečen varstveni ukrep (ogrožanje osebne varnosti, ogrožanje varnosti prometa, požig, posilstva, verbalni ali kateri koli politični delikt ipd.). Ti podatki so skrbno varovani pred očmi javnosti kot državna skrivnost, podobno kot tudi število političnih zapornikov.

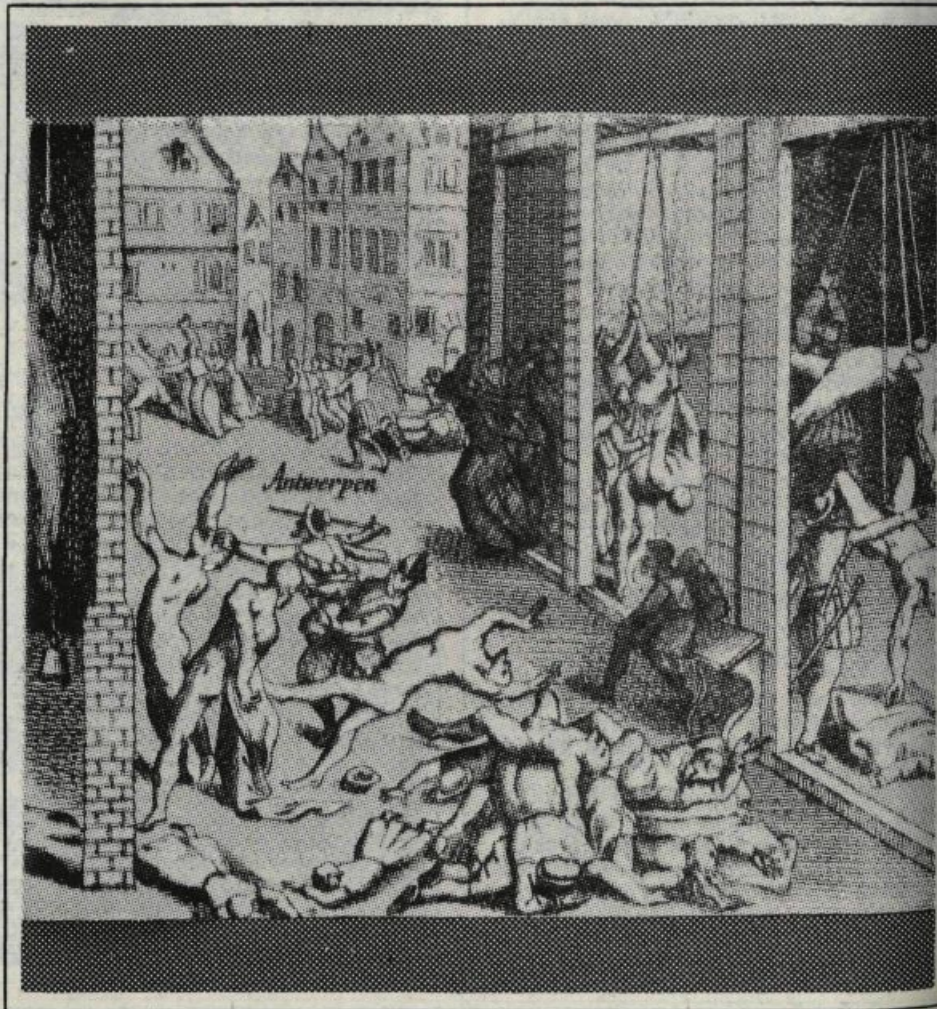
Kljub nedostopnosti takih informacij smo s pomočjo večjega števila oseb, ki jih poznamo in ki so - nekatere od njih tudi več let - zbrali

dovolj podatkov o dveh takih bolnicah: Kazenskopobojševalni dom bolnica, Neuropsihiatrični oddelek, Beograd, Bačvanska 14 in Kazenskopobojševalni dom bolnica, Neuropsihiatrični oddelek, Šimunska brez števila, Zagreb. Zlasti smo dobili detajlne in zanesljive podatke o beograjski zaporski psihiatrični bolnici (t.i. Psihiatrična bolnica Centralnega zapora v Beogradu). Podatke o zagrebški zaporski psihiatrični bolnici smo dobili od dveh oseb, od katerih je bila ena 6 mesecev, druga pa 2 leti v tej ustanovi.

Pri obdelavi teh informacij smo se naslanjali na naše osebne izkušnje in interdisciplinarna vodenja: zdravnikov, psihiatrov, politologov, sociologov iz raznih znanstvenih disciplin (kot npr. pravo, kriminologija, penologija, viktimologija, veda o taboriščih, represologija itd.).

Kopije tega poročila bomo dostavili sredstvom javnega obveščanja in nekaterim jugoslovanskim časopisom.

Na osnovi razpoložljivih informacij, v katere je moč zaupati in o čemer se govori nadalje v tekstu in kar se lahko preveri na kraju samem in s pričami, voljnimi potrditi le-to, vas obveščamo, da je stanje v teh ustanovah takšno, da se, kar se tiče življenjskih pogojev, medicinske nege, ukrepov in splošnega postopanja, sploh

ne more govoriti o izvršavanju namena konfiranja, ki je zdravljenje. V nadaljevanju bomo govorili o tem detaljnije. Zahtevamo, da se naše trditve preverijo.

Skrivnostnost in anonimnost izrekanja takih pravnih ukrepov in funkcioniranja takih ustanov onemogočata znanosti raziskati to področje, seznaniti z njim javnost in ji preprečuje sodelovanje pri planiranju in uvajanju reform kazenske politike v zaporih. Tako se npr. KP dom bolnica Bačvanska 15 v Beogradu nahaja samo 20 minut od Terazij, 15 minut od pravne ali medicinske fakultete, kljub temu da se takšna specialna zdravstvena zaporska ustanova nahaja v širšem centru Beograda, se o njej ve zelo malo. V javnosti se o njej sploh ne govori, o njej ne govorijo naši psihiatri, čeprav je moč predvideti, da nekateri od njih vedo, kakšno stanje je v njej. Če se ve tako malo o tej bolnici v Beogradu, kaj in koliko se ve o podobnih ustanovah v bližnji, in kaj šele v daljni notranosti?

POGLAVJE III. USTANOVE ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA, člen 19, odst. 1:

»Zaporna kazni se prestaja v ustanovah za prestajanje kazni«; odst. 2: »ustanove za prestajanje zaporne kazni so: kazensko poboljševalni dom, okrožni zapor in zapor (v nadaljnjem tekstu ustanove);

člen 20, odst. 1: »kazenskopoboljševalni dom (v nadaljnjem tekstu dom) je lahko splošen in poseben«; odst. 2: »splošni dom je namenjen za izvršitev zaporne kazni za več kategorij obsojenih oseb«;

odst. 3: »posebni dom je namenjen za izvršitev zaporne kazni za posamezne kategorije obsojenih oseb (za osebe, ki so obsojene prvič, za tiste, ki so izvršili kazniva dejanja nehotno, za povratnike, za mlajše polnoletne osebe, za mladoletnike, za bolne obsojene osebe – dom bolnica in dr.).

Po členu 20, odst. 3, KP dom bolnica je v tem primeru Neuropsihiatrični oddelek ustanova, kjer se izvršuje zaporna kazni.

Po členu 83 ZIKS-a, odst. 1: »v domu bolnici se izvršujejo varnostni ukrepi obveznega psihiatričnega zdravljenja in varstva v zdravstveni ustanovi, pa tudi dolžnost zdravljenja in varstva alkoholikov in narkomanov«; odst. 2: »v domu bolnice bo na zdravljenje poslan obsojenec, ki je obolel, ki pa mu ustanova, v kateri prestaja zaporna kazni, ne more nuditi potrebne zdravstvene zaščite, vendar najdlje do izteka zaporne kazni«; odst. 3: »v domu bolnico je na zdravljenje poslana tudi oseba, kateri je izrečen vzgojni ukrep – napotitev v vzgojno poboljševalni dom – če vzgojnopoboljševalni dom ne more nuditi primerne zdravstvene zaščite«;

odst. 4: »v domu bolnico je lahko nameščena tudi obolela oseba, ki ji je določen priporok«.

Člen 229 ZIKS-a, odst. 1: »ukrep obveznega psihiatričnega zdravljenja in varstva v zdravstveni ustanovi se vrši v posebnem oddelku za izvršitev tega ukrepa v domu bolnici.« Tako se po členu 236 ZIKS-a v domu bolnici vrši tudi varnostni ukrep obveznega zdravljenja in varstva alkoholikov in narkomanov.

Zaključek, ki se ponuja po analizi tega zakona, je torej, da je KP dom bolnica, neuropsihiatrični oddelek ustanova, kjer se vrši zaporna kazni.

Gledano s pravnega in medicinskega stališča zahteva uvrščanje oseb, ki jim je izrečen varnostni ukrep iz člena 63 (in v določenih primerih tudi iz člena 65 KZ SFRJ) KZ SFRJ pod kazenske sankcije zaporne kazni celovito raziskavo s strani naše pravne znanosti, psihiatrije in širše medicine.

Javnost je najboljši jamstvo zakonitosti in najučinkovitejši zaščitnik pravic zapornikov, v tem primeru pa tudi bolnikov in spoštovanja njihovega človeškega dostojanstva. Noben državni, ne profesionalni organizem, ne organ v danem družbenem okolju ne more doseči reforme na tem področju in bolnikom-zapornikom uliti občutka gotovosti v takšni meri, kot

lahko to stori javnost s sredstvi obveščanja in javne razprave.

Bolniki v tej ustanovi so, čeprav tako rekoč v centru mesta, odtrgani od sveta, od vpogleda javnosti v pogoje njihovega življenja in ravnanje z njimi, ki so zaviti s posebno pozornostjo in z zagrinjalom tajnosti.

V družbi se sprejemajo ukrepi za rešitev krize in za promocijo zakona in človeških pravic. Ta predstavitev želi informirati odgovorne o stanju v teh ustanovah – zahtevamo takojšnje ukrepe in reforme.

Z razvojem krize in pojavov, ki ga spremljajo, z rasto nezaposlenosti, krepivju napetosti in konfliktov v družbi, se bo povečala tudi populacija zaporov in teh bolnic. Zato je treba toliko bolj posvetiti pozornost tej problematiki. Upoštevati je treba, da veliko število oseb v teh ustanovah družbo veliko stane. Po večletnem bivanju v teh ustanovah odhajajo osebe organsko obolele, pri njih in njihovih družinah se pojavlja značilna medicinska in socialna patologija in oblika asocialnega obnašanja. Vse to pa skupnost stane še več.

Obstoj takih ustanov predstavlja prav tako zelo težak pravn, politični, družbeni problem in pomeni brutalno kršitev elementarnih norm medicinske etike.

Zakon o izvršitvi kazenskih sankcij (v nadaljevanju teksta ZIKS), člen 1, odstavek 1: »Na osnovi tega zakona se izvršujejo kazenske sankcije«, odstavek 2: »Pod kazenskimi sankcijami v pomenu tega zakona so mišljeni varnostni ukrepi in vzgojni ukrepi«.

Člen 63 KZ SFRJ se namreč glasi:

1) »povzročitelju, ki je kaznivo dejanje napravil v stanju neprištevnosti ali bistveno zmanjšane prištevnosti, bo sodišče izreklo obvezno psihiatrično zdravljenje in varstvo v zaprti psihiatrični ustanovi, če ugotovi, da je nevaren za okolico in da je za odpravo te nevarnosti potrebno njegovo zdravljenje in varstvo v taki ustanovi«;

2) »ukrep iz odstavka 1 tega člena bo sodišče ustavilo, ko ugotovi, da je prenehala potreba po zdravljenju in varstvu povzročitelja v zdravstveni ustanovi«.

V podobnem pomenu se izraža tudi člen 65 KZ SFRJ, ki regulira varnostni ukrep zdravljenja alkoholikov in narkomanov.

Člen 63 KZ SFRJ vsebuje dva bistvena elementa:

1) Varstvo v bolnici, da se osebi na ta način fizično prepreči kršitev zakona.

2) Zdravljenje, medicinska nega in ravnanje z osebnostjo, čigar namen je ozdraviti osebo in tako eliminirati nevarno stanje, ki izhaja iz obo-

lenja. To pomeni, da je cilj eliminirati nevarno stanje, ki osebo pripravlja do tega, da krši zakon, z zdravljenjem.

Res je, da je oseba prekršila zakon in da jo je potrebno izolirati in zdraviti. Tu obstajata dve indikaciji: pravna (izolacija) in medicinska (zdravljenje), bistvena pa je medicinska, ker pogojuje tako izolacijo kot zdravljenje.

Ne moremo se strinjati s tem, da se prekršek, ki ga je oseba napravila zaradi bolezni, ni pa zanj kriva, tako pravno interpretira, da se uvršča pod zaporno kazni.

Tudi zato, ker psihično neprištevna oseba lahko krši zakon. Tudi zato jo je treba izolirati v zaprt prostor in preprečiti, da bi še naprej kršila zakon. Vedno pa je treba upoštevati, da oseba ni kriva, ker je prekršek napravila v stanju neprištevnosti (tako piše v sodni odločitvi in izvidu psihiatrov). Zato je tako osebo potrebno izolirati in eliminirati, vendar ne samo zato, da bi ji onemogočili kršiti zakon, ampak predvsem zaradi zdravljenja, s katerim bo moč eliminirati nevarno zdravstveno stanje, t.j. privedi osebo do ozdravljenja.

Niti s pravnega niti z medicinsko etičnega stališča ni sprejemljivo nad takimi osebami izvajati zaporniškega režima življenja in pravnih predpisov, kar pa se pri nas dogaja in bo pojasnjeno.

ZIKS regulira režim življenja in življenjske pogoje v zaporih in zaporskih bolnicah, kar je jasno razvidno iz teksta zakona in iz dejanskega stanja v zaporih in zaporskih bolnicah, o čemer pričajo osebe, ki so bile tam leta. Tak pravni status zaporskih bolnic je prav tako resen družbeni in medicinski problem.

Res je, da so osebe, ki se jim izreka varnostni ukrep obveznega zdravljenja, kršile zakon, npr. včasih je tak prekršek celo nasilje, in jih je zato potrebno zapreti in izolirati, jim na ta način preprečiti, da tega ne ponovijo. V zaporu se take osebe prevzgamajo z ustreznimi vzgojnimi metodami. Te metode prevzganja, zaporski postopki, ne morejo biti sprejeti pri teh kategorijah (bolnih) kršilcev zakona, ker so bolni in je nevarno stanje treba eliminirati z zdravljenjem. V tem je bistvena razlika med zaporniki in bolniki, ki so v obeh primerih kršili zakon.

Potemtakem se v zaporskih bolnicah – čeprav so zaporske ustanove – ne more uvajati zaporskega režima, ampak bolniški standardi in predpisi, ne ZIKS, ampak zakoni o zdravstveni zaščiti. Tudi v posameznih zahodnih razvitih deželah obstajajo zaporske psihiatrične bolnice, vendar so v njih – čeprav se nahajajo ob zaporih – zagotovljeni pogoji življenja, ki pristojne bolnici in se bistveno razlikujejo od zapora.

Znano je, kako težki so življenjski pogoji zapornikov, zlasti političnih. Informacije, ki so nam na voljo, kažejo na to, da so pogoji življenja in režim v mnogočem podobni v zaporih in zaporskih bolnicah in da ni elementarnih osnov ne predpogojev, da bi se v njih vršilo zdravljenje in ozdravljenje oseb, ki jim je bil izrečen varnostni ukrep varstva in zdravljenja v zdravstveni ustanovi.

Psihiatrične teorije so danes v glavnem proti prisilnemu zdravljenju v posebnih ustanovah zaprtega tipa, ampak se zavzemajo za zdravljenje na svobodi kot učinkovitejše. Interniranje v zaprte ustanove je danes lahko koristno samo, kadar gre za težke duševne bolnike, se opažajo možna agresivna obnašanja. Lahko so tudi indicirane namestitve za krajši čas, ko gre za osebe z močnimi frustracijami, stresi, provokacijami, za daljši čas nesposobnimi, da bi se prilagodile neki neprijetni situaciji, bodisi zaradi svoje osebnosti, bodisi zaradi svojega obolenja.

Konfiniranje posameznih bolnih oseb, nevarnih za okolico (morilcev, požigalcev, lopovov, nasilnikov, posiljevalcev, tistih, ki ogrožajo varnost ljudi in dobrin) v take ustanove, ima lahko torej ne samo pravno, ampak tudi medicinsko opravičilo. Cilj izolacije je preprečiti ponavljanje nasilnih dejanj, z zdravljenjem pa eliminirati nevarno stanje bolnika. Zato pa je nujno, da se ustvarijo v teh ustanovah taki pogoji, ki bodo poleg funkcije izolacije omogočali tudi učinkovito zdravljenje.

Vendar pa v kazensko poboljševalnih bolnicah, psihiatričnih zaporskih bolnicah, kot bo prikazano, nujni pogoji življenja in medicinske nege in zaščite, ki bi mogli omogočiti zdravljenje takih oseb, sploh ne obstajajo.

Preden detajlno opišemo pogoje življenja in medicinske nege in splošnega postopanja v teh bolnicah, bomo na kratko opisali stanje v teh ustanovah-bolnicah: pogoji in režim življenja so v mnogočem podobni ali pa včasih celo enaki kot tisti v zaporu, v hladnih mesecih se temperatura v bolniških sobah spušta k ničli, bolniki dobesedno zmrzujejo, hrana je pičila, gradbeno-tehnični in sanitarno-higijenski pogoji so zelo siromašni in skrajno skromni, sobe brez radiatorjev, brez oken, ki bi gledala ven (okna gledajo na hodnik), pogosto so sobe prenatrane, neredko brez dovoljšnje vodovodne in kanalizacijske opreme, zadimljene, v njih je zelo zadržljivo in mračno, v nekaterih mora po cel dan goreti luč. Standardi medicinskih uslug in normativi medicinskega dela še zdaleč ne odgovarjajo medicinskim predpisom in zahtevam. Človeško dostojanstvo posameznih kategorij bolnikov se sistematično žali, posamezne osebe tepejo, obstajajo tudi sistematična pretepanja, ki se včasih končajo s hudimi poškodbami, znani so slučajji, ko so se pretepanja kon-

čala s smrtjo. V teh ustanovah je veliko slabega ravnanja, korupcije, izkoriščanja dela bolnikov, posilstva, kraje, ropa, vlada neomejeno nasilje band kriminalcev in homoseksualcev, nasilnega obnašanja organov varnostne službe, obstajajo pritožbe na uprave zaporov in tožbe sodiščem proti njim za preiščeno škodovanje zdravju s farmacevtskimi, injekcijami, elektroškoki, kazenskimi postopki, izolacijo.

V takih ustanovah ni moč zdraviti. Nasprotno, pogosto se psihično in živčno stanje poslabša, kar se tiče organskega stanja zdravja, ogromna večina tistih, ki so prišli zdravi, po nekaj mesecih bivanja v teh ustanovah po naših podatkih odhaja bolnih.

V te ustanove se pošiljajo osebe, da bi jih zdravili in eliminirali nevarnost za okolico, ki nastaja zaradi bolezni. Ker pa ne obstajajo pogoji za zdravljenje in eliminacijo za družbo nevarne bolezni, se to njihovo nevarno stanje eliminira na drug način. To odkrito priznavajo sami zdravniki teh ustanov svojim pacientom, sorodnikom pacienta, advokatom bivših ali sedanjih pacientov, ki so nam to sporočili: »Posamezni bolniki (navajajo njihova imena) se ne bodo nikdar vrnili na svobodo, ker predstavljajo fizično nevarnost za okolico ali pa so družbenopolitično nevarni. Lahko se zgodi, da jih spustimo nekega dne, če bodo postali z ravnanjem, pogoji življenja, dolžino bivanja izčrpani, psihično in fizično intelektualno uničeni, da ne bodo predstavljali več nikakršne nevarnosti za okolico in družbo (kot potencialni povzročitelji nasilnih dejanj, bodisi intelektualno s svojimi besedami ali z akcijami pritoževanja na družbene krivice ali uradno politiko).« Tako sami zdravniki teh ustanov (npr. dr. Desan Vukosavljevič je to večkrat rekel Vladimirju Markoviću, novinarju iz Beograda, letnik 1952, kot tudi Radisavu Živanoviću, upokojencu iz Beograda, glede njegovega brata Milislava Živanovića, ki je v tej ustanovi zaradi verbalnega, ne nasilnega, političnega delikta preživel 10 let) priznavajo, da se morajo te bolnice uporabljati ne za zdravljenje, ampak da škodujejo zdravju. In da z nevtralizacijo povzročitelja eliminirajo njegovo nevarno stanje.

Stanje v teh ustanovah se sistematično skriva pred javnostjo in odgovornimi. Kako je mogoče, da v današnjem času, ko obstajajo supermoderna sredstva nadzora, osebe teh bolnic vara svoje predpostavljene za Potemkinovi vami? Kadar prihajajo predpostavljene na obisk, dobivajo bolniki boljše obleke, poveča se gretje, hrana se izboljšuje, sobe in hodniki urejajo, prikazujejo se aparature in medicinski instrumenti, osebe je v čistih oblekah in ljubezno, ustrahovani ali korumpirani bolniki prihajajo pred komisije in hvalijo življenjske pogoje in ravnanje.

Konfiniranje povzročiteljev kaznivih dejanj v takšne ustanove je navadno z medicinskega stališča nekoristno, škodljivo.

Zlasti delikaten problem je konfiniranje v take ustanove tistih povzročiteljev, ki ne predstavljajo nikakršne fizične nevarnosti za okolico. Takih primerov je veliko v vseh ustanovah in njihovo zadrževanje po teh bolnicah je zelo škodljivo za njihovo zdravje in pomeni flagrantno kršenje norm medicinske stroke in zdravniške etike. Psihiatrične teorije danes sploh ne morejo sprejeti obstoja takih ustanov kot upravičenega in konformnega normam medicinske etike in primernege časa in epohi, v kateri živimo. Hlad, pretepanja in mučenje bolnikov, vezanje z verigami, metanje bolnikov v samice, podhranjenost, izkoriščanje dela (dejavnosti) bolnikov, vse to spominja na srednjeveški asilum.

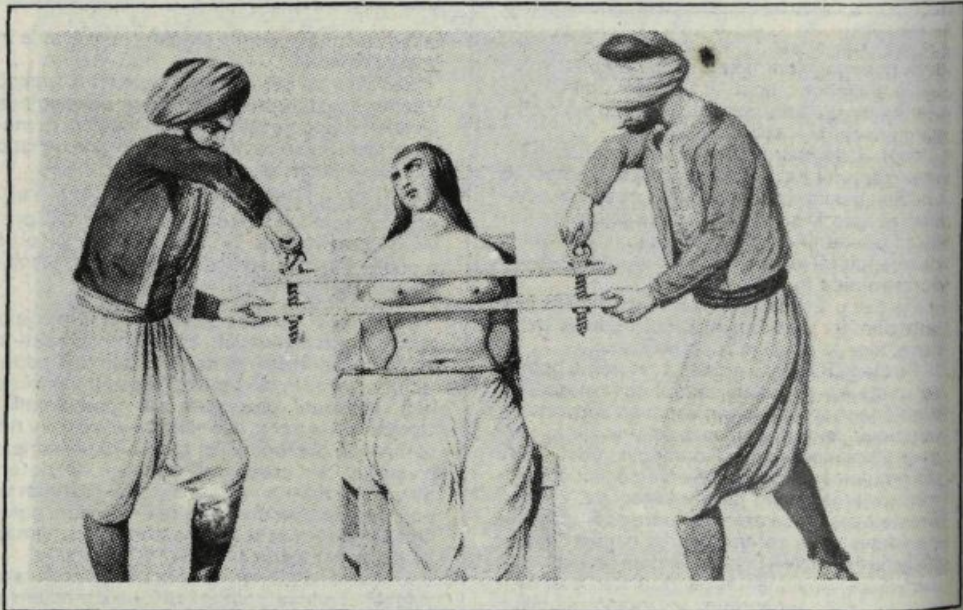
Jugoslavija je evropska država, situirana po svoji stopnji razvoja na pragu skupine razvitih držav, znana po prizadevanju za humanizacijo življenjskih pogojev in postavljanju človeka na prvo mesto.

Sodimo, da razen v Vzhodni Evropi ali kaki drugi državi v svetu podobne politične ureditve ni moč srečati takih zdravstvenih ustanov »proizvodnje norosti«.

Ob tej priložnosti želimo usmeriti posebno pozornost na povzročitelje t.i. verbalnih političnih deliktov in sploh na osebe, kjer se v osnovi izrekanja varnostnega ukrepa, ki se včasih formalno poudarja, neredko pa večje prikriva.

Člen 63 (in 65) KZ SFRJ je namreč široka in nedefinirana formulacija, ki že s tem pušča mnogo prostora arbitrarnim razlagam, omogoča, da se pod ta paragraf lahko privede katerokoli obnašanje ali postopek, ki ga vplivni v posameznih momentih in okoliščinah imajo kot primernege za svoj interes.

Najčešče prihaja do zlorabe pri interpretaciji pojma nevarnosti za okolico. Na osnovi stilizacije in jezikovnega pomena te zakonske odločbe sodimo, da se ta pojem lahko nanaša izključno na zanesljivo pričakovanje, da se bo neprištevni duševni bolnik, ki je že storil kaznivo dejanje določene vrste, ponovno zatekel k nasilju (uboju, telesni poškodbi, požigu, posilstvu, poškodbi imovine ipd.). Ker beseda in misel – celo v usti duševno obolele osebe – ne moreta biti nikakršna fizična nevarnost ne za ljudi ne za imovino, je povsem očitno, da povzročitelj verbalnega političnega delikta ne more biti nevaren okolici, ljudem, ki ga obkrožajo, in njihovim materialnim dobrinam. Sicer pa se v praksi sodni in psihiatrični organi redkeje sklicujejo na fizično nevarnost, običajno se navaja, da je povzročitelj nevaren okolici, ker lahko ponovno stori verbalni politični nasilni delikt, za katerega je obsojen, pravi se, da je ne-

varen družbi, omenjajo se razni izrazi, kot npr. »verbalna agresija«, »diverzija« itd.

Take arbitrarne interpretacije te zakonske odločitve so možne, ker zakon jasno ne precizira, kaj je mišljeno pod »nevarnost za okolico«. V Komentariju kazenskega zakona SFRJ iz leta 1982 piše: »Vsebina nevarnosti za okolico je verjetnost, da bo povzročitelj zaradi duševne motenosti ponavljal kazniva dejanja; zadostuje verjetnost, da bo povzročitelj ponovil kaznivo dejanje katere koli vrste«.

Taka nepreciznost glede narave kaznivega dejanja (»katere koli vrste«) omogoča, da se pod ta paragraf privede tudi povzročitelj t.i. delikt d'opinion; seveda so predhodno podvrženi psihiatrični ekspertizi, ki naj bi ugotovila, ali so v trenutku nenasilnega dejanja verbalnega delikta bili v stanju duševne neprištevnosti. V zakonodaji večine civiliziranih držav se pojem nevarnost za okolico v tem kontekstu povsem drugače obravnava in se pod njim misli predvsem fizična nevarnost.

Vendar se tu postavlja bistveno vprašanje. Na katero nevarnost mislijo psihiatri in sodni organi, ko razglajajo take povzročitelje za okolico nevarne? Ker se v teh primerih najpogosteje ne postavlja vprašanje fizične nevarnosti, ampak katere koli nevarnosti, je mišljena predvsem nevarnost za družbo, sistem, kakršna izhaja iz besed, izjav.

Predvsem je treba odgovoriti na vprašanje, koliko je lahko psihično neprištevna oseba nevarna družbi, političnemu sistemu s svojimi besedami, pod pogojem, da se njene besede ne preobražajo v nasilje ali ne motijo javnega reda in miru.

V primeru izrekanja varnostnega ukrepa prisilne namestitve in zdravljenja v zdravstveni ustanovi za nedoločen čas gre za osebe, ki so bile pred tem obtožene in obsojene, da so povzročile delikt d'opinion. Torej so imele intelektualne sposobnosti, da to store. Istočasno pa se v uradnih dokumentih zdravstvenih ustanov in sodišč navaja, da so ta delikt osebe storile v stanju duševne neprištevnosti in motenosti.

To pa je kontradiktorno in nelogično! Daleč od zdrave pameti je sploh pomisliti, da bi oseba, ki je psihično neprištevna, posedovala potrebno lucidnost za izvršitev takega prekrška in škodenje državi.

Besede take osebe so, kar se tiče vsebine, stila, jezika itd. (ko pa je beseda o pisanem deliktu mišljena, tudi materialne prezentacije) so takšne, da jih nihče ne jemlje resno. Ne samo psihiater, ampak tudi navaden človek z ulice lahko spozna, za kakšno osebo gre. Beseda take osebe sama po sebi ne more ogroziti nikogaršnjega ugleda, kaj šele državno oblast ali pa ideologijo. V posameznih primerih se pod videzom psihiatričnega strokovnega mnenja izreka trditve, da ima ustna ali pismena beseda povzročitelja političnega delikta značaj verbalne agresije, verbalno patološke agresivnosti, ki se manifestira kot omalovaževanje sodišč, raznih političnih organizacij, oseb, vse do zveznih organov. Po svojem pojmu, poreku in političnem namenu je pojem verbalne agresije zelo podoben zloglasnemu pojmu ideološke diverzije. Zopet ni mogoče sprejeti trditve, da je duševno neprištevna oseba dovolj lucidna za kakršnokoli politično diverzijo.

V državah, v katerih ne obstaja mišljenjski delikt – to pa je večina civiliziranih držav – sama beseda in misel o javnih stvareh ne moreta biti povod za obsodbo niti zdravega in kaj šele psihično neprištevne osebe. V državah, kjer obstaja delikt d'opinion, to pa je na žalost tudi SFRJ, se kriminalizira mišljenje in izjave o splošnih stvareh in domovini, ki niso vseh odgovornim in za katere oni ugotavljajo, da se križajo z njihovimi interesi. Taki pojavi dejansko dokazujejo, da se nekonformna politična mišljenja lahko kriminalizirajo, ker se ne obravnava pod za njih predvidenimi paragrafi, ampak pod členom 63 KZ SFRJ.

Za povzročitelja tega dejanja pravijo, da je delikt napravil v stanju hude duševne motenosti, da je neprištevna, da je tudi delikt napravil, ker je bolan in da nevarnost za okolico, ki jo predstavlja, izhaja iz njegove bolezni in da za-

radi boleznimi in nevarnosti za okolico, ki jo le-ta ustvarja, lahko oseba ponavlja prekrške, zaradi katerih je obsojena in da je zato nujno zdravljenje v zaprti psihiatrični ustanovi, da se kršitelj ozdravi in se na ta način eliminirajo za družbo nevarne oblike vedenja. Osebi se zato izreka varnostni ukrep iz čl. 63 KZ SFRJ, kršitelja pošljejo v bolnico na zdravljenje in do ozdravljenja.

Gre torej za medicinsko in ne politično indikacijo.

Znano je, da so življenjski pogoji in medicinska nega, postopanje v teh ustanovah namenjeni predvsem kategorijam političnih kršiteljev in nezaželenih oseb, teh pa je mnogo v takih ustanovah; tako se ne more izvajati zdravljenja, ni moč ustvariti medicinske indikacije, kolikor je šlo dejansko za duševno bolno, neprištevno osebo.

Storilci verbalnih kaznivih dejanj prihajajo na svobodo, če sploh kdaj pridejo, bolj bolni, kot so bili ob prihodu, večina resno organsko psihično zbolji, odhaja fizično in intelektualno poškodovana, psihično preokupirana s svojimi zdravstvenimi, eksistencialnimi družinskimi problemi.

Iz tega prikaza je razvidno, da storilec delikt d'opinion ni bil nevaren okolici in družbi zato, ker je bil duševno bolan, torej ne iz medicinskih razlogov, kot se formalno poudarja. Kolikor bi bil problem v tem, bi ga poslali v bolnico in izvajali zdravljenje. Vendar pa se to ne dogaja.

Nasprotno, storilec delikt d'opinion je nevaren okolici in družbi, ker ima intelektualne in mentalne, psiho-fizične kvalitete in kondicijo, zaradi katerih je luciden in njegove izjave in kritike škodujejo oblastem.

Ta politična nevarnost se prikrija in se želi predstavljati kot posledica bolezni in eliminirati ne po zato predvidenih zakonskih paragrafi, ampak z izvajanjem pod člena 63 in 65 KZ SFRJ, zateka se k psihiatriji in opisanemu ravnanju v bolnicah.

Tako se nevarnost za okolico, t.j. politična nevarnost, eliminira ne z obsodbo na zaporno kazen, predvideno za politični delikt, ampak z izolacijo delinkventa v psihiatrično zaporsko bolnico, za nedoločen čas in z zatekanjem k neadekvatni uporabi psihiatrije, t.j. k njeni zlorabi ne v namen zdravljenja, ampak nasprotnega od tega. Politični kaznjenc (v ožjem in širšem pomenu te besede) je zadrževan v bolnici toliko časa, kolikor to odgovarja ciljem tistih, ki so ga tja konfinirali, v spredaj opisanih življenjskih pogojih in v posebnem postopku.

Ščasoma postaja oseba fizično in psihično poškodovana in onespособljena za učinkovito borbo, pritožbe in lucidno kritiko družbene krivice. Tako se, kot bo prikazano v nadaljevanju, psihiatrična bolnica neadekvatno uporablja, ne da bi zdravila in pomagala človeku, ampak se zlorablja za kaznovanje in nevtralizacijo, škodovanje zdravi, da kršitelja ali politično nezaželenega onespособi. Na ta način naj bi se eliminirala politična nevarnost za družbo. Dejan-

sko psihiatrična bolnica nadomešča zapor in v teh primerih odgovarja bolj od njega.

Pri natančni analizi ZIKS-a ugotavljamo, da niti en paragraf tega zakona ne določa podrobneje in detaljneje življenjskih pogojev in pogojev medicinske nege in splošnega ravnanja v zaporskih bolnicah za razliko od samih zaporov.

Ob ugotovitvi te praznine in kontradikcije, ranljivosti tega zakona pred kritikami na družbeni sceni vse bolj prisotnih oseb, ki se zavzemajo za zakonitost, so državni organi poskušali na nek način popraviti situacijo na tem področju. Tako je bil sprejet Pravilnik o načinu izvrševanja varnostnih ukrepov psihiatričnega tretmaja in zdravljenja v zaprti psihiatrični ustanovi s strani Republiškega sekretariata za pravosodje in Republiškega komiteja za zdravje in socialno politiko (Uradni list SR Srbije 26/27), v katerem je rečeno, »da se zdravljenje v teh ustanovah odvija v skladu s sodobnim načinom zdravljenja psihičnih bolezni, s sodelovanjem psihiatrov, prishologov, socialnih delavcev in da se zagotavlja stik z osebjem drugih zdravstvenih ustanov, kjer se je bolnik zdravil«. Na osnovi naših raziskav ne obstaja niti en drug zakon ali paragraf, ki bi detaljno predpisoval življenjske pogoje in pogoje medicinske nege in zaščite in splošnega tretmaja v KP domovih-bolnicah neopropsihiatričnega oddelka. Omenjeni Pravilnik je prekratek in presplošen. Prav tako tudi nima veljave zakona, ampak iz zakona le izhaja. ZIKS je poseben zakon, ki izključuje veljavo in vpliv drugih zakonov, npr. zakona o zdravstveni zaščiti.

Ves ta zakon (ZIKS) je široka, ne dovolj definirana in precizna formulacija, ki dopušča možnosti interpretacije po volji vplivnih, v skladu z njihovimi cilji in željami v posameznih primerih. Tako vplivni in družbeno močni lahko koristijo ta zakon za politično obračunavanje z nezaželenimi osebami, bodisi da rešujejo pravne in druge socialne ali katere koli probleme z osebami, kršilci zakona, ki motijo harmonično funkcioniranje družbenega mehanizma na načine, ki niso predpisani z zakonom, bodisi na osnovi norm medicinske etike z uporabo bolnice in medicine kot sredstva, podobnega zaporu in represiji.

Kljub temu, da je položaj teh bolnic predpisan s posebnim zakonom, ZIKS-om, ki izključuje dejstvo (veljavo) zakona o zdravstveni zaščiti, in zmešnjavi in konfuziji, ki vlada glede pravnega položaja teh ustanov, sodimo, da gre vendar in predvsem za bolniško ustanovo in področje, da se formalno in pravno kršitelji zakona pošiljajo v te ustanove na zdravljenje. Kljub vsem kontradikcijam je priznava, da gre vendarle za bolnice.

V zvezi s tem se sklicujemo na internacionalni kodeks medicinske etike, helsinško zdravniško poslanico in kodeks etike zdravstvenih delavcev Jugoslavije. Opozarjamo na osnovne principe medicinske etike: njena osnovna naloga je, da zdravi, ozdravi, reši življenje, odpravlja bolečino, da je v službi človeka; zdravnik mora slediti predvsem profesionalni etiki, šele potem svojemu osebnemu interesu ali socialni ali politični pripadnosti, birokratski vplivi ne smejo nikakor vplivati na odnos zdravnik – bolnik, nominacije in položaji v medicinskih stroki ne smejo biti kriteriji, predmet nobenega drugega kriterija razen strokovnosti, človeških kvalitativ zdravnikov in njihovih sposobnosti, da pomagajo človeku in bolniku.

Zato se obračamo na Zvezni sekretariat za zdravje in socialno politiko, podpisnika omenjenega pravilnika, potem na Zvezno samoupravno interesno skupnost zdravstvene zaščite (na osnovi čl. 121. zakona o zdravstveni zaščiti), na združenje psihiatrov Jugoslavije.

Od odgovornih zahtevamo, da prevzamejo aдекватne energične in hitre ukrepe, da se funkcioniranje teh bolnic, življenjski pogoji in pogoji medicinske nege in splošnega tretmaja v njih privedejo v skladu s kodeksi medicinske etike in zakonskimi predpisi, ki določajo življenjske pogoje in pogoje medicinske zaščite v bolnicah in da se uvedejo spremembe zakona.

POGOVOR Z BUMBARJEM, KI MISLI, DA JE GENIJ

Aleš Babnik, dobitnik študentske Prešernove nagrade

Aleša sem zmotil sredi dela. Zvečer bo žur, je rekel, pa da mora še pripraviti ozvočenje ali nekaj takega. V kleti ima Aleš majhno delavnico, zraven pa še sobo z močnim ozvočenjem in čudom nekih luči in podobnih utripajočih stvari pod stropom. Vse je naredil sam, pravi, razen kasetarja. Aleš Babnik je letos dobil študentsko Prešernovo nagrado.

Zakaj si dobil študentsko Prešernovo nagrado?

V sodelovanju z Iskrinim Centrom za elektrooptiko sem razvil sistem za nastavljanje optičnih vlaken. Oni imajo proizvodnjo optičnih vlaken precej razvito. Menda, kolikor jaz vem, obstajajo trije na svetu, ki to delajo. Pri optičnih vlaknih je tako, da je samo polovica čiste proizvodnje, druga polovica pa so meritve. Pri vsakem optičnem vlaknu je treba izmeriti vse njegove lastnosti. Čisto za vsako vlakno, ki ga prodajo. Za vsako meritev je potrebno vlakno nastaviti. Do sedaj je bilo vse to ročno. To pa je precej zahtevno delo. Biti moraš zelo natančen. Dolgo časa traja. Opraviti je treba, zdi se mi, štirinajst meritev. Vlakno je treba vpeti, nastaviti, zmeriti, dati ven in spet vpeti v drugo napravo in tako štirinajstkrat. Jaz sem naredil, da bo to vse delal stroj.

Kako?

Potrebuješ, recimo, štirinajst senzorjev in oddajnikov. Za vsako meritev enega. Iz vsakega senzorja gre vlakno, po katerem gre signal. In tisto vlakno, ki se meri, se mora nastaviti na tisto vlakno, iz katerega gre signal. Ta vlakna so v CEO spravili z injekcijsko iglo. To je bila njihova ideja. Precej dobra. V injekcijski igli, ki ima premer 0,8 milimetra, je 14 vlaken. Prek teh 14 vlaken potem pelješ vlakno, ki ga je treba preizkusiti. Zahtevana natančnost je bila 1 mikron, pogoj pa je bil tudi, da se merjeno vlakno približa čelu igle brez dotika.

Zato je bilo razvito optično stikalo: na eni strani laserski izvor, ki daje zelo ozek snop, približno 20 mikronov v premeru, na drugi strani pa se detektira signal, ki je odvisen od tega, kako globoko je vlakno v snopu. Jedro vlakna ima premer 125 mikronov. Zapelje se skozi snop. Glede na to, kakšen signal dobimo, se lahko zelo točno določi pozicijo vlakna, ko je šlo skozi sredino snopa. Na ta način sem prišel do zahtevane natančnosti.

Delal si torej v sodelovanju z Iskro CEO. Si imel kakšne probleme pri tem?

Delal sem dve leti. Vztrajal sem zato, ker je tam neverjeten folk. Kaj takega nisem še nikjer doživel. Veš, to ni kot v tovarni, to je kot v inštitutu. Če je povsod po takih inštitutih tako, potem bi se še dalo kaj narediti. V takem vzdušju človek lahko naredi marsikaj. Zato, ker je čisto nekaj drugega kot v tovarni. Saj so tudi tukaj šefi. Ampak recimo za mojega šefa bi lahko rekel, da sva enaka. Odnosi so enkratni. Ni nobenih preprirov, nobenih nesporazumov. Problemov torej res nisem imel.

Kaj pa problemi s tehnologijo?

Je pač tako, kot je povsod. Moja stvar je bila precej mehanska. Treba je bilo narediti prototip. Zato se je tudi tako vleкло.

Si ga sam delal?

Ne. Če bi jaz delal, bi bilo že zdavnaj narejeno. Konstruiral sem stvar. Mehanska obdelava ni bila moja. Sestavljal sem, potem pa na računalniku visel, dokler ni stvar tekla.

Kaj imaš ti od študentske Prešernove nagrade?

Veš kaj, nisem delal za to nagrado. Jaz sem to delal za svojo diplomu, plačan pa sem bil, tako kot da delam pri Iskri, toliko kot plačajo na Študentskem servisu.

Tako, denarna nagrada je bolj šibka.

Drugače pa za mojo nalogo ni bilo posebne zanimanja. Veš v čem je vic? Moja stvar je taka, da jo lahko uporablja samo Iskra. In pač še tista dva proizvajalca v svetu, ki delata optična vlakna. Menda so Japonci prišli v CEO, ampak jih ni zanimala samo moja stvar, ampak cel sistem. Mi jim pač mešamo štrene, ker je naš sistem hitrejši kot njihov.

Zdaj pa, kaj mi pomeni Prešernova nagrada. Je le nekaj, a veš. Napisan sem v tisti bukevci,

ki jo imajo na faksu. Letos sem edini s strojne fakultete, ki je dobil to nagrado, in tako naprej.

No, fino se ti le zdi.

Ja, res se mi fino zdi, ni pa materialnih koristi od te nagrade.

Koliko je imela fakulteta pri tem, da si dobil nagrado?

Imam mentorja na fakulteti. To je Janez Možina. Prek njega sodeluje Elektrooptika s faksom. On vodi to skupino, ki sodeluje z njimi. Kar precej jih je. Eni delajo na laserskih obdelovalnih sistemih. Mene je slučajno potegnil zraven, ker sem mu razlagal, da se ukvarjam s krmiljenjem, kibernetiko. On me je seznanil s tem mojim šefom. Njemu je pa ime Dušan Bevc. In tako sem začel tam delati. Fakulteta je torej samo posrednik.

Kaj pa znanje, ki ga dobiš na fakulteti? Ali zadostuje?

Da ti čisto po pravici povem: jaz uporabljam znanje iz srednje šole. Fakulteta mi ni dala uporabnega znanja. Mislim, uporabnega za pridobivanje denarja. Dala pa mi je priložnost uporabiti in pokazati znanje, pa od kjerkoli sem ga že dobil.

Po tvoje bi torej lahko to, kar si ti naredil, zmožal tudi srednješolec?

Ne, ne. Fakulteta le malo dopolnjuje, malenkostno. Ampak če jaz ne bi bil na strojni srednji šoli, tega ne bi naredil. Na srednji šoli te naučijo stvari delati dosti bolj enostavno. In tisto, kar je enostavno, bo gotovo delalo. Medtem ko na fakulteti... Ne vem kakšna pogruntavščina moja naloga ravno ni. Bilo je bolj eksperimentalno delo. Pa malo sem moral »promučkati mozgom«, na kakšen način bi to delalo. Saj če bi se resno ukvarjal s tem pred štirimi leti, bi morda tudi takrat pogruntal.

Kakšna pa je potem korist od faksa?

Korist od faksa? Naziv: dipl. ing.

Se nameravaš zaposliti v Iskri? Imaš štipendijo?

Nimam štipendije. Kolikor denarja dobim, pride od tega, kar vidiš tukaj okrog, tamle pod stropom...

Kaj pa delaš?

Tole, kar je tukaj pod stropom in kar delam v Iskri, je ena in ista stvar. Po istem principu dela, isti motorji so in tako naprej.

Elektrooptika?

Ne, veš kaj, tisto, kar dela Iskra, me ne zanima. Sem pa tja pa potrebujejo tudi take stvari, ki jih obvladam, in tako sem prišel tja. Recimo: imaš motor, nekaj takega, kar ta motor krmili, in nekaj takega, kar krmili ta krmilnik. Torej, ti na računalniku pritisneš na gumb, pa se nekaj zavrti. Tukaj doma pa nimam računalnika, imam pa druge stvari. Zgoraj pod stropom je čipovja ko dreka.

In to prodajaš?

Prodajam zaenkrat še ne. Delam zase. Dobre, prodal sem nekaj stvari. Če me vprašaš za zaposlitev, pa mislim, da sem še premlad, da bi o tem razmišljal. Najprej moram diplomirati.

Saj boš lahko to svojo nalogo »prodal« za diplomsko.

Ja, diplomsko imam takorekoč že narejno.

Aja, izpiti ti manjkajo.

Manjka mi volje, da bi se jih lotil. Ej, jaz lahko žagam po cel dan, da bi se pa dudlal...

MARKO PEČAUER

P. S.

Naslov članka je predlagal intervjuvanec.

TUJI ŠTUDENTJE EKONOMIJE O POLOŽAJU V JUGOSLAVIJI

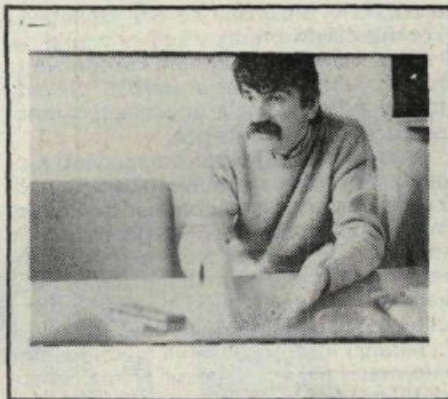
V Ljubljani je od 7. do 14. aprila potekal mednarodni seminar z naslovom *Storitve - Services*. Seminar je pripravil ljubljanski odbor AIESEC-a, Mednarodne organizacije študentov ekonomskih in organizacijskih znanosti. Seminarja so se udeležili študentje ekonomije iz tujine. Imeli so vrsto predavanj in ogledov, kjer so se seznanili s položajem storitvene dejavnosti v Jugoslaviji in z ekonomsko situacijo Jugoslavije na splošno.

Z nekaterimi tujimi študenti smo se pogovarjali o tem, kako ocenjujejo organizacijo seminarja in pa kako vidijo ekonomski položaj Jugoslavije zdaj, ko so si ga ogledali od blizu.

Laura Testwuide, iz ZDA, na študiju v ZR Nemčiji: AIESEC-ova skupina je dobro pripravila ta seminar. Lepo so nas pričakali in pokazali del gospodarstva z govori in predavanji. Pripravili so nam tudi program, kjer so prikazali del vaše kulture. Mislim, da se vsi udeleženci seminarja imamo kar lepo. Izvedeli smo kar nekaj, spoznali deželo, ki je bolj poredko na naši turistični poti.

Ljudje so zelo gostoljubni, prijazni, odprti za pomoč drug drugemu. Zelo zanimiva se mi zdi ta dvojnost v ekonomiji te dežele. Torej tako tržiščna ekonomija (malo ste jo sprostili), kot tudi socialna politika, ki drži tako državo skupaj. Mislim, da imate še veliko dela pred seboj. Zdi se, da je država v težkem stanju. Zaradi načina, kako mora vaša država enoglasno soglašati o vseh stvareh, da se kaj premakne. To je zelo težko, še posebej, ko pridejo skupaj različni ljudje in skušajo narediti in razviti plan. Plan je zelo kompliciran in zelo težko se je sporazumeti o njem. Zdi pa se mi, da so ljudje, vsaj v tej regiji, zelo pripravljeni res kaj spremeniti.

Michael Reinhardt, Karlsruhe: Najboljši način, da dobiš informacijo o neki državi, je, da greš tja. Zato sem se tudi odločil obiskati ta seminar. Dobro je organiziran. Obiskujemo različna podjetja, kjer dobimo zanimive informacije. Zadovoljen sem.

Presenečen sem nad mnenji in pogledi, ki jih imajo Jugoslovani sami o sebi. Moral bom spremeniti svoje mnenje o Jugoslaviji, o tem, koliko je odprta vzhodu in zahodu. Ko sem prišel sem, sem mislil, da so Jugoslovani bližje vzhodnemu delu sveta. Zdaj pa vidim, da si močno prizadevajo, da bi spremenili mnenje drugih držav o njih in izboljšali stanje svoje ekonomije. Tudi jaz bom malo spremenil svoje mnenje. To je rezultat mojega bivanja tukaj.

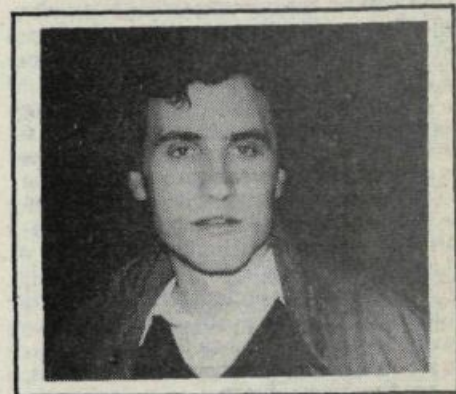
Fernando Carro, Barcelona: S seminarjem sem res zadovoljen, vse dobro teče. Povedati moram tudi, da so ljudje tukaj zelo prijazni.

Kar se tiče ekonomije, mislim, da je nekaj stvari, ki bi jih bilo treba spremeniti, izboljšati. Na primer slišali smo, da če kdo hoče varčevati, dobi 60 % obresti, inflacija pa je 100 %. To je malo noro. Slišali smo, da če podjetje izvažja, mora takoj zamenjati tujo valuto v dinarje, kar je tudi sranje. Slišali smo, da poskušate vpeljati več tržnega sistema pri vas. Mislim, da je to prava pot. To je pozitivno. Prvi korak je, da spoznaš, kaj je narobe. In zdi se mi, da vsi ljudje tukaj vedo, kaj je narobe. Naslednji korak je, da spremeniš stvari na bolje. Upam, da bodo v Jugoslaviji prišli tudi do tega koraka in kaj spremenili.

Francisco A. Perello Arace, Santiago, Dominikanska republika: Seminar je perfektno organiziran. Navdušilo me je tudi mesto Ljubljana. Ljudje so prijazni. Upam, da bom še kdaj prišel sem.

Opažam, da večina ljudi tukaj, navadni ljudje, veliko delajo in si prizadevajo, da bi se kaj spremenilo. Ne vidim pa, da bi vlada, vodilni ljudje, sodelovali z ostalimi ljudmi. Zdi se mi, da delajo eden mimo drugega. Zato pa ni pravih rezultatov. Za vašo deželo bi bilo bolje, če bi stopili skupaj, ko bi sodelovali.

Ivan Pilip, Praga: Mislim, da je bil ta seminar zelo dober. Presenečen sem nad vzdušjem tukaj v Sloveniji. Ljudje so very nice. Všeč mi je mesto. Organizacija seminarja je fantastična. Zdi se mi, da je AIESEC-ova skupina dobro opravila svoje delo.

Bral sem intervju z Brankom Mikulićem v *Spieglu* in sem presenečen. Pričakoval sem slabo situacijo, krizo, stavke itd. In tega nisem našel tukaj. Stanje sploh ni tako slabo. Mislim, da obstaja možnost, da se reši situacija v Jugoslaviji. Ljudje so zelo odprti. Govorijo o problemih, skušajo jih reševati. To je prvi korak k rešitvi. Dogmatizem in laži, to je zelo slab način za reševanje stvari.

ZGODOVINA

INOVACIJA NA LICU MESTA

»Radio je babilonska zmes jezika, šumov in glasbe, en nemogoči cocktail, ki nas opije, če je dobro zmešan.«

(Igor Mandić)

Če hočem predstaviti ljubljansko radijsko postajo Radio Student, moram najprej prikazati pogoje njenega družbenega učinkovanja, se pravi: pokazati moram v grobih obrisih, kako se Radio Student (v nadaljnjem besedilu RŠ) vmeša v družbeno-kulturni kontekst sodobne slovenske medijske ponudbe s svojo specifikom, zaradi katere je iracionalna percepcija naključnih in rednih poslušalcev vselej že prežeta z imaginarnim vtisom »drugačnosti« RŠ.

Potrebno je torej raziskati družbeno genezo, idejno in praktično-kulturno povezavo RŠ z mladinskimi gibanji in alternativno kulturo ter primerjati vlogo in položaj RŠ na medijskem prizorišču: osrednjemu mediju radijskega oddajanja, Radiu Ljubljana.

Čprav gerontološki kriteriji kulture medijev implicirajo nekoliko navno tezo o delitvi na »odrasle in mladinske« medije, pa nam po drugi strani ta predpostavka dejanskega družbenega življenja ali prakse, služi kot temelj za pogled v ustroj medijskega prizorišča. Sodelavci RŠ so v glavnem študentje, s čimer se ne uresničuje zgolj programsko-statutarno vodilo o študentski populaciji kot jedru sodelavcev, marveč tudi dejanski interes za delo na RŠ. RŠ prebija kodificirano kulturo elit, ki predpostavlja delitev na »visoke« in »nizke« vrednote. RŠ je privlačen prav zaradi visoke stopnje tolerance, ki povzema vase tako »visoke« vrednote (tekoče branje, uglajen nastop, vpljdnost, periodično pojavljanje oddaj itd.) kot tudi »nizke« vrednote (žargonski jezik, nepredvidljivi odkloni od ustaljene sheme, improvizacija, ki preseže horizont pričakovanega itd.) – da bi to dihotonomijo sploh ukinil v protežiranju eksperimenta. Eksperimentalno delo širi prostor ustaljenih kulturnih vzorcev oddajanja, uvaja inovacijo na licu mesta, dovoljuje in omogoča večjo stopnjo kritičnega angažmaja v komentarjih, utemeljuje se v navdušenju za novosti, ki jih kasneje reflektirano povzame v ideološki diktat trenda (npr. free jazz, eksperimentalna nova godba, punk, reggae, ska itd.). Sproščeno postavlja kot ključno os delovanja. Skratka, z vidika obstoječih razmerij na

medijskem prizorišču se RŠ vzpostavlja kot mladinski medij, v kolikor zgoraj navedene lastnosti sprejemem kot osnove za razločevanje na nivoju starosti. Seveda tovrstna diferenciacija implicira tudi mnoge politične posledice.

Nedvomno demokratizira medijski prostor z možnostjo odločitve, hkrati pa radikalizira razmerja med dominantno kulturo in alternativno kulturo. S tega stališča je mogoče RŠ razumeti kot medij, na katerega mora nujno računati tudi Radio Ljubljana kot osrednji radijski medij, ki je temu ustrezno naravnano k posredovanju, selekcioniranju in posredovanju »usmerjenih« informacij, saj »... skupina, ki ima oblast, skrbi za idejno zdravje množic tako, da ima monopol in kontrolo nad sredstvi za množično informiranje. Če je monopol popoln, potem prihajajo informacije samo iz enega centra, družba pokaže večjo stopnjo enotnosti in solidarnosti, zmanjšajo se pa možnosti idejnih, ideoloških in družbenih konfliktov«. (Djuro Sušnjić: Ribari ljudskih duš, str. 38)

Radio Ljubljana mora računati na RŠ kot na svojevrsten korektiv ideološkega polja, ki ga vzpostavlja Radio Ljubljana s svojimi komentarji, oddajami in glasbo. Obenem pa uredniška politika RŠ prav zaradi svoje deklarativne pripadnosti alternativni kulturi oblikuje svoj program na način »opozicije« vladajoči, elitni kulturi, ki jo uteleša Radio Ljubljana tudi v svoji občekulturni, ne le politični razsežnosti.

To torej pomeni, da sta ob pojmu RŠ kot alternativnega medija na delu tako koncept alternativne kulture kot protipozicije vladajoči kulturi, in koncept alternativnosti v smislu demokratizacije medijskega prostora, ki spodbija monopolno sliko informacijskega sistema. Prednost RŠ je torej v tem, da lahko računa na poslušalstvo, ki je nezadovoljno s programom Radia Ljubljana, bodisi zaradi konvencionalnega ustroja programa bodisi zaradi filtracije informacij, hkrati pa odpira prostor informacijam o alternativni kulturi v vseh njenih pojavnih oblikah (film, gledališče, glasba, video, likovna umetnost). Le-ta namreč pride do besede v osrednjem mediju zgolj in samo takrat, ko zadostja ostrejšim kriterijem ideološko-politične ustreznosti. Osrednji medij pač ne spreminja svojega programa, smernic in aktualno-pragmatične uredniške politike pod pritiskom določenih kulturnih trendov, tj. alternativne kulture tako ažurno kot RŠ, marveč spreminja njihovo pojavno obliko na sebi lasten način, vključujoč jih v mašinerijo praviloma tako, da jim odbijejo njihovo kritično ostrino in radikalizem. Zasluga RŠ je torej tudi v tem, da ne »usmerja«, marveč daje prostor različnim alternativnim usmeritvam, čeprav se seveda dogaja, da ta ali ona pač prevlada glede na trenutno situacijo razvoja te usmeritve (npr. prevlada punka v obdobju izrazite odmevnosti po glasbeni plati in po-

javov nezaposlenosti in segregacije mladine po družbeni plati).

RŠ je tudi lokalna radijska postaja, kolikor jo bremeni pomanjkanje finančnih sredstev, ki ne omogočajo razširitve programa in slišnosti RŠ po celi Sloveniji, čeprav obstajajo za to ambicije, določene, že verificirane sposobnosti sodelavškega teama in konkretni načrti (le-ti vključujejo tudi projekt Televizija RŠ). Hkrati pa moram poudariti tudi dejstvo, da je RŠ lokalna radijska postaja zgolj z vidika geografskega dometa signala. Če nam lokalnost pomeni sinonim za drobne teme, omejenost na interno, regionalno problematiko, ki praviloma ne povzema potez globalne kulturne in analitično-komentatorske orientacije, potem RŠ povsem prebija obzorje lokalnosti. RŠ namreč izhaja iz stališča, da ni problemov, ki bi bili zgolj partikularnega značaja, marveč so vsi posamični problemi na neki določeni ravni že reflektirani univerzalni problemi, kar pomeni, da ne pristaja na delitev na velike in male teme. RŠ torej s svojo koncepcijo univerzalnega programa postavlja na laž zamisel o izoliranih segmentih družbenega reda, s tem pa temeljito prispeva k demokratizaciji javnosti v našem prostoru.

Radio Student je neprofesionalni radio, na njem so zaposleni le tisti, ki opravljajo tehnično-operativne službe, medtem ko sodelavci in uredniki delujejo v oblikovanju programa le honorarno, izpolnjujejo pri tem status rednega študenta Univerze. Amaterizem RŠ pa nima nobene zveze s karakterjem dela. Nasprotno: korektnost, doslednost, osebni angažma in strokovna priprava dela kot značilnosti profesionalnega poslovanja so hkrati tudi značilnosti dela RŠ, ne glede na dejstvo, da včasih prevlada delež entuziazma nad strokovnostjo.

Pripis:

Recimo, da so zgoraj navedene značilnosti Radia Student (povzemam iz svoje diplomske naloge, ki je nastajala leta 1985) tiste konstante, ki ga opredeljujejo in mu omogočajo, da ima image medija, ki relativizira ideološko homogenizacijo. Kdor to počne, je »problematičen«, in fenomen RŠ naj služi v tej zgodbi kot vzorec, saj v prizadevanju za ohranitev demokratičnih diskusij v slovenskem prostoru nikakor ni osamljen. 9. maja bo postal polnoleten; v letih »odrašanja« se je spreminjal, tako kot so se spreminjali časi in ljudje, ki delajo njegov program. Človek, ki je pri RŠ takorekoč od vsega začetka, z vmesnimi prekinitivami, je Igor Vidmar, ali z besedami Jožeta Vogrinca: »enfant terrible ali, pametneje rečeno, nevalgična točka, okoli katere se je RŠ v svojih hotenjih in identiteti strukturiral.« Zato je podoba RŠ, takšna kot jo vidi Igor Vidmar, mogoče še najbolj avtentična.

NELA MALEČKAR

POGOVOR Z IGORJEM VIDMARJEM

ZGODOVINA

Tvoj aktivizem se je začel s političnim delovanjem, bil si predsednik ekonomske komisije pri Skupnosti študentov, potem pa urednik aktualno politične redakcije na Radiu Študent. Kdaj in kako si prišel na RS?

Na RS sem začel delati jeseni 1970, takrat sem bil istočasno na SŠ (Skupnost študentov – samostojna oblika študentske politične organiziranosti, nastala '69 iz zveze študentov, ukinjena '74 ob prisilnem »poenotenju« v ZSM – op.) in RS, začelo pa se je vse skupaj s političnim aktivizmom (v celoti dajem predost svojemu novinarskemu delu pred političnim, ker je bilo slednje precej iluzorno). Začelo se je v prehodnem obdobju med študentskim gibanjem leta 1968 in tistim, kar je prišlo kasneje med 1971. in 1974. letom. To obdobje je bilo na trenutke rahlo groteskno: tu je bila struktura študentskih aktivistov, ki so obvladovali RS in SŠ, in mi, še vsi zeleni, ki smo komaj prišli na Univerzo in smo se hoteli vključiti. Včasih je bilo prav čudno; tako na primer demonstracija proti Američanom zaradi vdora v Kambožjo, ki je bila skonstruirana s strani same SŠ. Odzval sem se vabilu na sestanek, kjer naj bi pripravili demonstracije; tam so bili vodje študentskega gibanja, ki so nam razložili, kaj bi bilo treba narediti, mi mlajši pa naj bi to izvedli. Vem, da sem imel takrat pomisleke, ne spomnim se natančno kakšne, vsa stvar se mi je zdela čudna, skonstruirana. Takrat sem prišel v stik z ljudmi, ki so delali na različnih področjih, med njimi je bil tudi Luka Škopberne, ki me je povabil k sodelovanju z RS in mi tudi takoj dal novinarsko nalogo. Tako sem se začel ukvarjati z novinarstvom. Komaj sem bil dva meseca novinar, sem že postal urednik aktualnopolitične redakcije, potem družbeni urednik, za Univerzo... RS je bila takrat dokaj neznatna zadeva, tako prostorsko kot kadrovska, vendar pa so vsi, ki so bili tam, delali z entuziazmom in z ogromno energije.

Je bil RS takrat mobilizator študentskega gibanja?

Takrat je imel moč 507 W, oddajal je na srednjih valovih in bi težko rekel, da je bil mobilizator, vsaj do leta 1971, ko se je spet začelo zasedbo na Aškerčevi. Bil pa je informator in to zelo politiziran, angažiran.

Kako se je zgodil pri tebi ta preskok iz politične v glasbeno sfero?

Ko je prišlo na Univerzi v Beogradu – »zgodovinskem« prostoru študentskega gibanja do »zaostritve situacije« in do ideološkega razčiščenja, in ko je bilo obtoženih osem profesorjev, je bilo treba tudi v Ljubljani najti »leglo liberalizma« in ideoloških odklonov. Našli so ga na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, to je bil »primer štirih profesorjev«. (Rus, Arzenšek, Hribar, Jerovšek). Jaz sem reagiral s tekstom, za katerega sem se moral tudi na RS izboriti, da je sploh »šel ven«, s tem je bila meja preko-

račena in z RS sem bil suspendiran.

RS je bil stalno na prepihu. Do leta 1974–75 je prevladovalo bolj permisivno, tolerantno vzdušje, ki je spremljalo drugo epizodo študentskega gibanja. Stalno so se dogajala neka razčiščenja, v času Gojka Staniča, tedaj predsednik UK ZKS, je bila Zveza komunistov kot glavni ideološki dejavnik dokaj tolerantna in se ni pre pogosto direktno vmešavala. Tukaj je bila tudi še Skupnost študentov, v okviru katere je deloval RS kot samostojna organizacija. Ko pa je bila razpuščena SŠ in vmeščena v novo mladinsko organizacijo, se je tudi ta relativna avtonomija zmanjšala, in takrat je nastal prostor za razne pritiske. Dejansko je RS bil stalno v konfliktnih okrog vseh mogočih reči; tudi okrog razpusta SŠ, ki se je zgodil na čuden, zmanipuliran način, potem je bila tu afera 25 poslancev (poizkus dosledne realizacije, možnosti skupščine, kjer so bili takrat na papirju še poslanci, ne delegati, poizkus seveda ni mogel uspeti). Na RS je sodelovalo veliko ljudi, ki so gojili dosti konstruktivno formo kritike in večkrat se je objavljalo tisto, kar je pozneje postalo uradna politika. Na primer glede nacionalizma na Hrvaškem se je RS znašel na podobnih pozicijah kot politični establishment in tu je prišlo do mnogih protislovij – novolevičarskih, da tako rečem. Nekateri sodelavci: od Cirila Ribičiča, ki je zdaj pomemben politični delavec, Borisa Muževiča, ki je zdaj sekretar za ideološka vprašanja pri CK ZK, do Marjana Pungartnika, ki je zdaj direktor marksističnega centra v Mariboru...

Ne bom sicer rekel, da so bili ti ljudje že takrat na »pravi liniji«, ker to ne drži povsem, tudi oni so bili nekaj časa v konfliktnih, toda kmalu potem je recimo Muževič »preskočil« v SŠ, potem v mladinsko strukturo, ker je imel določen posluš za prihodnji tok dogodkov. Mogoče sem bil naiven in sem stvari jemal bolj idealistično, za marsikoga pa se je pozneje izkazalo, da je že v času dela na RS vzpostavljaj stike s politično strukturo in si utiral pot navzgor.

Kdo te je suspendiral z RS?

Sámo uredništva na močan pritisk partije. Iz ZK pa Komite Univerzitetne konference ZKS. Ponovno sem začel delati na RS leta 1978, takorekoč popolnoma na novo, vmes sem se ukvarjal z različnimi rečmi: stripi, glasbo...

Opiši predpunkovsko obdobje glasbe na RS!

Do leta '78 se na RS nisem ukvarjal z glasbo, z ljudmi, ki so se ukvarjali z glasbo, sem se prerekal. Zakaj, deloma pove podatek, da so to ljudje, ki zdaj v dobri meri nosijo glasbeni program Radia Ljubljana.

RS je bil gotovo pionir v uvajanju rock muzike v ta prostor, v začetku še ni bilo Vala 202. Resnično se je RS večkrat poslušal skoraj le zaradi glasbe; bil je pionir celega kupa zadev, ki jih je pozneje pre-

vzel Val 202: ažurno posredovanje tuje pop glasbe, s celo pop estetiko, razne lestvice, ki jih je uvedel RS (Top X, Top 20). Takrat je bilo razmerje med politiko in glasbo dosti postranska zadeva, ni bilo direktne zveze med študentsko politiko in rockom, kar je logično, ker se je politika dogajala v že dokaj klasičnih formah – ideoloških, aktivističnih itd. Do posredne tesnejše povezave je prišlo v času zasedbe Filozofske fakultete, ker je bila to tudi kontrakturna akcija, ki ni bila naravnana le ozko politično, ampak je predstavljal zametek drugačnega načina življenja. Dogajala se je v veliki meri na ravni projektov, utopij, tudi angažiramo umetniškega čutenja čutnosti, medtem ko sama konkretna praksa politično ni bila bogve kako radikalna – sploh v primerjavi z 68. letom. Stvari so se dogajale ločeno, čeprav vzporedno. Istega leta, ko so ukinili Skupnost študentov, so npr. ukinili tudi Pop boom festival in prišlo je do paralelne praznine, tako v politiki kot v glasbi (1974).

Spet se vračam k vprašanju dvojega preskoka iz političnih tem na področje glasbe. To se je zgodilo leta 1978 s tvojim ponovnim prihodom na RS in s pojavom punka.

Mislím, da je punk precej povezan s specifično situacijo pri nas, drugje je bil rock politiziran že od leta 60 naprej, pri nas pa tega ni bilo, ali pa na zelo perverzen način z različnimi protestnimi pesmicami o miru. Punk se je razvil kot eden redkih načinov za izražanje določenih stališč, občutenja družbene situacije, represije, omejenosti itd. Tega si nisem jaz izmislil; to je zaobjeto v tekstih, nastopih in celi punk estetiki, kot politizaciji rock estetike. Jaz sem to enostavno »zaštekalk«. Ponuja se namreč razlaga, da sem potem, ko se nisem mogel ukvarjati s politiko na novinarski način, uporabil punk. To le delno drži. Gre za to, da je sama glasbena produkcija ponudila iztočnico za moje delovanje. Prvi impulz, da sem se začel ukvarjati z glasbo, so bili Buldožerji, leta 1975, ker so bile v njihovi glasbi tudi stvari, ki niso bile samo glasbene, glasbeno-zabavne, rockovsko, ... Čeprav je šlo še vedno za parodijo, ironijo, grotesko, posredno izražanje, pa je bil to prvi korak iz apolitičnosti, ki je omogočil, da se je razvila določena zavest. Punk se je začel razvijati tudi pod vplivom družbenih dogajanj, oz. stanja, ki je bilo po eni strani tudi na nek način permisivno, predvsem v trošniškem smislu, po drugi strani pa represivno na ravni možnosti izražanja, oblikovanja avtonomnih stališč, drugačne socialne, vrednostne identitete, »idejnosti« – in tako je punk naletel na plodna tla.

Punk je zahteval tudi drugačen pristop v obravnavi. Novinarji, ki so na RS spremljali rock, se v punk niso spuščali. Kakšne kriterije, vrednostna merila si imel?

Šlo je za novo (anti)estetiko v rockovski glasbi, ki je bila zoperstavljena tedanji samozadovoljnosti rocka... sicer pa je bilo to že stokrat povedano. Skratka, bistveni element punka je ravno posebna »politiziranost«, odpor do uradne, v prazen obred ponavljanja vzorcev in fraz spremenjene politike in »samoupravljanja«, za katere se dosti mladih ni menilo in se še ne meni. Dihotomija med zasebnim in javnim je bila tedaj dosti večja, ljudje so lahko dosti svojih interesov izrazili v sferi zasebnosti. Zdaj je teh možnosti manj, ker ni več po-

trošniške idile sedemdesetih let, zgodila se je travmatična situacija z zapiranjem meja... hkrati pa je tihi kompromis med državo in družbo šel k vrugu. Dokler je trajal ta kompromis in se je ohranjala iluzija, da se z ekonomskim razvojem dogaja dejanski progres, dokler je obstajala relativna, četudi navidezna skladnost med družbo in ukrepi države, smo bili samo posamezniki nezadovoljni.

Kar se tiče vrednostnih meril, nisem naredil nekega sistema, sheme ali ideološke konstrukcije, ki bi jo potem uresničeval in po njej meril vse od a do ž. Bilo pa je nekaj alternativnih meril: antiavtoritarnost, antiutopičnost, sinteza drugačnosti na ločnici glasbe in ideje/teksta, vsebine in forme tako v razmerju do obstoječih glasbenih oblik kot do medijskih, družbenih in ideoloških struktur ipd. Glasba je ravno tako del družbe, ideoloških aparatov družbe, države po drugi strani pa vzpostavlja razmerja razlike do obstoječega stanja. Tema, ki se je takrat zastavljala, je bila re-

lacija med posameznikom in državo – družbo. Takrat je bila enotnost med družbo in državo velika na ideološki ravni, dejansko seveda ne. Takšnega razcepa še ni bilo, da bi prišlo do manifestnega zoperstavljanja. In punk se je spontano navezal na to, kot na eno ključnih tem. Politizacija rock estetike je bila osnovna predpostavka začetkov punka kot drugačne kulturne oblike in pa seveda »antisistemska«, »protidržavna« drža v svoji anarohidni inačici. Najmanj pa je šlo za novolevičarsko travestijo; in gotovo ne pri bendih in publikih. Morda v ideologiji obrambe in minimalne legitimacije punka – tu sem zavestno uporabljal ideološki aparat (novo) levičarstva, ki se stalno sklicuje na normativno vlogo države, na socialistično revolucijo, na to, kaj piše v ustavi, pa v programih ZK. Skratka – legitimnost dobrega starega razkoraka med ideali in stvarnostjo; pri čemer je bilo vse bolj jasno, da ne gre za to, da se je to razmerje začelo ustaljevati in da ideali in stvarnost nimajo več kaj dosti skupnega. Ni šlo torej več za

to, da bi se ta razkorak premagal, ampak za to, da se ga spozna, izrazi, da se pove, da je tu razlika, ki je ireduktibilna.

Zaradi svojih oddaj si jih večkrat »dobil po glavi«, po drugi strani pa so te hoteli dobiti na svojo stran razni mladinski funkcionarji (npr. Srečko Kirn), ki so hoteli, da bi ti kot avtoriteta ob naci-punk aferi razdelil punkerje na dobre in slabe.

Seveda, to je bila ortomarksistična, parastalinistična pozicija, ki so jo »furali« mladomarksisti. Namesto, da bi naredili sami (posredno so: s pristajanjem na policijsko-ovaduške informacije), so najbrž mislili, saj Vidmar je star novolevičar, je »na naši strani« in bo že spoznal, kakšna je njegova dolžnost. Tipična boljševiska, partijska pozicija, ampak jaz tega čuta nisem mogel imeti. In še zdaj ne razumejo avtonomije drugačnosti rock glasbe, punka. Oni so jemali politiziranost punka kot tisto, kar približuje punk njihovi poziciji. V bistvu pa gre za ločevanje, ker punk je tudi reakcija na odtujenost politiko, manipulacijo, ki zavračanje take politike in izbor drugega, pogojeno rečeno, »angažmaja« – izražanje osebnih stališč, četudi včasih ne povsem artikuliranih; gre za emocionalen, direkten odnos do stvari brez raznih ideoloških posrednikov.

Zdi se mi, da se v Rock fronti zadnje čase spet ukvarjaš s politiko direktno, ne z glasbo.

To pa že kar dolgo, skoraj dve leti. Razlog za to je preprost. Spodbuda, ki jo je prinesla s seboj nova vsebina rock glasbe in nove možnosti prezentiranja na punkovski način, so mi dosti časa zadoščale, potem pa se je izkazalo, da so še druge teme in da je potreben korak; nazaj k političnim temam, ki bi se jih lotil drugače – ne samo, da se glasbe lotiš drugače; ampak da se tudi politike lotiš drugače – ne bom rekel glasbeno – temveč na manj strog, resnoben način.

Gre spet za tisto individualnost, avtonomnost, ki si jo poudaril že pri punku?

Gotovo, čeprav s to individualnostjo nima smisla preveč ideologizirati, danes govoriti o individualnosti je tvegano, protislovna reč. Moč ideoloških aparatov, vseh mehanizmov indoktrinacije, oblikovanje zavesti in nezavednega je tako velika, da je to tista prava tema... Ne gre toliko za to, da bi se na klasičen, liberalističen način borili za posameznika, čeprav je tudi to pomembno; ampak za to, v razmerju do česa je ta individualizem.

Si to spoznal tudi sam pri sebi?

Sam se imam že v principu za neke vrste produkt sistema.

Kateri del programa RŠ se ti zdi pomembnejši: glasbeni ali govorni? Kaj je v ospredju, kaj se bolj posluša?

Tu so bila vedno nihanja in preurejanja. Zadnji dve leti sta se govorni in glasbeni del programa uravnotežila iz razlogov, ki so povezani s širšimi družbenimi dogajanjimi. Pri tem mislim, da je imela glasba časovno prednost, ker je bila politizirana in je izgovarjala dosti nekoč neizgovorljivih stvari, dala je vedeti, kako se čuti, misli, bolj na način prezira, posmeha, kletvice ali pa »uklanjanja mōči« (v smislu, ki je še bolj jasno izgovarjal resnico odnosov, kot če bi rohnel in mahal s pestjo).

Misliš, da se je prostor za stvari, ki se jih lahko izraža, razširil?

Vsekakor, dosti manj pa se je razširil prostor za delovanje. Kar se zdaj dogaja,

je še vedno dopuščanje. Razmerje med državo in družbo in razmerje med revolucionarno partijo in družbo še vedno ni na novo definirano. Zadnje čase se ustvarja vtis, da pravna država funkcionira, četudi z dovoljenjem partije in revolucionarne legitimitete. Voluntarizem pa je tu še vedno na delu; partija lahko odgovori tako ali drugače; sicer je njena avtoritarnost omejena z mednarodnimi okoliščinami, mediji, delno z javnostjo, vendar je temeljni princip še veljaven.

Tvoje ime je povezano z nekaj »eksczesi« na RŠ. Kako se je vedno znova sprožil ta mehanizem in kdo je bil tisti, ki je določil, da je bila meja prekoračena?

Dejansko se je vedno zgodilo kot eksczes, ki je pokazal na to, kako ta sistem še vedno v resnici deluje, kako je v jedru prepojen s stalinističnimi refleksi. Takšen je bil način reagiranja komiteja Mestne konference ZK ob primeru »naci himne«, ko so bili prav oni tisti, ki so lansirali to afero. Reagirali so hitro, brez preverjenih neposrednih informacij, brez vsakega ozira na možne posledice in na javnost. Lokalne oblasti so tiste, ki čuvajo sistem.

Kaj pa na RŠ, si imel podporo v takšnih situacijah?

Bilo je zelo travmatično. Tedaj je prišla na dan tudi druga plat RŠ. Pokazalo se je, kako je ljudi strah in kako se ta strah sprevrže v nenačelno obnašanje in izjavljanje. Eksczes z »naci himno«, je zadel na isto nevalgično točko RŠ kot na »drugi strani«, na tisto nujno identifikacijo s sistemom in pristajanje na to, da »nacizem« je pa res tisto, s čemer se ne gre igrati. Večina na RŠ je pristala na to, da je bila meja prekoračena, da se je realno zgodil eksczes. Tudi sam sem podlegel tej psihozi, češ da smatram, da »to ni bilo to«, ampak »glede na objektivne posledice... ki sploh niso bile objektivne, ampak subjektivno indicirane, čista samovolja ZK, in medijev. Šok je bil večji, ker ga nihče ni pričakoval, veljalo je, da je splošna situacija že v taki meri normalizirana, da se kaj takega ne more zgoditi. Izkazalo se je, da samozaščitna zavest na RŠ ni bila na ravni, in da je bilo zaupanje v korektnost, v novo razmerje oblasti do medijev oz. RŠ preveč razširjeno.

Si bil deležen tudi kakšnih pritiskov s strani sodelavcev, urednikov RŠ?

V principu sem precej debele kože in takšnih stvari, če niso prav jasno izrečene, niti ne čutim. Tiste dni je bila scena dobesedno moreča, znašel sem se v položaju neobdodatnega, ki stalno povzroča situacije, ki jih nima nihče prav rad.

Nekoč sem slišala mnenje, da je Vidmar kot sod smodnika. In naj to kar bo, samo ne na RŠ, ker potem grede zaradi tebe še ostali v zrak.

Verjamem. Vse je zadeva presenetila, ni bilo odpora, ker ni bilo časa, da bi se zgradila obramba. V takih situacijah se točno vidi, kako imajo ljudje radi svoj mir, da lahko pišejo razne stvari, ampak vse to v okviru določenega računa. Take provokacije, ki udarijo zelo ostro, jim pa že niso več všeč. Imajo radi urejenost, predvidljivost: to pa je bila čista punkerska akcija, če tako vzameš, ni mislila na posledice, niti se ni zavarovala vnaprej, niti se ni skušala preobleči v literarno ali teoretsko obliko. To je bila pamfletna akcija. Sprva je alter-intelektualna-novinarska srenja

take stvari slabo prenašala, čemur se je komaj čuditi, ker nas ta sistem ziblje v iluziji, da si lahko hkrati njegov del in še nekaj drugega. Tudi jaz sicer v to nekako verjamem, po drugi strani pa verjamem v to, da je treba vsake toliko časa narediti pretres, ki bo pokazal, ali je hiša te vere iz kart, ali iz česa bolj trdnega. Do zdaj se je vedno izkazalo, da je precej iz kart, zadnje čase – z novo Mladino je – deloma drugače... S stališča dejanske ogroženosti je bil eksczes z »naci himno« dosti nedolžna zadeva. Sicer pa je tu konec koncev primer Spomenke Hribar, ki kaže na iste mehanizme, samo še temeljiteje delujoče, ker je bil tudi »eksczes« precej težji, a skonstruiran na enak način.

V katerih točkah se po tvojem mnenju loči RŠ od Radia Ljubljana, na primer?

Preprosto v tem, da je RŠ relativno avtonomen, neodvisen, neprofesionalen, »lokalen«, oz. »ne-nacionalen«, vsebinsko pa je tudi jasno: RŠ reprezentira partikularen interes, ki je potencialno obči, komunicira z obćim interesom, vendar mu ga ni treba vedno in neprestano upoštevati. Radio Ljubljana je v veliki meri še vedno glasilo tako kot Delo, čeprav je radio kot »retro« medij manj »pod kontrolo«.

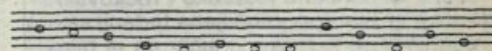
Če bi natančno analizirali vsebino in formo informacij, glasbene prispevke, pristop, bi verjetno ugotovili, da RŠ precej odstopa od standardov, ki so v veljavi. Odstopa posebej s tem, da daje prednost in poudarek ravno vsebini, ne pa formi in posreduje včasih rajši enostransko informacijo kot pa, da bi začel v prid objektivnosti, ki te takoj kastrira in onemogoči, da bi drugače mislil, ker vendarle živimo v družbi, kjer temeljne vrednote izhajajo iz enega jedra in iz enega medijskega centra, kjer je dejanskega pluralizma zelo malo, predvsem pa ni artikuliranih socialnih jeder drugačnosti.

Po drugi strani pa RŠ prispeva k temu, da se program RGL in Radia Ljubljane postopoma spreminja, na to tudi vpliva pretok bivših sodelavcev RŠ, ki se zaposlijo v teh institucijah.

Po tej logiki bi sam morda lahko več naredil na RGL, ali kaj vem kje; problem je v tem, če hočeš narediti kariero v sistemu in se spraviti na neko točko odločanja, se moraš tako ali drugače podrediti. Pri nas pa ni možno, da bi prišel v sistem in šele nato naredil veliki obrat v »alternativo«, ker si vanj vgrajen, poleg tega pa se prilagodiš iz svojega interesa.

AVIZO

melodija:

stereo panorama:

	zvoncek	zvoncek
alt klarinet		flavja 1
	flavja 2	
flavja 3		harmonika 1
	harmonika 2	
levo		desno

PRIŽGIMO LUČ — Z BRANKOVIM KOLOM

Če je odnos življenja in umetnosti takšen, kot je med vinsko trto in vinom, nam ob branju scenarija zaključne prireditve dneva mladosti: »Prižgite luč« gre na kozlanje predvsem zaradi slabega vina. Diletantška brozga avtorjev S. Vujovića in Ž. Čigoja je namreč popoln zmazek, nastal iz prikrojene scenaristične fantazije in naivne pronicljivosti, ki naj bi jo scenarij kazal na jugo-stvarnost. Pomanjkanje kritične vsebine je s tradicionalno negacijo resnosti preloma neke politike že vsakdanji primer. Problem, ki s tem nastane, je namreč, da hočemo pojasnjevati, kakšna je kriza, ne pa tudi vzrokov in če je potrebna. Optimizem, ki veje iz vsake »skupne« prireditve, funkcionira kot preprečevanje dojemanja pravih dimenzij in zavaja s svojim bleskom. Oči skratka oslepijo.

Kakor v sanjah se prikrade nekakšen glas in mi šepeta: »Bomba v prsih. Selitev. Mini rock opera. Only you (you kot Yu). Otroci zmorejo nemogoče. Kolo. Jugoslovani. Neke nove proge. Resna stvar!« Gledam v daljavo, v neskončnost, in postajam miren. Ta sanjski mehanizem me oplaja z zaneseno rodovitnostjo. Bujno kipenje v udih me zaganja v nove krvave brazde gnijoče in preperele zemlje. Ko poklekнем v silo izdahnem: To je to, zapomni si!

Moja mladost se razkraja. Jedki sokovi iztekajo iz izmučenega telesa. Zgrbančena roka, iz katere je iztisnjena zadnja sraga, zadnja možnost, grabi po izsušenem prahu strahu. Pekoče oči cedijo redke solze. Počasi me prekriva senca. Edina. Glavo polagam v prah.

Gesla in parole, ponavljanje stare taktike, vzete iz zgodovinskih arhivov, prečiščene in ponovno zloščene, — brez forme kritike in vsebine, ponovo vžigajo. Nastali ogenjček se zajeda v družbeni spomin in pozablja. Taka amnezija, katera nosi s sabo tudi nek drug duh, to je radikalno novatorstvo (reforma in revolucija), je nekritična in se izkaže (za nekatere) zelo racionalna. Proizvedena utopičnost, bogatejša za tehnično posredovano dinamiko (movie, multimedijalni pristop) se na ta način spretno izogne posegu kritične javnosti. Ta je zreducirana na enotni nivo (Jugoslovani), s tem pa kastrirana svojega

osnovnega izhodišča: možnost drugačnosti. Ta specifičen rop je izvršen tudi v tem scenariju: narodi in narodnosti so »osvobojeni« sebe in živijo v drugih.

Pomanjkanje kultiviranosti in poudarjanje univerzalnosti Jugoslavije kot poroka, do diametralna. Zreducirani um scenarista, ki degradira kreativnost z navadnim šnopsom, boksom in kurbarijo, ki žensko spet postavlja tja, »kjer ji je mesto« (deklica v spalni srajci pade, pojavijo se možati gasilci z brki in jo ujamejo... ona seveda pade s terase, kjer se suši perilo), nasprotuje miroljubnemu sožitju, ki naj bi bilo udejanjeno v »fuzbal« tekmih, pesmici Only Yu itd. Pestrost cvetk v tej pomladi, v takšni mladosti, kot nam jo ponujajo, je le preveč očitna in porogljiva. Žali nas.

Konec je zasanjane mladosti, saj zaljubljeni preprosto ne morejo reproducirati svoje vrste. Ni zaposlitve, ni stanovanja, ni perspektive. Torej manjka samo še strasten koitus na stadionu JLA in tako bi se morda dvignila nataliteta. Glede kontracepcije tako vestno skrbijo, dvignili pa bi tudi moralo in energijo širokim ljudskim masam. Ko se tako prostodušno spuščam in posegam v integriteto in ustvarjalno svobodo avtorjev, seveda ne morem brez tega, da bo to politična manifestacija (tako kot »tisti« plakat). Tako politika ne bo več samo kurba (to pravijo približno že sedemdeset let), ampak bo z jugo domislilo poslej tudi fuzbal. Ta vehementna ugotovitev ima svoje potrditve: kot npr. nekateri so v off-side-u; igra jih le dvaindvajset, gledajo jih pa tisoči itd.

Človek ne more ostati resen. Preprosto ne more zapisati urejenega zapisa o tem scenariju. »Jugoslavija je prvak sveta.«

Vse bolj se mi dozdeva, da sem bolan. Kot daltonist ne vidim nobenega revolucionarnega bogastva na teh zastavah. Kvečjemu čutim nek močen mit. Nevarnejše je, če seveda ta mit vidimo, kajti tedaj to postane realnost, in ne več vera. Enakost.

Ko takole človek izloči s slabim vinom pridobljene maligne, mu je za trenutek lažje. Prebava se počasi uredi, na vrsti pa je glava. Maček, ki se pojavi, rjove proti takšni zamisli. Mladost preprosto ni takšna in želim si, da ne bi bila. Lahko je »luč«, vendar se vprašam, zakaj jo prižgamo (sedaj). Mogoče je že zdavnaj crknila pod prenapetostmi iz oblakov. Luč, ki bo zago-rela 25. maja zvečer ob 20. uri, namreč ni uporabna. Svetloba z nje je lažna in sveti samo slepim.

Gledališče mora najti inteligentnega gledalca, če ne, je bolj podobno cirkusu. Očitno pa je, da kritični strelji proti takšnemu dnevu mladosti ne zadanejo. Pa ne zaradi redkosti strelcev, ampak gibljivosti tarče.

HOROSKOP MOJCE DOBNIKAR

IME IN PRIIMEK: Mojca DOBNIKAR
DATUM ROJSTVA: 26. november 1957

POKLIC: Samostojna kulturna delavka, prevajalka, urednica »Krtica« aktivna pri LILIT-u
ASTROLOŠKA KONFIGURACIJA:

Sonce: Strellec
Ascendent: Tehtnica
Luna: Kozorog

Osnovne karakteristike Strelcev (glej tudi horoskop Strelca I. Vidmarja v eni od prejšnjih števil, op. p.) so naslednje: optimizem, entuzijazem, poštenost, neposrednost, ekspanzivnost, srčna dobrota. So epitom poštenosti in vedno odkrito in brez zadržkov povejo tisto, kar mislijo. Veliko dajo nase in so zelo ponosni na svoje dosežke. Za srečno in uspešno življenje jim je potrebna predvsem velika mera osebnih svobode in neodvisnosti.

Ascendent v Tehtnici nam pove, da je pri tej osebi poudarjen smisel za pravičnost. Kaže tudi na prijetno zunanost in simpatično, ljubeznivo naravo. Tehtnica predstavlja potrebo po vzpostavljanju harmonije, s tem v zvezi pa tudi določeno neodločnost oz. pasivnost karakterja. V vsakem »čartu« ima ascendent vlogo pokazatelja, na kakšen način oseba deluje oz. izraža potrebe in hotenja ega v materialnem svetu. Tehtnica za definitivno akcijo vedno potrebuje nek zunanji stimulus. Če tega ni, se ne premakne. Ker pa imamo v našem primeru več dejavnikov, ki kažejo na to, da se mora oseba zanašati predvsem na lastne sile, je seveda nujno, da se osvobodi ustaljenega načina delovanja in uveljavlja svoje potrebe s takojšnjo in neposredno akcijo. Če bo čakala na druge, se ji bo prevečkrat »zalomilo.« (Negativna stran ascendentov v Tehtnici je tudi stalna bojazen, »kaj bodo rekli drugi«.)

Kljub verjetnemu (»verjetnemu«) zato, ker osebe ne poznamo) nežnemu zunanjemu izgledu pa to dekle nikakor ni »lutka iz porcelana«. Je zelo stvarna, resna in morda celo malo avtoritativna. Bolj čutna kot čustvena. Odlikuje jo velika mera ambicioznosti in ponosa. V svoj krog bo prej sprejela tiste, ki jih lahko spoštuje in občuduje, kot pa tiste, ki potrebujejo sočutja in usmiljenja. Slabosti in šibkosti drugih ne tolerira, sicer pa tudi sama ni take sorte. Je svobodimiselna, zavrača vsakršne restrikcije in zagovarja tezo, da ima vsak človek pravico živeti po svoje. Položaj Lune obenem kaže na osebo, ki stalno na nek igriv način eksperimentira s svojo okolico. Ima veliko potrebo po komunikaciji. Ker ji je vsakršno slepomišljenje tuje, vedno pove tisto, kar zares misli. Zato je

vsekakor vredna zaupanja. Instinktivno dojamemo občutja in potrebe soljudi, njene reakcije so spontane, zato s svojimi izjavami verjetno pogosto koga šokira.

Uspeh v življenju je odvisen od tega, v kolikšni meri bo znala samoiniciativno izkoristiti prilike, ki se ji ponujajo. Družba ji bo sama od sebe dala bolj malo, poleg tega pa je naznačeno kompulzivno obnašanje v stiku s tistimi, ki bi ji lahko pomagali. Ko se enkrat zgane, sicer uveljavlja svoje potrebe v stilu »po moje bo, pa naj bo, kar hoče«, vendar bo imela stalno probleme s tem, da bi se z njenimi hotenji strinjali oz. jih sprejeli tudi drugi. Uspeh v smislu splošnega priznanja in podpore javnosti bo prišel šele v drugi polovici življenja. Odlikuje jo praktičen razum. Verjetno študira in bere več kot drugi (področje jezikov, političnih ved in sociologije), pa ne zato, ker bi ji šlo morda »težko v glavo«, temveč preprosto zato, ker čuti veliko potrebo po znanju ter temeljitem in detailnem obvladovanju dane snovi.

Zagotovo nikjer ni tako srečna kot doma. Dom ji predstavlja varno zatočišče oz. kraj, kamor še tako negativni zunanji vplivi nimajo dostopa. Vedno si bo znala opremiti svoje stanovanje (možne so večkratne selitve) tako, da bo obenem prijetno na pogled in zelo udobno. Rada kupuje lepe stvari in je nasploh nagnjena k potratnosti. Kaj prihraniti ji je preprosto nemogoče, ker vsakršne finance zapravi takoj in to z velikim veseljem. Ker bo to počel oz. počne tudi njen stalni partner in to morda kar z njenim denarjem, je možnost finančnih katastrof precejšnja.

Srečna bo tudi v službi. Kjerkoli bo delala, se bo bolje razumela s sodelavkami kot s sodelavci. Možno je tudi, da se počuti v službi kot doma oziroma obratno, kar pomeni, da rada dela tudi doma in bo verjetno v življenju veliko »službenega dela« opravljala v lastnem stanovanju.

Prijatelje si izbira med ljudmi, ki so kot osebnosti zelo ekscentrični, ambiciozni in predvsem neodvisni, zato verjetno le s težavo ohrani stalne in trdne prijateljske vezi, kar je v nasprotju z njeno izrazito potrebo po varnosti in čustveni stabilnosti. Te vezi so stalno pod »visoko napetostjo« in nevarnost eksplozije v obliki nekontroliranih izbruhov in nasilja je stalno prisotna. Te narave so tudi partnerstva na področju službe in v privatnem življenju. Potrebuje partnerja, ki jo zna stimulirati in jo stalno vzpodbujati k akciji. Dinamični aspekti Marsa in Urana kažejo na občasno nesposobnost samoobvladovanja, preveliko samovoljo in impulzivnost, ki imajo tendenco realizacije na področju partnerstva, tako službenega kot privatnega, kar pomeni, da se zveze lahko končajo z nenadnim in bučnim razdorom. Najprimernejši partnerji so rojeni v znaku Ovna, Leva, Kozoroga ali Bika. Pri možnem partnerju vsekakor igra veliko vlogo njegov status. Biti mora ugleden, vreden zaupa-

Poskus obrazložitve nekega karakterja na osnovi sinhronega delovanja makrokozmičnih in mikrokozmičnih energij

nja in močan tako telesno kot duševno, kajti šibkost je v njenih očeh vredna prezira.

Kar se tiče zdravja, se mora dobro zavedati dejstva, da pre pogosto uživanje sladkarij kvari zobe. Možne so tudi psihične komplikacije in občasni glavoboli, sicer pa ji harmonični odnos glavnih dispozitorjev zagotavlja dobro zdravje.

Če (in to naj sprejme z veliko rezervo, ker izhajamo iz spoznanj zelo okultnih sfer astrologije) se ji bo kdaj oz. če se ji je kdaj že zgodilo, da je (bo) nek moški (morda sorodnik) izginil neznanu kam, naj se zaveda, da je to samo en vidik odplačevanja t. i. »karmičnega dolga«, ker je v prejšnjem življenju ubila (verjetno ustrelila) nekega moškega. S tem v zvezi opozarjamo na destruktivno delovanje črne barve, ki se je mora izogibati kljub njeni hipnotični moči. Prav tako naj se varuje določenih prijateljev iz t. i. »podzemlja«. Najnevarnejši element je ogenj, previdna pa naj bo tudi z električnimi aparati.

V zvezi z dolgoročnimi cilji se mora osvoboditi nekaterih fiksnih idej v zvezi z zahtevami širše družbene skupnosti, ki zavirajo transformacijo v smislu resničnega bistva njene osebe oz. njenih hotenj.

Ker nam je za prognozo za letošnje leto zmanjkalo prostora, naj samo omenimo, da ima oseba trenutno povečane sposobnosti mentalne koncentracije in naj zato naslednja dva meseca izkoristi za kakšen študij, ki zahteva veliko zbranosti in potrpljenja.

EMA KURENT

PRIPIS UREDNIŠTVA: Klientka se striinja z objavo teksta.

KAM DANES V LJUBLJANI

V rubriki s tem naslovom nas na radiu obveščajo, kaj se dogaja v kino dvoranah in teatrir slovenskega glavnega mesta. Hvalabogu se do danes še niso spomnili, da bi bili kinoti ob nedeljah in praznikih zaprti, tako da je vsaj tovrstna zabava vsak dan na razpolago. Večji problem je, če hočeš po večerni predstavi popiti pivo. Kaj šele, da bi pričakoval kakšno višjo obliko družabnega življenja.

Ničesar novega ne povemo, če zapišemo, da je v današnji industrijski (postindustrijski?) družbi izraba tako imenovanega prostega časa neločljivo vključena v sistem proizvodnje in potrošnje. »Industrija zabave« je v tozadevno razvitih družbah velik biznis, pa tudi vsaki oblasti je pogodu, da preko standardiziranih načinov izrabe prostega časa kontrolira čas ne — dela svojih podložnikov. Tako je dovolj samoumevno, da nikjer ne gledajo posebej naklonjeno na nekonvencionalno izrabo prostega časa (zabavo, ali kar družabno življenje), če jo že dovoljujejo. Ne glede na to, ali gre za Moskvo ali London. Oblike zabave in družabnosti, ki se izmikajo kontroli oblasti in ki zaradi specifične (samo)organizacije ne prinašajo zaslужka zainteresiranim poslovnem, pa so predvsem mladinske. Ne zato, ker bi bila »mladost« po ljudski modrosti neogibno »noro«. Šolajoča se mladina, študenti pa tudi mladi delavci brez družinskih obveznosti imajo sorazmerno veliko prostega časa, ki je tudi avtonomnejši, zato pa v večini primerov manj denarja. Tudi oblike družabnosti so drugačne, manj formalizirane kot pri tako imenovanih odraslih. Starejši pristajajo, da jim plačanci podjetij za prodajo kulture, zabave, rekreacije in potovanja določajo, kdaj bodo kaj počeli, ko niso v službi, in se vključujejo v te dejavnosti preko različnih abonmajev, počitniških paketov in podobnega.

Mladinska družabnost in zabava se pretežno veže na množično glasbo. Tudi ta je lahko povsem konfekcijska namenjena le za dajanje ritma plesnim gibom, vendar nas tovrstna godba ne zanima. Na drugačne, nekonvencionalne, alternativne prostore — mladinska shajališča — se veže tudi drugačna glasba in ostale vsebine. Vendar predvsem glasbene. Z njimi je specifična težava med drugim tudi ta, da so »hrupne« in zato še toliko bolj nezaželeno v vseh okoljih. Tako je zgodba o mladinskih klubih in alterprostorih zgodba o glasbenih (disko) klubih in prostorih za koncerte. Ljubljana je s tovrstnimi prostori verjetno najslabše opremljeno jugoslovansko središče. O tem priča že podatek, da nimamo niti ustanove, ki se ji ponavadi reče dom mladih, mladinski dom, ali kaj podobnega. Te ustanove so sicer nastale v nekem minulem(?) obdobju našega razvoja, vendar so v mnogih okoljih zaživele

v skladu z današnjimi mladinskimi potrebami in interesi.

Sicer pa je zgodovina mladinskih glasbenih klubov v Ljubljani zgodovina izgonov.

Študentski ideali

V mladinskem tisku je bilo doslej o tem že ogromno napisanega. Povod je ponavadi še eden iz serije izgonov »alternativcev« iz vsake luknje, v kateri skušajo nadaljevati svetle tradicije Disca Študent. Vendar vsa medijska pozornost doslej ni obrodila otipljivejših sadov, če ne štejemo izjav posameznih mestnih oblastnikov, da bi tudi po njihovem mnenju mladi potrebovali kakšno shajališče. Toda za to je potreben denar, ki ga (seveda) ni. Pri tem je zanimivo, da se sicer tako radi hvalimo s svojo razvitostjo, še tistih nekaj klubov, ki smo jih imeli, pa se ni moglo primerjati s tistimi 130 kilometrov »južneje«, v Zagrebu. Večina poskusov oživljanja klubske scene je bila omejena na koncerte v dvoranah v krajevnih skupnostih, kjer bi klubsko vzdušje morala vzpostaviti glasba s kaset pred in po nastopu, ter improvizirani šank z mlačnim pivom in coca-colo. Pozimi so imeli sicer tudi mrzlo pijačo, vendar prezeblih obiskovalcev v neogrevanih dvoranah to ni posebej zanimalo. Takšni poskusi so hitro propadali zaradi majhnega interesa publike, nerentabilnosti in pritožb sosedov ali drugih uporabnikov prostorov.

Taktiko ŠKUC-Foruma bi lahko poimenovali »kletna«. Začelo se je v kleti IV. bloka v Študentskem naselju, kjer je v dolgem hodniku in nekaj povezanih prostorih deloval Disco Študent oziroma Disco Forum, znan predvsem kot Disco FV (FV je bil v resnici le projekt in program določene skupine, ki je ob torkih predstavljala punk in novi val, koncerte in pripadajočo video produkcijo). Toda nekatere stanovale IV. bloka je začel motiti hrup in obnašanje obiskovalcev Disca, ki so menda razgrajali po celi stavbi. Takratna zloglasna uprava Študentskega centra je izjemoma rada prisluhnila nezadovoljnim študentom in spodila Forum iz kletnih prostorov. Sledila je selitev dela programa v Šiško, vendar je kmalu za tem prišlo tudi do prepovedi uporabe tamakjšnje dvorane za koncerte in filmske projekcije. Zgodba ima še nekaj nadaljevanj, vsa pa se končujejo enako. Ko se je, denimo, alter scena udomachila v disku takrat urejene gostilne Amerikanec, je gostinsko podjetje lokal takoj zaprlo in pričelo s ponovno prenovo.

Trubuna je lansko leto ob tretji obletnici izгона Disca Študent in ŠN opravila anketo na nekaterih fakultetah in v Študentskem naselju. Rezultati so pokazali, da 73 % študentov meni, da ni (dovolj) prostorov za shajanje mladine; 81 % študentov zahteva ponovno aktiviranje Disca Študent, 40 % anketiranih je pripravljeno

pasivno sodelovati v akciji za ta klub, medtem ko jih je kar 42 % izjavilo, da so pripravljeni na demonstracije in celo na spopad s policijo, če bi bilo potrebno. Ti rezultati zvenijo ohrabrujoče — ni namreč prav veliko idealov, zaradi katerih bi se bili študenti pripravljeno mlitati z ljudsko milico. Toda tudi v primeru, da bi v tem hipotetičnem spopadu zmagali, bi bili na istem kot pred skoraj desetimi leti: v dolgem nizkem hodniku in prostorih skoraj neprimernih za koncerte in druge glasbene dejavnosti.

Nekatera dogajanja v zadnjem času le kažejo, da bi utegnili biti prihodnost na tem področju nekoliko manj temačna. Akcija ŠKUC-Foruma za najem prostorov gostilne Kolovrat ter predvsem velikopotezno zastavljena prenova pritličja in kleti Centra interesnih dejavnosti mladih obetata, da bi se utegnili drugačna mladinska kultura in družabnost v doledni bodočnosti dogajati v sorazmerno dostojnih prostorih. Tačas pa ima dobiček drobno gospodarstvo, saj so lastniki/najemniki ljubljanskih diskotek Turist in Palma spoznali, da je tudi bolj zahtevna publika enako donosna kot plesalci sobotne noči, in ji namenili različno koncipirane večere s kvalitetnejšo muziko.

Gostinski apartheid

Mladina je seveda vedno dobrodošla v diskotekah, v vseh treh, ki jih premore center slovenske prestolnice. Drugače pa je po ostalih gostinskih lokalih. Da se praktično nikjer v Ljubljani ni mogoče uvesti, ne da bi naročil hrano, je znano. Da se redki kraji, kjer je to mogoče, odlikujejo po zanikrnosti, slabi postrežbi, glede na kvaliteto ponudbe visokih cenah in predvsem gneči, je tudi znano. Obsedenost gostincev z imaginarnimi »turisti in poslovnimi«, ki se v njihovi domišljiji selijo iz lokala v lokal, s kosila na kosilo in potem na večerjo ter nadčloveški napori krajevnih skupnosti v boju proti odpiranju kakršnega koli novega gostinskega objekta, so dobili že iracionalne razsežnosti. Obiskovanje ali neobiskovanje lokalov pa sploh ni več (samo) vprašanje denarja: tudi tisti, ki si lahko malo več privoščijo, ne hodi ravnno vsak dan, večerjat v gostilno. Za mladino pa je značilno shajanje in družabne vezi izven družinskega okolja. Nekateri študenti, podnajemniki in stanovalci domov, pa te možnosti tudi nimajo in je shajanje izven prostorov, namenjenih spanju, zanje ne le socialna, temveč tudi fizična nuja. Tako družbe previsijo cele ure ob bi-fejskih šankih in še bolj vztrajne bi bile, če tovrstnih lokalov ne bi zapirali ob prvem mraku.

Zato je moto naše teme: RPOSTEMU ČASU PROSTORI!

TOMI GRAČANIN

THEY SHOOT DANCERS, DON'T THEY???

Smo v času krize vrednot. Oné, ki so jo zakuhali, so se poskrili in sedaj onanirajo z lastno preteklostjo. Kaj pa jim drugega preostane? Treba je ločiti med pojmom disko (klub) in klub, pa pri tem ne izključevati enega na račun drugega.

Kaj najstniki potrebujejo drugega kot predstave svojih mladostnih sanj, neomadeževanih od problemov urbane realnosti? Kasneje sicer prav spričo tega nastopi konflikt v mladostnikovi odraščajoči psihi – težak je odpor sprotne produkciranju in sprevračanju sveta v sanjavi snop balonov, ki slejkoprej morajo počiti, najpogosteje pa prav ob stiku s trnom trde eksistenčne realnosti.

Disko (klub) je eden izmed pomembnih členov v sproščanju najstnikovih nagonov in želja. Vse skupaj zadovoljuje le dejstvo, da je običajen najstnik potrošnik par excellence (glej Frithal). Spolnitev želja se običajno giblje v krogu filmske produkcije, glasbene industrije ter z obema vejama povezanimi prvimi telesnimi kontakti (ki iz imaginarnega nategovanja idolov počasi prehajajo v realnost).

Disko (klub) večinoma kot edino sredstvo zabave uporablja le glasbo s plošč, a je njegove učinke kljub temu moči ločiti na več (potrebni) smeri. Glasba z lestvic je bila ob pomoči diskografske industrije in njenih vedno novih domislekov (npr. maxi-singli) podaljšana v podzemlje disko (klubov), novih zbirališč in otopljenih »pointov« večinoma najstnikov. Funkcija tovrstnih disko (klubov) nikakor ne more biti zanemarujoča in je nujna stalnica in eksistenčna postavka množice ljudi – od tistih, ki to glasbo proizvajajo ter prodaja-

jo, do tistih, ki to glasbo spravljajo do ušes najstnikov preko disko (klubov), ter, nena zadnje, do tistih, katerim ta glasba sicer ne pomeni eksistence v denarnem smislu, a pravtako zapolnjuje njihove duhovne ter telesne potrebe (da stranskih reklamnih učinkov niti ne omenjamo). Korist je torej, krajše rečeno, vsestranska in proti njej, ob vseh problemih in če so usluge vsaj kolikor toliko na profesionalni ravni, nima smisla protestirati. Toliko nameste nepotrebnih opomb in neumestnih opravičevanj.

Ljubljana je specifičen plac, ki premore množico bolj ali manj specifičnega (in tistega drugega – rado se imenuje za drugačno) ljudstva, ne premore pa primernih prostorov, kamor bi vsa ta množica prihajala sproščat svoje socializacijske nago-

Pa če se že večina mlajše populacije lahko ob koncu tedna nagnete pred disko (klubi), o čemer smo že govorili in kar je sila zveličaven ritual, ostaja večer problem s tistimi drugimi, ki, kot posledico svoje empirično poglobljene duševnosti, zahtevajo tudi zabavo na višjem, intelektu primernem nivoju. Pa ni razumevanja, oziroma ga vsaj največkrat ni hotelo biti. Ali so bili taisti odrinjeni nekam, kjer bi v osnovi prej pričakovali populacijo, ki se na svet odziva le še s pomočjo alkoholskih volumnov, ali pa so jim določili docela nekultivirane place, kjer človeka sila rado mine želja po socializaciji. Ni čudno, saj se zatika pri celo t.i. ordinarni kulturi, kateri v središču mesta ni odmerjenega več kot tri diskoteke in nekaj kavarn, v katerih se zbira sila mešana klientela (izzvzeli smo gledališča, filharmonijo, opero in Cankarjev dom kot središča »elitne« kulture, kar nekaterim še vedno predstavlja tisto pomembno postavko pri negiranju njihove, konec koncev, vse prej kot nepomembne vloge. Kultura je marsikaj – postmoder-

nisti bi rekli, da je vse, kar ni daleč od resnice – in negacija ene strani na račun utrditve druge je vse prej kot smiselno početje). V tem pomanjkanju smisla za demokratičnost je gotovo moč najti vsaj delne vzroke, da v Ljubljani prava urbana javnost v bistvu ne obstoji ali drugače: posamezniki so na eni strani pripeti na družbene institucije, na drugi strani pa so potisnjeni v zasebnost in neformalna komunikacija in formiranje skupin lahko poteka samo v tem okviru (več o tem v prilogi Prizma: Urbana javnost, avtorja Andreja Škerlepa, Mladina, št. 4, 30. 1. 1987). Demokratizacija mora, tako kot na vseh drugih področjih, tudi na kulturnem potekati sprotno. Pri tem pa ovir ni treba pričakovati samo s strani, ki brani »elitno« kulturo – prav tako so mogoči posegi s strani tistih, ki so si sicer odmaknjeno kulturo prisvojili, početja v njenih okvirih pa monopolizirali v svojo pridobitniško korist. Dialoga ne priznavajo le tisti, ki trepetajo za svoje položaje, čeprav bi jim prav demokratizacija lahko tudi po materialni plati navrgla še več.

Pa se ustavimo še pri pojavu t. i. klubov, ki naj bi ponudili še kaj več od golega poplesavanja v ritmu reproduciranja pulzirajoče ekstatičnosti. Več pa lahko pomeni že samo odpiranje iz krogov ego-tripaške zavrtosti, s tem pa, posredno, tudi oblikovanje glasbenega okusa, ki ga ne omejujejo razne ideološko-populistične spono oziroma pomisleki. Pretirana angažiranost utegne, tako kot pretirano veseljačenje, škodovati.

Vse zgoraj povedano pa ni nikakršna reklama, prej ravno nasprotno dokaz, da sedanja podoba ponedeljkovih večerov v diskoteki **TURIST** še zdaleč ni dokončna, niti bi se utegnila samozadovoljno naslajati nad peščico zadovoljnih.

DANCE FACTORY se ne meni za predsodke, ki ponavadi izvirajo iz že zdavnaj vkoreninjenega mnenja o ničvrednosti določenih glasbenih kosov. Prav zato je odprta za kakršnekoli pripombe in se z veseljem odziva na vsakršno pomoč, ki je, spričo nezmožnosti pokrivanja celotnega glasbenega prostora, tudi potrebna. Na tak način je mogoče stvari vdihniti prepotrebno svežino, čeprav zadovoljiti vseh naenkrat ni mogoče drugače kot v trenutku množične čutne ekstaze. A to prepustimo drugim institucijam. Najpomembnejši cilj bi moral biti v medsebojnem dopolnjevanju, kar bi imelo za posledico možnost vsakodnevnega socializiranja – tako govori idealist, ki raje doma bere knjige, kot da bi se vsakodnevno soočal z odvrtno mu z dolgočasno množico, ki idealov ne pozna.

Diskoteka **TURIST** ima dobro lego, ambient in muziko. So pa tudi načrti. For Your Pleasure...

ANDREJ ILC

MESTNA OBLAST O KLUBU

Ksenija Preželj je predsednica komiteja za družbene dejavnosti občine Ljubljana Center. Poiskali smo jo, ker je ena od odgovornih oseb, ki lahko pripomorejo k razvoju mladinske klubske dejavnosti, ali pa ga tudi ovirajo. Kje pa naj bo prostor druženja mladih tega mesta, če ne v Centru?

V Ljubljani ni prostora kluba ali podobnega, ki bi bil v celoti namenjen druženju mladih.

Treba bi bilo določiti, kaj pomeni to: druženje mladih. ZSMS se je še v časih, ko sem tudi jaz bila malo mlajša, intenzivno ukvarjala s tem, da bi Ljubljana dobila tak prostor. In tak prostor je mladina dobila na Kersnikovi 4, v Centru interesnih dejavnosti. Nikoli ni bilo točno (kljub temu, da sem tudi jaz član gradbenega odbora) decidirano povedano, katere dejavnosti bodo imele tu svoj prostor. Prostor je še v Kazini, v določenem delu. Poleg tega obstaja še nekaj prostorov ZSMS, recimo povsem uradnih, birokratskih, kjer se izvaja tudi še nekaj drugih dejavnosti. Točnega pregleda pa nimam.

Ti prostori so zdaj večinoma pisarne raznih mladinskih društev, organizacij. Ni pa kluba, ni prostora, ki bi bil namenjen druženju mladih.

Ali s tem mislite na Amerikanca, ta tip druženja?

No, recimo.

To druženje, ki je bilo pri Amerikancu, je prišlo nekje iz Šiške, preko Kersnikove, do Amerikanca. Kasneje je del mladih, ki se je organiziral v Škucu, postavil svoj koncept in tudi program za določen tip kluba. Kot kaže, bo to zdaj zaživelo v Kolovratu. Pogovorov, kje naj bi mladi bili, je kar precej. Vendar vedno ostane vprašanje: kako financirati zadevo, kako to obdržati, kako zagotoviti materialne pogoje. Samo skozi programe se to ne da.

Zdi se mi, da je tu velik problem profesionalizacija dela v klubih. Od mladincev se vedno pričakuje, da bodo delali prostovoljno, »na horuk«, zato pa so tudi rezultati »na horuk«.

Poznam Center interesnih dejavnosti, kjer je bilo takrat, ko so se stvari začele odvijati, predvidenih osem zaposlenih. Mi smo dejansko bili bolj navajeni, da imamo profesionalna vodstva v občinskih in mestnih konferencah ZSMS, pa mogoče še v UK. O tem, da bi pa zaposlili ljudi za razvijanje dejavnosti, pa nismo razmišljali. Tudi v CIDM je bilo osem zaposlenih bolj za tehnično plat, ne pa za programsko izvedbo. Mislim, da je to resnično premalo.

Če pogledate galerijo ŠKUC, ki dosega zelo kvalitetne rezultate in ki se vključuje v programe v celi Jugoslaviji in v tujini: tam je vodstvo praktično neprofesional-

no. Ljudje so tam leta in leta, vsaj Gržiničeva je na primer taka, ogromno vlagali. Pa praktično nimajo nič od tega. Niti delovna doba jim ne teče. Stimulacije ni. Mi stvari zakompliciramo že pri tem, ko nimamo prostorov, nimamo denarja, o tem, da bi pa razvili kvaliteto, se pravi, da bi dali take pogoje, da bi ljudje lahko delali in razvijali programe, o tem pa ni govora.

Alternativna kultura ima še manj možnosti uveljavljanja kot ostali. Kje vi vidite vzrok? V mestni oblasti ali ...

Ha, vidim, da ste tudi vi osvojili besedo mestna oblast. Ne. Glede na to, da sem že od leta 1968 deset let delovala v zvezi mladine, se pravi z druge strani, kot pa sem danes, in glede na ta leta, ko sem v mestni skupščini, lahko rečem, da to ni res. V Ljubljani je zmeraj bila dobra volja za reševanje teh vprašanj. Problem so možnosti. Ravno to, da so to hišo na Ker-

snikovi dodelili mladini, je bil uspeh dolgoletnega dela, ki pa je zdaj izpadel kot neko kislo jabolko. Kljub temu, da smo se potrudili. Takrat se sistemsko ta dom ni dal odtujiti delovni skupnosti. Mestni izvršni svet se je predlanskim zelo zavzel, da so te pravno formalne postopke speljali.

Ta volja je vedno bila. V teh letih, kar sem tukaj, se je veliko vprašanj kresalo okrog materialnih vprašanj in prostora. Mislim, da gre predvsem za neko majhno nemoč. Interesi so tako raznoliki. Poleg tega vprašanja druženja posvečamo mnogo premalo pozornosti. Ljudje se moramo več družiti. Mladi, stari, vsi. Na različne načine. To druženje zapiramo v svoj družinski krog, krog prijateljev, namesto da bi ga širše odpirali. Ravno zadnjič sem prišla v kavarno Union. Prav fino se mi je zdelo, ker je bila kavarna čisto polna mladih ljudi, ki so se različno pogovarjali. Tudi pivo so pili. Nič slabega nisem videla v tem.

Ta občina je sploh predvidena tudi za turistično druženje. Istočasno pa se lokali zapirajo, ker motijo domicilno prebivalstvo. In dejansko motijo, s hrupom. Poznam nekaj primerov, ko so domačini res v nemogoči situaciji. Uskladiti te interese je pa tukaj težje. Pritiski so močni, žal pa predvsem s strani tistih, ki imajo finančna sredstva.

Rekli ste, da je največji problem, kako financirati to dejavnost. Naj vas kot mladinec tega mesta vprašam za nasvet: kje izbrskati ta denar?

Stvari so vendarle sistemsko postavljene. Menim, da je treba te stvari delno uresničevati preko samoupravnih interesnih skupnosti. Tukaj pa se bo moralo tudi kaj spremeniti v okviru delovanja SJS. Morali bodo prisluhniti tem stvarim. Žal je bilo v Ljubljani tako, da ni bilo sredstev, dokler se niso srednješolci močno razjezili, šli v Cankarjev dom in jasno postavili stvari. Potem pa se je rešitev hitro našla. To ne bi smelo postati pravilo. Verjetno pa je to tudi za nas neka izkušnja, da je treba kakšno stvar hitreje spraviti naprej. Možnost vidim tudi v nekoliko večji naslovnitvi na združeno de.o. Veliko večjo vlogo pa morajo igrati tudi profesionalni kadri v ZSMS.

Še iz preteklosti se spomnim, kakih dvajset let nazaj je bilo tudi aktualno vprašanje mladinskih prostorov. Vedno sem bila na stališču, da prostor ne bi smel biti problem, če imaš pravo vsebino dela. Nisem pa za to, da se to dela na čisti amaterski bazi. V mladega človeka je treba tudi kaj vložiti.

Kdo je za in kdo proti bi vam pa težko rekla. Vedno stojim na stališču, da gredo stvari na svetu naprej. Tisto, kar je dobro, gre naprej, tisto kar ovira, pa odpade.

MARKO PEČAUER

JESENI ŽE PRIREDITVI NA KERSNIKOVI

V kleti CIDM na Kersnikovi 4 potekajo obnovitvena dela, ki naj bi Ljubljani prinesla pravi mladinski klub. Kaj se trenutno dogaja s K 4, pred dvema letoma zaprtim klubom?

– Če naj verjamemo Zoranu Pistotniku, vodji izvedbe programa v CIDM, ukinitvev kluba ni imela kakega uradnega razloga. Na enem od sestankov MK ZSMS so se vsi prizadeti – predstavniki, MK, CIDM in ŠKUC-Foruma odločili za sporazumno zaprtje kluba, čigar (ne)delovanje je bilo tako ali tako odvisno od inšpekcijskih služb, ki bi poleg prepovedi delovanja lahko povzročile še druge težave. Tudi normalno izvajanje programa zaradi stanja prostorov ni bilo več mogoče, materialni problemi pa so rasli.

– Lansko leto so v prizadevanjih za

ohranitev teh prostorov naredili korak naprej; premaknil jih je plan za zagotavljanje sredstev za adaptacijo in nov pristop.

Pistotnik: »Reševanja te problematike smo se lotili sistematično, doumeli smo pravila igre in pristali nanje... Zadeve se rešujejo dolgoročno, kar je edino smiselno... Druga pomembna razlika (od prejšnjih prizadevanj) je, da je MK uspelo združiti vse zainteresirane. Gradbeni odbor je sestavljen iz predstavnikov, MK, UK, ŠKUC-Foruma in CIDM, njihovi interesi pa so bili posredovani strokovnjakom. V tem vidim veliko prednost pred tistimi stihijskimi prizadevanji, npr. v Študentskem naselju ali Siški, kjer so ljudje z velikim entuziazmom in ustvarjalnim nabojem šli v tem zadeve, ne da bi poskrbeli za realno podlago. Zato so bile že vnaprej ogrožene...«

– Uspelo jim je priti celo na listo 22 prednostnih investicij, vendar denarja še danes nimajo »v rokah«. V marcu, ko naj bi se denar prvič razporejal, so to prepre-

čili intervencijski zakoni iz Beograda. Imajo pa zagotovila podpredsednika IS mesta Ljubljana, tov. Ravnikarja, da bodo obljubljenih 4–4,5 milijarde starih dinarjev letos res dobili. Za denar se bo treba boriti vsako leto znova, za vsako fazo prenove posebej. Te 4 milijarde pa danes niso več dovolj in denar je treba zagotavljati tudi iz drugih virov. Plani namreč izhajajo še iz leta '85, vsi pa vemo, kaj se je ta čas dogajalo z dinarjem.

– Pomanjkanje sredstev je tudi razlog, da obnova poteka fazno. Do letošnje jeseni bo končana osnovna gradbena adaptacija kleti: inštalacije, prezračevalne naprave... V letu '88 pride na vrsto pritličje in dokončna obnova kleti.

Pistotnik: »Gre za relativno veliko denarja, ki pa priteka v drobtincah, zato ga moramo porabljati čim hitreje. Zaradi tega je cel proces dosti bolj zahteven in kompleksen. Nekatere stvari se sproti spreminjajo in prilagajajo. Ob samem delu se odkrivajo mnoge skrivnosti, saj ne obstaja nikakršna projektna dokumentacija že obstoječih prostorov.«

V jeseni si torej že lahko obetamo posamezne prireditve v K 4, redno obratovanje kluba s programom pa v zadnjih mesecih drugega leta. Klub bo v končni fazi deloval kot celota, kot funkcionalna povezava vseh prostorov. Njegova kapaciteta bo okoli 600 ljudi, s tem da osrednja dvorana sprejme 300–400 ljudi, ostali pa se razporedijo po drugih prostorih, ki bodo s to povezani z AUDIO in VIDEO tehniko.

O stroških uporabe teh prostorov se v tem trenutku ne da povedati še ničesar, ker še niso znani osnovni parametri za njihov izračun. Tudi za kritje teh stroškov skušajo poiskati dodatne vire, ki bi razbremenjevali uporabnike. Upravljalca stavbe, MK in UK, naj bi podpisala sporazum z mestno izobraževalno skupnostjo, s čimer bi bili razbremenjeni vsi uporabniki prostorov na Kersnikovi 4.

Na vprašanje, ali bomo dejavnosti K 4 po takšni podpori še imenovali alternativne, Zoran odgovarja takole:

»Dejavnost, ki se bo tu odvijala, se bo lahko imenovala, kakor bo hotela. Že sedaj, ne glede na te prostore, je nazivjanje določene dejavnosti sporno. Rajši bi rekel tako: v teh prostorih se bodo izvajale vse dejavnosti, za katere moramo sedaj najemati prostore druge. Če je to, kar delamo druge, alternativna kultura, potem se bo tudi to lahko imenovalo alternativna kultura. Mislim, da se bo tu odprl lažje dostopen in osrednji prostor za izvajanje dejavnosti, ki je sedaj razdrobljena. Tisto, kar že sedaj spada v klub s svojim glasbenim, gledališkim, kabaretnim, video in drugim programom, pa se je do sedaj izvajalo na različnih lokacijah, se bo lahko preselilo sem.«

JANA STARE

MLADINSKI KULTURNI CENTER MOSTE NA CESTI

Takoj ko pridete čez železniško progo, ki pelje na Dolenjsko, je na Zaloški cesti številka 16 hiša, ki ima vrata oblepljena s plakati, okna pa s fotografijami. To je bil včasih Mladinski kulturni center Moste. Eno dobro leto je bilo tu kar živahno. Zdaj pa jih mečejo na cesto.

Prostore na Zaloški 16 je MKC najel za stanovanjske skupnosti. In potem je bilo celo leto mir. Nato pa je moščanski izvršni svet ugotovil, da potrebuje tri pisarne, ki jih v občinski stavbi zaseda stanovanjska skupnost, za svoje arhive ipd. Zato se mora stanovanjska skupnost izseliti. In izseliti se namerava na Zaloško 16. Dokler jim stanovanjska skupnost ne najde novih prostorov, smo MKC-jevci na cesti. Ampak MKC ni samo prostor, to so ljudje, ki tu delujejo, in projekti, ki jih izpeljejo.(?)

Formalno MKC deluje v okviru Občinske konference ZSMS Ljubljana Moste-Polje kot komisija za kulturo. Ustanovili so ga novembra 1985. Poleg uporabe prostora na Zaloški 16 so občasno svoje večje projekte izpeljali v Kulturnem domu Španski borci, kjer so prostori veliko bolj primerni.

Potreba po takem centru se je pokazala že pred časom, ko je skupina mladih v Mostah pripravljala razne koncerte in pri-

rejala prireditve ob Tednu mladih Moščanov. Prišlo je tako daleč, da se je leta 1985 skupina fantov in deklet preimenovala v Mladinski kulturni center. Občinska konferenca jim je zagotovila prostor na Zaloški 16 in bivše skladišče raznovrstne krame in ropotije je počasi dobilo novo podobo. Potrebno je bilo veliko dela, ki so ga opravili člani MKC sami, da je soba postala kolikor toliko uporabna.

MKC je najbolj živel v preteklem letu, ko so se prireditve na Zaloški 16 odvijale vsak teden, redno ob četrtnih in petkih, izjemoma pa še kak drug dan v tednu. Program so sestavljali člani MKC, bili pa so odprti tudi za pobude obiskovalcev, kadar so ti imeli ideje za posamezne projekte. Tako so se v prostoru na Zaloški 16 vrteli filmi, pa poslušala muzika vseh zvrsti, tudi jazz in etnična glasba (grška, latinsko-ameriška), odvijali so se glasbeni in likovni happeningi, samostojni avtorski večeri mladih umetnikov itd. itd. V tem času se je MKC povezal z različnimi mladinskimi centri po Jugoslaviji (Zagreb, Beograd). Pripravili pa so tudi enega večjih projektov v KD Španski borci. To je bila razstava in performance skupine mladih avstrijskih umetnikov Forumstadplatza iz Gradca. Razstava je bila odprta januarja lani.

V prostoru na Zaloški 16 je gledališka skupina Odprti krog uprizorila predstavo z naslovom Svit. Bilo je več ponovitev, saj si je eno predstavo ogledalo lahko le okrog dvajset gledalcev.

Sicer pa so bili po začetnem šoku v javnosti večeri v MKC dobro obiskani. Nepopolna gneča je zavladovala, če se je v pro-

storu zbralo več kot 30 (trideset) ljudi. Poleti je to še nekako šlo, saj so obiskovalci lahko spremljali program s ceste skozi odprto okno, ali pa so si gasili žejo na pločniku v predprostoru. Pozimi pa so taki večeri postali nevdržni.

Kot alternativo glede prostora v zimskem času so mladi svojo dejavnost predstavili v avlo KD Španski borci. Ti petkovi večeri so vključevali filme, glasbo in videospote. Neverjetno veliko časa in truda je bilo potrebno, preden je vodstvo doma le dovolilo petkove večere. Za lanskoletni program je MKC dobil nekaj malega denarja od občinske kulturne skupnosti in Zveze kulturnih organizacij, zato nameravajo letos delovati bolj na področju video dejavnosti in pripravljati razne projekte z mladimi umetniki.

Ko bo, če seveda bo, za MKC na voljo kak prostor. Stanovanjska skupnost je sicer obljubila, da jim bo našla nov prostor v bližini. Vprašanje pa je, če bo ta prostor primeren za dejavnost MKC. Govori se o kleti starega stanovanjskega bloka. Ampak tam bo najbrž zaradi ostalih stanovalcev treba ob desetih utišati glasbo in oditi. In seveda bo treba prostor spet povsem obnoviti.

Da ne govorimo o tem, kdaj jih bodo spet izselili od tam. Vsaka pisarna, vsak arhiv ima prednost pred mladinskim klubom.

Bo torej zaradi pisarn zamrl Mladinski kulturni center Moste?

BOGDANA REJC

ZAGREB: OD ŠANKA DO ŠANKA

Medtem ko se v redkih ljubljanskih neprehranjevalnih lokalih stiskajo študentje, srednješolci, delavci iz drugih republik, kulturniki različnih kalibrov, vojaki, alkoholiki in kurbe, premore Zagreb nešteto shajališč za najrazličnejše družbene skupine. Pričujoči »vodič« objavljamo kot zgled, kaj bi (med drugim) moralo imeti naselje, ki hoče biti srednjeevropsko mesto.

Zagrebska shajališča so kraji, kjer se že leta zbira ista družba in kjer so vloge že davno razdeljene, menjavajo se samo nosilci vlog. Glede na starost se menjajo kraji, kamor se zahaja, ker to zahteva življenjski stil, pridobljeni ugled in denar. Kafići in ostali lokali imajo svojo strogo profilirano publiko. Mladina, ki želi zaznamovati del svojega življenja z lokalom, ki ima »pedigree«, najpogosteje zahaja na Masarikovo ulico, ali natančneje na vogal te ulice in Trga maršala Tita, v *Kazalniško kavarno*, ki se ji reče *Kavkaz*, čeprav nima veliko zveze ne s prvim ne z drugim pojmom. Večni študenti pravne ali kakšne sorodne fakultete tam preživljajo svoje študentske dni in premlevajo dogodke z zadnjega žura, za katerega so slučajno izvedeli v Kavkazu, kjer je najenostavneje zvedeti za naslov naslednjega žura. Poleti je pred lokalom gneča kot na nogometnem stadionu, pomembno pa je priti s čim prepri-

čljivejšim prevoznim sredstvom. Čim dragocenejša je, lažja je pot do deklet manekenskega videza. Če koga iščete, pa ga ni pred Kavkazom, se boste napotili v *Zvečevno* na Masarikovi. Ta slaščičarna s skromno opremo, ki jo obiskovalci imenujejo *Zvečka*, je znana po prilagodljivosti gostov; če si ne uspejo izboriti stojišča v lokalu, nosijo svoje kavice ven in jih namesto pri šanku konzumirajo na havbah parkiranih avtomobilov. Tisto, kar lahko tam slišite, je zapisano v filozofskih delih o življenju, ljubezni, modi, če pa vas zanimajo tračiči, je ravno to kraj, kjer nastajajo. Tukaj začete umetniške kariere se nadaljujejo in neredko tudi končujejo v *Blatu*, kot imenujejo gostilno *Tip-top* na vogalu Gunduličeve in Masarikove. Tam se pod velikimi fotografijami Tina Ujevića pogovarja o ljubezni in umetnosti ali pa se ne pogovarja o ničemer, omembe vrednem, kar pa je navsezadnje vseeno, saj ugled ni odvisen od modrosti.

Kot lokale, kjer se pijejo najboljše (in pogosto najhitrejša) kave, je treba izbrati oštarije, kjer ni prostorov za sedenje in kjer se sestava obiskovalcev popolnoma zamenja v petnajstih minutah. Predstavniki tega je lokal v podnožju *Nebotičnika* na samem začetku Ilice, na vrhu »špice«, kot so pred prenovalo imenovali južni del Trga republike. Sama špica je odprti prostor Trga republike, ki se mu zagrebska družčina ne more izogniti, ker se tam kupujejo sveži časopisi, ki jih takoj tudi komentirajo in so tako vsaj v nečem prvi. Poleg se nahaja kavarna *Dubrovnik*, zatočišče izgubljenih in arabskih študentov, ki tam navezujejo prve kontakte z Zagrebčankami. Če date kaj nase, ne boste hodili tja s svojim dekletom, ker bi vam v pivnici prav vsakdo zatežil. Prijetno vzdušje v bližini boste

našli v prenovljeni *Gradski kavani* na Trgu republike 10 in ob zvokih violine popili enega dražjih kapučinov v mestu. Če vam ni toliko do vzdušja, želite pa si dobrega kapučina, ga boste našli v *Sunčanom satu* v Tkalčičevi. Simpatična konobica s slabo glasbo, toda dobro postrežbo. Tkalčičeva ulica je s prenovo stavb dobila velik pomen za novopečene lastnike kafičev, ki tam iščejo svoje mesto pod soncem, kakršnega imajo že leta *Safari* v Vlaški, *Papagaj* v Ulici Moša Pijade ali recimo *Potepuh* na Opatovini, tik ob tržnici. Za obhod Tkalčičeve vam je potrebno nekaj ur, če se mislite ustaviti v Zajčevem kafiču »Z«, *Sunčanom satu*, *Babu*, *konobi MM*, *Beli* ali *Tomatu*. Do špice se lahko vrnete po Kapitolu skozi *Mrkvo*, ki dela samo do 22. ure, *Baltazarja*, *Kvazarja* in že omenjenega *Potepuha* kjer ima Labaš stalno razstavo z motivi iz hrvatske zgodovine. Čez dan so tam poleg družčine iz soseščine tudi obiskovalci, ki se želijo v miru pogovoriti, za večerne izhode pa raje izberite kraj, kjer ni takšne gneče in se ne pije stoje.

Tisti v poslovni naglici zahajajo v *Charlie* v Gajevi, da bi bili profesionalno in hitro postreženi, vendar jim to ne jamči miru zaradi kopice ljudi, ki nenehno prihajajo in odhajajo. Če vas moti slab zrak, pojdite čez cesto. V *Mednoj centrali* ponudite otrokom sadno solato, vaša spremljevalka pa se lahko tačas oskrbi z naravnimi kozmetičnimi sredstvi v drugem delu *Centrale*.

Gornji grad ponuja vzdušje nostalgčnih in romantičnih sprehodov, v lokalih, razmetanih po ozkih uličicah, pa lahko dodobra preučite klientelo. Če ste razpoloženi in oboroženi z dobrim videzom, kamor sodijo oblačila razvpitih znamk, ter zadostno količino denarja, lahko vsaj poskušate osvojiti kakšno od zagrebških lepotic, ki se pojavljajo premosorazmerno z lepim vremenom in visokimi temperaturami. Za *Arko*, Opatička 15, pravijo da pridejo ženske dobro skozi in jih pogosto častijo, medtem ko v *Palainovki* sedi uglednejša klientela z znanimi priimki. Zabolela vas bo glava, če si boste kak lepši večer skušali zapomniti, kdo vse in čigavi otroci so prišli tja.

Malo pozornosti moramo posvetiti tudi homoseksualcem. Hrabro se sprehajajo po vseh doslej naštetih lokalih, vendar se najprijetneje počutijo v konobi *Bacchus* na Trgu kralja Tomislava 16. Razmišljanja in pogovori o seksu so tam mnogo enostavnejši, čeprav obdelujejo »specifičnosti«, tako da boste neredko izvedeli, kdo, kaj in kako se ukvarja z moškimi in je tudi sam moški. Če zanemarimo spolne usmeritve, pa je treba povedati, da boste zanimive sogovornike o skorajda vseh temah našli prav tam.

BORIS VLAŠIĆ
p & p T.G.

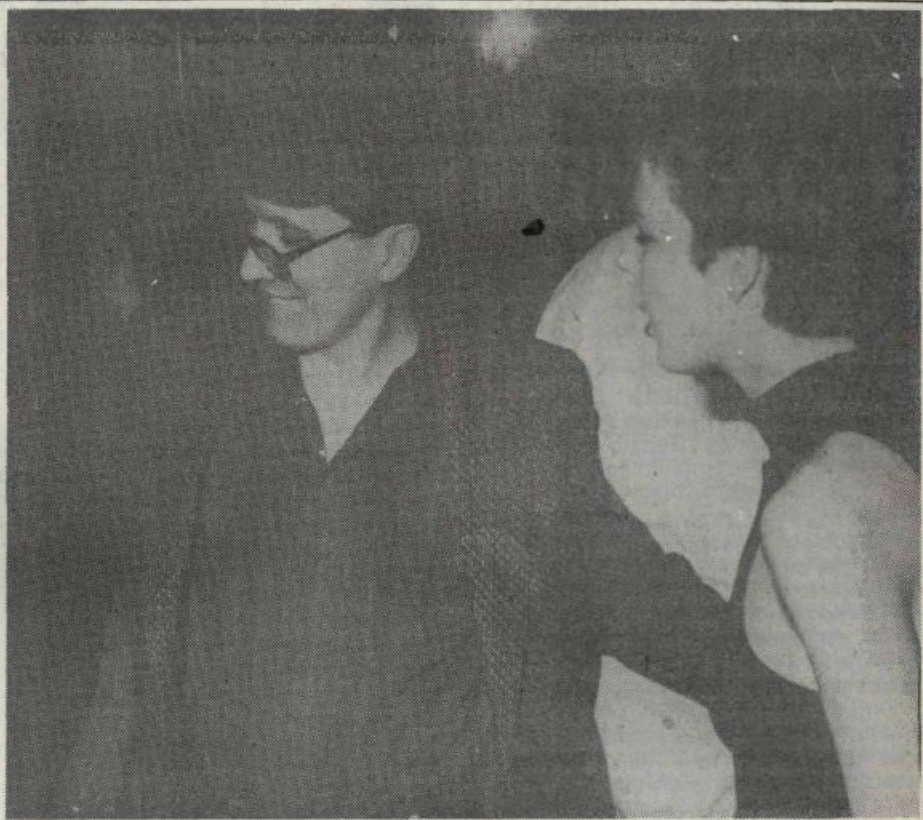

SKOPJE: MESTNI PROMET DOLOČA POLICIJSKO URO

V Skopju ni pravega mladinskega kluba. Vsa dejavnost mladine se odvija v Domu 25. maj, ker druge nimajo posluha za sveže ideje in pobude. Diskači so odprti le do enajstih, ker po tej uri ni več mestnih avtobusov. Čevapčiči in pivo so poceni.

V Skopju ni nobenega mladinskega kluba, UIKC (kar bi najbolj razumljivo pomenili kot ŠKUC) pa že dolgo ne kaže pravih znakov življenja. Tako se praktično vsa mladinska ustvarjalnost in tudi tisto, čemur bi lahko rekli »kulturno življenje«, vrti okoli *Doma omladine 25. maj*. Izbrani spored filmov in najrazličnejše razstave se dogajajo skoraj vsakodnevno, pripravljajo pa tudi nekaj vsakoletnih prireditev. Med njimi velja omeniti festival *Mlado odprto gledališče* (MOT) in decembrski *Filmski forum*, ko šest dni vrtijo celovečerne filme z določeno tematiko (npr. leto '68 ali štrajki), po predstavah pa sledijo debate, na katere vabijo številne goste. Imajo tudi dvorano za koncert, ki lahko sprejme do osemsto ljudi in kjer so precej redno nastopali tudi popularnejši jugoslovanski bendi, vendar jo to sezono renovirajo. Šele sedaj, ko ga ni, pravijo, so spoznali kolikšen je bil pomen tega prostora. Dom daje tudi prostor za vaje nekaterim lokalnim bendom. Tako so z dejavnostjo te institucije v glavnem zadovoljni, vendar vsem skupinam in posameznikom seveda ne more zagotoviti možnosti za ustvarjanje. Največji problem je, pravijo, da te vsi, od krajevne skupnosti do mladinske organizacije, če se nanje obrneš s kakšno prošnjo ali pobudo, napotijo v 25. maj. Prostor za delo gledaliških skupin, različne diskusije in razstave je sicer predviden v starem poslopju *Makedonskega narodnega gledališča*, katerega prenovi pa ni videti konca.

Še najmanj prostora in možnosti je seveda, tako kot v Ljubljani, za mlade rock glasbenike. Najpomembnejša in praktično edina možnost v makedonskem glavnem mestu je vsakoletni *Makedonski rock festival* s serijo izbirnih koncertov v Domu in finalom v košarkarski dvorani. Tako niti ni čudno, da sta se v jugoslovanskem prostoru poleg *Leb i sol* vsaj do neke mere uveljavili le dve makedonski skupini: nedavno razpadli *Padot na Vizantija* in *Mizar* (ki smo jih slišali na zadnji *Drugi godbi*). Tuji rokerji, tudi tisti, ki na stara leta pridejo na Balkan, v Skopje praviloma ne zaidejo. Novembra lani so gostovali *Nightwing*, pred njimi pa Madžari *Lokomotiv GT* – pred desetimi leti. Nekaj več sreče imajo z jazzom – program letošnjega skopskega jazz festivala je bil enak beograjskemu, z izjemo *Milesa Davisa* seveda. Drugače se

glasbeniki ob koncu tedna zbirajo v diskoteki *Luna*, kjer skupina *Čuden kraj* preigrava v glavnem aktualne uspešnice, po »uradnem« programu pa dostikrat pade kakšen sešn.

»Navadni« mladinci svoj prosti čas najraje presedijo po čajnicah in čevadžnicah na stari čaršiji, kjer so cene za slovenske pojme smešno nizke. Na razpolago imajo tudi štiri diskoteke. Vstopnina stane od dvajset do trideset jurijev, prav toliko pa je treba odšteti za pivo. Najbolj me je presenetilo, da se diskači zapirajo že ob enajstih zvečer. Po pol dvanajsti bi namreč zaman iskali kakšno vozilo mestnega prometa, zato se velika večina mladih že pred tem odpravi domov. Tisti s prevozom in globljim žepom lahko po tej uri obiščejo kakšen night-club. Kaže da tudi v Skopju prihajajo v modo »ekskluzivni« klubi s prepušnicami, ki so že razširjeni v nekaterih jugoslovanskih središčih.

Precej razširjene so tudi takomenovane »zabave«. Stvar gre takole: posameznik (v principu lahko kdorkoli, vendar so dobrodošla poznanstva z lastnikom ali osebjem diskača) po dogovoru odkupi vstopnice za disko po normalni ceni (npr. trideset jurijev) in jih svoji širši družini prodaja po petdeset. Folk jih hitro razgrabi, ker zadeva diši po »izbrani družbi« in določeni ekskluzivnosti. Take »zabave« se začenjajo ob enajstih, ko redni obisko-

valci zapustijo disko, in z njimi so vsi zadovoljni; lastnik v enem večeru dvojno zasluži z vstopnino in pijačo, najemnik si brez posebnega truda lepo napolni žepo in tudi povabljeni so ponavadi zadovoljni. Seveda pa se tovrstnih zabav, nenazadnje zaradi težav s prevozom, v glavnem udeležujejo nekoliko starejši. Svoje klube imajo tudi nekatere fakultete, vendar večinoma poslujejo po pravkar opisanem principu.

Poleti igrajo veliko vlogo v družabnem življenju skopske mladine veliki zasebni žuri polodprtega tipa, kakršnih v Ljubljani nisem zasledil (so pa dobro znani Beograjčanom). Za take stvari je seveda treba imeti hišo z vrtom in starše na počitnicah, vendar so mi sogovorniki zatrdili, da so včasih v mestu tudi po trije tovrstni žuri dnevno in da se na njih zbere do sto ljudi.

Ne glede na letni čas in vremenske razmere pa najbolj rentabilno poslujejo zasebne »kafane« izven središča Skopja. Tam se na veselicah, na katerih nastopajo najbolj razvpite zvezde novokomponovane muzike, zbere tudi tisoč obiskovalcev.

TOMI GRAČANIN

BEOGRAD:

NIKAMOR BREZ PREPUSTNICE

Samo čez cesto je treba stopiti in že prideš iz najbolj znane alter-luknje – »Akademije« – pred vrata enega bolj ekskluzivnih beograjskih klubov, ki se mu reče Zvezda. Notranjost in muzika sta povsem drugačna, cene v Zvezdi dvakrat višje, vendar imata kluba le nekaj skupnega; vstop je nemogoč brez prepustnice. Lastniki, organizatorji in obiskovalci opravičujejo tovrstne omejitve: zabave željnih je veliko, prostora pa premalo.

Beograd ima v primerjavi z Ljubljano ali recimo Skopjem nesorazmerno veliko prostorov, kjer lahko tako ali drugače preživiš tudi pozne nočne ure. Številnih diskotek in klubov nima niti smisla naštevati. V vodiču po beograjskih restavracijah sem jih naštel trideset, ki delajo tudi po polnoči, našlo pa bi se tudi precej lokalov, ki jih ni med »restorani«. Vendar pa povprečnemu mlademu Beograjčanu vsa ta ponudba ne pomaga prav veliko. Med restavracijami je nekaj bolj ekskluzivnih za tiste z globljimi žepi, v ostalih razsaja narodna muzika in vse kar sodi zraven, nekateri lokali pa so na tako slabem glasu, da se jih razumni ljudje, če se le da, izogibajo.

Razvpiti beograjski klubi (ki bi jim le stežka dodali »disko«), kot so *Duga*, *Nana*, *Amadeus*, *Taš klub* in drugi, so dostopni le tistim s prepustnicami in dokaj natančno se ve, kje se kdo shaja. Estradni in kulturni delavci, fuzbalerji in ostali pripadniki takozvanega jet-seta prihajajo bolj, da bi bili videni, zato je muzika v drugem planu; če je že kakšen program, gre ponavadi za poplesavanje kakšne zvezde(ice) ob spremljavi play backa. Tovrstnih klubov je vse več in koncept tistih, ki so v družbeni lasti, se ne razlikuje od prevladujočega zasebnega sektorja.

Svoje klube ima tudi veliko beograjskih fakultet. Ti bi morali biti po neki logiki bolj odprti, vendar temu ni tako. Mnogi delujejo le tu in tam, program pa ni omembe vreden, medtem ko so za najbolj zanimive potrebne prepustnice. Kot je v navadi tudi v naših krajih, klubi na fakultetah ne uživajo vedno podpore vodstva. *Klub Strojne fakultete* – »Mašinar« – so zaprli zaradi prevelike poslovnosti predsednika mladinske organizacije, ki si je uspel na fakulteti nagrabiti kar lep kup denarja, čeprav njegovo početje ni imelo zveze z delom Kluba. Na *Višji ekonomski šoli* so prostore

nekdanjega kluba oddali zasebniku za pizzerijo. Na *Fakulteti dramskih umetnosti* študentje ne dobijo zelene luči za svoj klub, čeprav je bil svojčas prav tam eden najuspešnejših klubov v mestu.

Najbolj znan je nedvomno *Klub FLU* (Likovna akademija), znan kot »Akademija«. O slovesu tega prostora nisem nikoli dvomil, vendar sem iz čiste radovednosti telefoniral več znancem v Beogradu in jih vprašal za nasvet, kam naj se odpravim zvečer. Brez izjeme so mi priporočili Akademijo. In kaj ponuja »najbolje mesto u gradu«? Gre za prostorno klet, pravzaprav več povezanih prostorov, stene so poslikane in polne grafitov, celotno vzdušje pa precej spominja na pokojne ljubljanske alter-klube. Le da je glasbeni program v glavnem nekoliko bolj populistično naravn. No, kakšnih disko hitov seveda ni, drugače pa za program pet dni v tednu – od srede do nedelje – skrbijo trije deejaji; najzanimivejšo muziko vrtili Kojka, sicer šef *Discipline kičme*. Pijača je sorazmerno poceni – malo pivo trideset jurjev. Klub lahko sprejme kakih sedemsto, osemsto ljudi, vendar se jih občasno, na kakšnem koncertu, nabere še več. V vsakem primeru bi

bila Akademija zelo blizu idealu vsakomur dostopnega študentsko-delavsko-srednješolskega kluba, če ne bi bilo manjše lepote napake: za vstop je tudi tam potrebna prepustnica. Že tako je gneča, pravi organizatorji programa, kaj bi šele bilo, če bi lahko prišel vsak, ki bi hotel. Prepustnice so obvezne samo za fante, dobijo pa jih lahko študenti tako imenovanih umetniških in njim sorodnih fakultet ter nekdanji študenti istih faksov. Študenti FLU imajo s prepustnico prost vstop, ostali pa plačujejo štirideset jurjev.

Akademija je znana tudi po koncertni ponudbi in čeprav pogoji precej spominjajo na tiste iz ljubljanskega diska *Študent* in tudi honorarji nastopajočih niso kaj posebnega, nastopajo v tem klubu tudi precej znana imena.

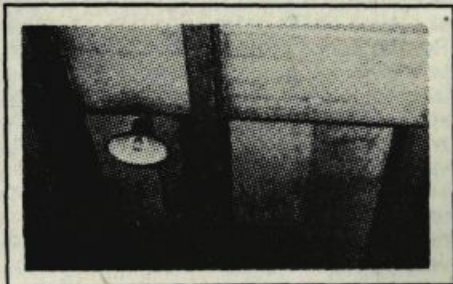
V Beogradu drugače s številom in kakovostjo koncertov v tekoči sezoni ne morejo biti pretirano zadovoljni. Poglavitni razlog za to je, vsaj med »objektivnimi težavami«, polletno renoviranje *Študentskega kulturnega centra* (SKC), ki je sicer središče drugačnega kulturnega (ne samo glasbenega) dogajanja v Beogradu. Dokaj ambiciozno je za letos zastavil program *Dom omladine*, ki pa je doslej slovel po slabi organizaciji. Sedaj so preuredili dvorano za koncerte, pri organizaciji pa bodo sodelovali ljudje iz SKC. Dvorano *Dadov*, kjer so redno nastopali mladi in neveljavljeni bendi, so zaradi vse manjšega interesa, vse manjšega števila zanimivih izvajalcev in morda še kakšnega razloga dokončno zaprli.

Primer uspešnega dela na tem področju je *Dom kulture Studentski grad*, katerega dejavnost sega od različnih okroglih miz in razgovorov do rock koncertov. Mnogi programi so ravno tam premierno predstavljeni, nekaterih pa drugje v mestu sploh ni mogoče videti ali slišati. Program se pripravlja za tri mesece vnaprej, dotiran pa je iz sredstev *Sisa za kulturo*. Vendar pa je *Studentski grad* precej oddaljen od središča mesta in predstavlja večino publike študenti, ki tam stanujejo.

Tako ostaja »na najbolj množičnih oblik izbrabe prostega časa obiskovanje kinematografov, ki jih je v Beogradu blizu petdeset. V poznejših urah se mladina, ki nima prepustnice za noben klub, zbira po lokalih s hitro pripravljeno hrano. Tradicionalno zbirališče ob sobotah je izbor *Hita nedelje Beograda 202* v *Domu omladine*, kjer uspešnico za naslednji teden izbirajo na podlagi nekakšnega glasovanja in jakosti vreščanja (!!) prisotnih v dvorani. Daleč največ uspeha na teh feštah imajo že leta hevimetanci. Poléti pa je aktualna Ada Ciganlija s številnimi lokali na splavh, ki se ločujejo predvsem po glasbi.

TOMI GRAČANIN

LONDON: SKLADIŠČNI ŽURI

Ples sredi ruševin moderne Anglije je bil za mnoge glavna dejavnost sobotnega večera. Zdaj pa so skladiščni žuri postali predmet javne zaskrbljenosti.

Ob Temzi, v nekoč zelo živahnem poslovnem področju Londona, propadajo hektari zapuščenih skladišč. V enem od njih, ki je tri nadstropja visoko in obsega več tisoč kvadratnih metrov, se pravkar začena žur. Je največji ta večer v Londonu in vsakdo želi biti tam. Ljudje vso noč prihajajo in odhajajo. Na višku, okoli pol četrte zjutraj, je notri več kot tisoč petsto ljudi, ki se drenjajo v temi, stiskajo v rokah pločevinke piva in sredi ruševin plešejo ob surovem ameriškem funku.

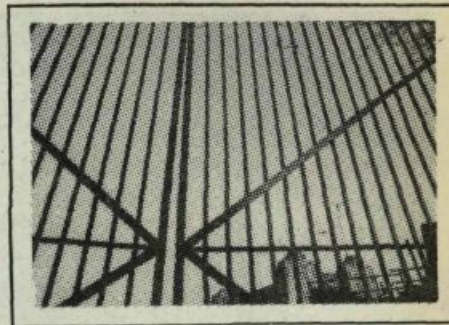
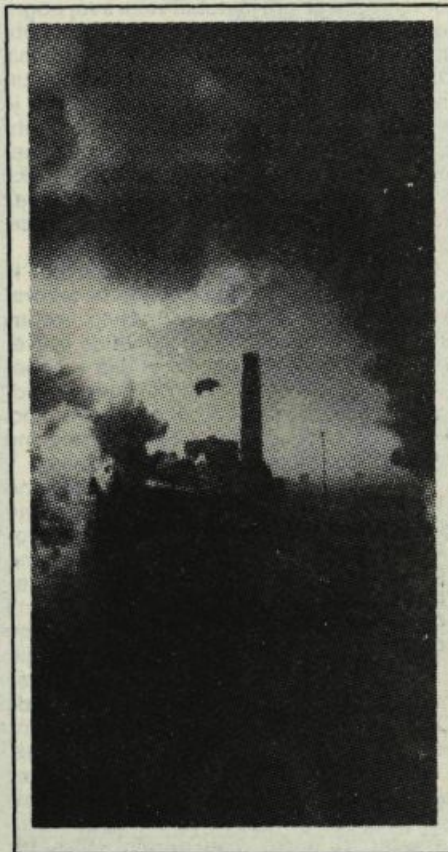
Pravzaprav to zgodnjejuljsko dogajanje ni bilo nič posebnega. Bilo je eno tistih, ki so se zadnjih pet ali šest let vikend za vikendom vrstila na različnih temnih in zapuščenih koncih Londona in ki so bila navdahnjena z newyorškimi zgledi ter spočeta v zloglasni Umazani škatli (Dirtbox, London Bridge). Tu so včasih celo trije sistemi ozvočenja z zvoki reggaeja, funka in pop-soula razgibavali tisoče ljudi v več nadstropjih. Kraji, znani le po svoji lokaciji, na primer Battle Bridge Road ali Roseberry Avenue, so postali nova družabna žarišča.

Pa vendarle so bile julija v zraku nekatere spremembe. Redni obiskovalec teh žurov je opisal zadnjega z besedami: »Bil je najslabše organiziran, kar sem jih videl. Petsto ljudi se je pred vhodom prerivalo za vstop.« Opazil je tudi »manjše preprodaje speeda in dopa«. Tako je novinar *South London Pressa* napisal članek, v katerem je žurom naprtil vse mogoče grehe. Organizatorja »Family Funktion« je povezal s kriminalom, nečednostjo vseh vrst in razpečevanjem mamil, *The Standard*, ki je ta članek povzel, pa je prikazal škandalozno podobo tako imenovanih skladiščnih žurov: peklenske luknje mamil, funka in seksa.

Takoj naslednjo soboto se je šest maric pripeljalo na St. Pancras Road, na »Soul-2-Soul žur« v skladiščnem okolišču King's Cross. Policisti so si utrli pot noter – to pa vselej pomeni konec vsakega veselja. Uro prej so na podoben način prekinili tudi retro žur v sosednjem Old Streetu. Ljudje so

še malo postajali okoli, a so se kmalu razšli. Organizatorjem so ostali polni zaboji piva, na King's Crossu pa je policija zaradi ugovorov celo aretirala nekaj ljudi. Ni se zgodilo prvič, da je te vrste žur obiskala policija, ki sicer često prihaja na pozne »inšpekcije« in jih sem ter tja tudi prekine. »Arenox«, največje takšno prizorišče, so teden pred tem zaprl, potem ko so organizatorji naleteli na vrata, zabita z deskami, in pred njimi na policiste. Posledica takega ravnanja je bila, da so skladiščni žuri nenadoma dobili publiciteto. Postali so vir številnih škandaloznih novic za pogrošno časopisje.

V Sohu, predelu v osrčju Londona, so se na sobotni večer začeli širiti glasovi. V klubih, pivnicah in barih, kot je na primer »The Spice of Life« (Začimba življenja), so krožila vabila in imena ulic. Kadar je bila noč »dobra«, so prebivalci Soha lahko zvedeli celo za šest žurov – recimo za »Night Train« v Old Streetu ali »Yo« v gasilskem domu v Camden Townu. Opustili prostori – skladišča, garažne hiše, železniški nadvozi – s svojimi zaprašenimi tlemi in industrijskim okoljem so namreč ponujali edinole razpadajoče zidove, glasen »feršterkeraj« in pa obet, da se lahko zgodi karkoli; nepredvidljivi in brez omejitev so ti žuri dražljivi zaradi svoje dvomljive legalnosti.

To je bil subkulturni beg pred visokimi cenami West Enda in strogimi policijskimi kontrolami zasebnih žurov. Skladiščni žuri so bili privlačni zaradi nove, zanimive mešanice ljudi, drugačne in pestrejše, kot je tista v navadnih diskih.

Skladiščni žur je naredila glasba, glasnejša in ostrejša je bila od tiste, ki jo vrtijo po večini klubov: funk klasika, hip hop in go-go, pomešani s house beatom, odkritjem lanskega poletja. Ples vse do zore, ki se prikaže skozi razbite šipe, pa je bil najboljši razlog za udeležbo.

Zanimiva mešanica ljudi – DJ-ejev, rapperjev, pesalcev in umetnikov vseh vrst – je ustvarila pravo atmosfero za nove talente. Tekmovanje med organizatorji za kar najboljši žur je pripeljalo do sofisticiranosti – skladišča so delovala kot scena za novo slikarstvo in kiparstvo ter video scene, ki je bila polna ekscentričnih industrijskih skulptur in na kateri so se uprizarjali happeningi z razbijanjem in obešnjem avtomobilov pod strop. Med žurom na King's Crossu, recimo, pa je Robert Shepherd ves železniški prehod prekril z ogromnimi risbami, razbijajoč pri tem okove močnih vplivov newyorškega stila.

Energija ulice je napajala frenetično aktivnost, vendar je bilo ekscesov v zadnjem letu kratko malo preveč – to je povzročilo njihov konec. Organizatorji so začeli izpodrivati drug drugega z grožnjami in celo s kljuci na uredništva časopisov, ki so tovrstni material rade volje objavljala. Publiciteta je policijo tako prisilila k resnejšim ukrepom.

»Vdiranje na privatno lastnino je stvar medčloveških odnosov,« pravi Scotland Yard. »Toda mi si te zabave močno prizadevamo preprečiti zato, ker se pijače prodaja brez dovoljenja, ker najstniki jemljejo mamil in ker so zgradbe često nevarne za zdravje.«

Vse torej kaže, da so zlasti časi skladiščnih žurov mimo. Tisk in oblast pa nikoli nista razumela tega, da je pri skladiščnih žurih prej šlo za hedonizem kot za zlo – za skladiščenje pozitivne energije na B strani longplaya, ki zavija v pusti deželi gospe Thatcherjeve.

Iz revije **The Face** prevedel
ALEŠ VRHOVEC

MOSKVA: VROČICA SOBOTNEGA VEČERA

Najboljša moskovska diskoteka zaključuje program ob desetih zvečer. Alkohola ni, delo pa nadzorujejo štirje različni vladni komiteji.

Kompleks Izmailovo, skupina petih hotelskih stolpov, zgrajenih za Olimpijske igre leta 1980, se kot kup betonske žlindre dviguje nad mrakobno moskovsko predmestje. Kljub svoji sivini pa kompleks Izmailovo premore nemajhno atrakcijo: diskoteko, ki naj bi bila najboljša v Moskvi.

No, prostor je vsekakor ekskluziven. Ko smo uspeli priti mimo vratarja trideset nadstropne stavbe D, smo v kotu pritličja našli zatemnjen vhod. Na vhodnih vratih je bil napis v ruščini: BAR-DISCO. Takoj za vrati so okoli majhne mize stali trije moški. »Kaj bi radi?« je preteče vprašal eden od njih. Precej boječe smo odgovorili, da smo slišali, da je tu disko. »Kupiti morate vstopnice,« je rekel drugi in si sumnjičavo ogledoval naše zahodne obleke. Tudi redar v newyorškem Paladiju ne bi mogel biti bolj odpuščujoč. Plačali smo vsak po pet rubljev (\$ 7.25), toda ko smo se znašli notri, naenkrat nismo bili več prepričani o tem, da hočemo ostati. Mladi, ki so sedeli na klopih ob stenah velikega prostora, so nas sprejeli s hladnimi pogledi.

Našli smo prostor na eni izmed klopi in si začeli ogledovati dekor. V kotih plesišča so stali štirje ogromni stebri. Na vrhu vsakega je bila televizija. Toda namesto video stopov smo na ekranu zagledali Mikhaila Gorbačova, ki je imel govor. S stropa so svetili žarometi. Na eni strani sobe je

preko ovehšenega odra, na katerem se je vsake toliko časa prikazal svetlolasi disk jockey, mežikajoče svetila razsvetljava za božično jelko.

Vzdolž enega zidu je bil bar, kjer so ljudje v vrsti čakali, da bi bili postreženi. Pridružili smo se jim in dobili vsak svoj pogrnjek. No, ta je bil za disko vse prej kot običajen. Neke vrste rožnata kremna rezina, žlička črnega kaviarja na pecivu in kozarec čokoladnega mleka. Vsa jedajača je vključena v ceno vstopnice, toda pet rubljev je bilo za tako skromen prigrizek vseeno veliko denarja. Večina mladih v disku verjetno zasluži okoli sto rubljev na mesec (\$ 145), tako da mora biti to za njih precej velik izdatek.

Medtem je babuška, starejša ženska, ki jo v Sovjetski zavezi lahko srečate takorekoč povsod, ko čisti ulice, opravlja vratarška dela in nadzoruje obiskovalce muzejev, pospravljala mize. Ta je bila v copatah, vrečasti obleki in umazanem predpasniku, njeni lasje so bili spleteni v figo. Hodila je od mize do mize in neprijazno spraševala, če lahko odnese krožnike.

Zgovorni mladenič, ki je bil verjetno precej okajen, nas je vprašal, če govorimo angleško in pristavil, da bi rad uglasil svoje znanje jezika. Ko smo omenili, da smo ameriški novinarji, je izjeljal: »To je preveč nevarno zame!« in v trenutku zapustil našo mizo. Množica njegovih vrstnikov nas je še vedno opazovala, zato smo jih začeli gledati tudi mi. Večinoma so bili mladi in oblečeni po zadnji evropski modi. Obleke so morale biti kupljene zunaj, potem pa za veliko denarja prodane doma. Lep uvožen pulover lahko v Sovjetski zvezi stane toliko kot znaša mesečna plača.

Opazili smo mladeniča z bicepsom in rameni, ki lahko konkurirajo Silvestru

Stalloneju v Rambu, filmu, ki so ga sovjetska javna občila ostro kritizirala. Ta mladi Rambo je nosil trenirko, šild, na zapetjih je imel usnjene trakove, njegova majica z izrezom je razkrivala napete mišice. Rekli smo mu, da se zdi, kot da bi v disku vsi poznali drug drugega. Nervozno je pogledoval okoli, če ga kdo opazuje in odgovoril: »Res je, je kot v klubu. Vsi se poznamo med seboj in se zberemo skoraj vsako noč.« Nato se je hitro odprzel stran. Tudi večina drugih v prostoru je bila podobno napeta in nesproščena.

Mladenič, ki dela v disko, nam je povedal, da vsako noč po prostoru patrolirajo vsaj štirje detektivji v civilu in preverjajo, če ljudje pijejo ali kako drugače kršijo red. Povedal je, da disko nadzorujejo štirje različni vladni komiteji, tako da mora biti vsaka plošča, ki jo vrtijo v disku, odobrena z vseh štirih strani. Nekateri uradniki ne obvladajo niti angleščine, ki je svetovni jezik rocka. Tako so nekoč vrteli pesmi, ki je imela v besedilu besedo six, ministrstvo za kulturo pa je ugotovilo, da je bila pesem o seksu. Preden so jo lahko začeli ponovno vrteti, so morali vložiti posebno prošnjo.

Zaradi podobnih razlogov na ekranih ne vrtijo več video spotov, disk jockey pa ne povezuje in napoveduje več posameznih komadov. To je sicer nekaj časa počel, toda potem so nadzorni organi zahtevali, da jim predhodno predloži svoja besedila, iz katerih naj bi črtali neustrezne pasuse. Spotikali so se ob vsako besedo, vse se je zavleklo tako dolgo, da je bilo takorekoč nemogoče dobiti potrjeno besedilo za vsak večer. Uprava disko kluba se je končno odločila, da bo utišala disk jockeya.

Na ekranih v kotih plesišča smo gledali večerna poročila Vremja. Napovedovalec je prebiral vladno izjavo o černobilski nesreči, toda nobeden ji ni poseval pozornosti. In končno je po športnih in vremenskem poročilu, ko je velika digitalna ura nad barom pokazala 10.00, ženski znak prek zvočnika naznanil: »Tovariši, naš večerni program je sedaj zaključen. V kratkem bomo zapirali. Želimo vam prijetno vožnjo domov.« Prižgale so se luči in moški, ki so pobirali karte, so začeli naganjati ljudi ven. Ljudje so se odvalili ven in vprašali smo se, kaj bodo počeli preostali del večera, ki se je komaj dobro začel.

Ko smo se pomikali proti izhodu, smo za sabo opazili precej dobro oblečenega moškega, ki nam je očitno sledil. Niti približno se ni potrudil, da bi to prikril. Ko je videl, kako smo vstopili v avto s tujo registracijo, se je pomiril. Njegova naloga je bila opravljena. Odpeljali smo se sproščeni in prvič v večeru nam je bilo do plesa.

NANCY TRAYER, NEWSWEEK
(prev. T. T.)

VARVARA STEPANOVA: BREZPREDMETNA UMETNOST

Faza v razvoju svetovne umetnosti, ki je sledila kubofuturizmu, je razkrila predvsem brezpredmetno ustvarjanje; in sicer v svetovnem merilu – ne kot gibanje v okviru likovne umetnosti – tako da se je to razširilo na vse vrste umetnosti, pa tudi življenje samo. To gibanje je protest duha proti materializmu moderne dobe. Slikarji so se tega zavedli pred vsemi drugimi. Mimogrede bi omenila, da kljub vsem »pogrebnim žalostinkam«, s katerimi »priznani kritiki« spremljajo slikarstvo, le-to v okviru svetovne kulture zavzema vedno pomembnejše mesto.

Prva naznanjanja brezpredmetne umetnosti lahko zasledimo v letu 1913. Vse od začetkov je brezpredmetno ustvarjanje spremljala analiza in novo gibanje do danes še ni ustvarilo sinteze. Prav v tem leži njegova pomembnost v danem trenutku – trenutku strašne razcepljenosti, ko je umetnost izgubila svojo tradicijo in je v imenu pridobitve nove sinteze pripravljena potoniti v akademizmu. Toda ni sinteza tista, ki bo odprla nove poti, ampak analiza in inventivnost.

Če raziskujemo proces brezpredmetnega ustvarjanja v slikarstvu, bomo odkrili dva vidika: prvi je spritualne narave – upiranje vsebini in »figurativnosti« ter borba za svobodo ustvarjanja in uveljavitev kreativnosti in inventivnosti; drugi vidik je povečanje profesionalnih zahtev slikarstva. Ko je izgubilo svojo vsebinsko plat, je bilo brezpredmetno slikarstvo prisiljeno dvigniti nivo kvalitete svojih del, nivo, ki ga je v delih njihovih predhodnikov lahko nadomeščala vsebinska plat. Slikar je bil postavljen pred visoke – in rekla bi, znanstvene, profesionalne – zahteve glede teksture, obvladovanja strokovne plati in tehnike slikanja. Prav zaradi teh zahtev sliko kot produkt brezpredmetnega ustvarjanja lahko postavimo na slavni pedestal likovne kulture.

Seveda po povprečen »kulturni« gledalec, ki počasi napreduje v svojem razumevanju novih dosežkov, le s težavo lahko spremlja razvoj brezpredmetnega slikarstva, kajti njegovi stvaritelji hodijo po revolucionarni poti novih odkritij in puščajo za seboj prehodne dosežke futurizma in kubizma. Toda, če »kontinuiteti« priznamo vrednost aksioma, potem postane brezpredmetno ustvarjanje logična in legitimna posledica predhodnih faz v razvoju likovne umetnosti. Kljub temu pa bo isti gledalec – v primeru, da še ni zasvojen z vsebinsko razlago slike in še ni »dovolj kulturne«, da bi v umetnosti vedno in povsod zahteval figurativnost – s pomočjo svojih čutov in nepokvarjene intuicije v sliki zaznal novo lepoto, lepoto eksplozije, lepoto osvoboditve slikarstva iz stoletja utrjevane poti: vsebine in upodobitve tega, kar vidimo.

V brezpredmetni stvaritvi ne boste našli nič »znanega«, nič »razumljivega«,

toda naj vas to ne moti; postanite ponosni na umetnost, poskusite razumeti, kaj je to »živeti umetnost« in ne raziskujte, je ali analizirajte, ne občudujte je le občasno, ne iščite le razvidnih vsebin ali obravnav tematik, ki vam ugajajo.

Brezpredmetno ustvarjanje je še vedno samo začetek velike nove epohe, Velike Kreacije brez primera, ki ji je usojeno, da

odpre vrata k skrivnostim, ki so globlje od znanosti in tehnologije.

Mimogrede naj omenim, da brezpredmetna umetnost ni izdelala svojega znanstvenega sistema in mogoče ga, za razliko od svojih predhodnic, tudi nikdar ne bo; v sami sebi vsebuje številne možnosti in širok prostor za vedno nove dosežke.

(1919)

37. INTERNATIONALE FILMFESTSPIELE BERLIN (3)

Ameriški neodvisni film je términ, ki se danes uporablja za vse vrste nehollywoodskega filma – od experimentalnega, avantgardnega filma šestdesetih let, do filmov, ki nastajajo v neodvisni produkciji danes, v osemdesetih. Obstaja seveda razlika med tem in onim neodvisnim filmom – eno od razlik je moč opaziti že na prvi pogled – danes avtorji prvenstveno snemajo celovečerne igrane filme, ki se od običajne/velike hollywoodske produkcije razlikujejo le po višini finančnih vlaganj (budžeta). Avtorjev, ki bi (tako kot tisti iz šestdesetih let) ustvarjali kratke, eksperimentalne filme, kar je v večini primerov pomenilo tudi zelo hermetične filme – predvsem novih, mladih avtorjev, ki bi ustvarjali takšno produkcijo, skorajda ni več oziroma so evropskemu gledalcu neopazni – tisti, ki pa to še počnejo, pa so že veterani šestdesetih – Stan Brakhage, Michael Snow, Paul Sharits in delno tudi Kenneth Anger. Razlog, ki je najbolj opazen, ni pa verjetno edini, je finančne narave. Kot pravi Ruby Rich, direktorica filmskega programa v New Yorku State Council on the Arts, je že nekaj let opazna stagnacija v financiranju avtorskih filmov. Institucije, ki te filme financirajo, razpola-

gajo vsako leto z istimi ali celo manjšimi vsotami denarja, ki vedno večjemu številu avtorjev in filmov ne zadošča več. Tako, da imajo pri financiranju prednost predvsem igrani filmi.

SALVATION – Have you said your prayers today?

Režija: Beth B.

Glasba: New Order, Cabaret Voltaire

Igrajo: Stephen McHattie, Dominique Davalos, Exene Cervenka.

Beth B je newyorška avtorica, ena bolj znanih avtoric pravih »independent movies«, kolikor je moč besedo (ne)znana v tem kontekstu in na tem mestu sploh mogoče uporabiti. Njene prve filme, ki jih je posnela skupaj s Scottom B, to so G-Man iz leta 1978, The Offenders iz leta 1979 in The Trap Door iz leta 1981 je bilo moč videti v klubih CBGB in Max's Kansas City. VORTEX, ki sta ga posnela na 16 mm (njun zadnji skupni projekt) je doživel premiero na Newyorškem filmskem festivalu, kasneje se je uspešno vrtil tudi po evropskih kinih. Kasneje je posnela nekaj video spotov z Joan Jet in The Dominatrix ter se spustila v avanturo Salvation! z začetnim budgetom 50.000 dolarjev. Film povezuje seks, denar, politiko in

nasilje, kot tisto, za kar vsakdo misli, da Amerika sploh obstaja. Vendar pa hoče tudi dokazati, da se včasih ta krog da pretrgati z močjo ljudskih čustev. Film je na nek način tudi odgovor prikaza Lower East Side v Scorsesejevem After Hours, ki je v sedanjem trenutku le prostor za prikaz kulture Yuppies. Film je strukturiran v treh koncentričnih krogih neizpolnjenih Želja, Nočnih mor in Odrešitve. V centru naracije je hipokrizija religije v ameriški družbi, še posebej na televiziji, ki je religijo sprostitualizirala do konca. Lik TV evangelista bazira na treh resničnih osebah. Predstavlja realnost, v kateri ti je vse dosegljivo, če imaš denar, kjer je moč doseči Odrešitev samo na »cash« bazi.

»Vsakih devetdeset minut naredi mladi Američan samomor. Vsakih deset minut rodi mladoletna mati otroka, ki ne bo krščen. Toda najhujše je to, da vsako minuto v vsaki uri nek otrok preneha verovati v Vsemogočnega Boga. Kaj je ta kuga neverjetja? Kaj je kuga, ki se je naselila v našo deželo? Humanizem, humanizem, humanizem! Humanizem je pervertiral in podkupil vse, kar je naredilo to deželo veliko. Zaradi humanizma je bilo žrtvovano toliko naših otrok!« (iz ene od TV pridig).

V prvem od vsakodnevnih Journalov, v katerih so novinarje in goste festivala obveščali in opozarjali na vse mogoče in nemogoče stvari (poleg filmov seveda), je bilo izbranih več kot trideset cafejev in bistrojev, kjer se (baje) dobro zajtrkuje.

BREAKFAST - TIPS

Cafe Bleibtren, Bleibtrest. 45, tel. 881 47 56

Zajtrkovalni čas: 9-17

Cafe Voltaire, Stuttgarter Platz 14, tel. 324 50 28

Zajtrkovalni čas: 5-15

Gitan, Schülterstr. 63, tel. 313 40 94

Zajtrkovalni čas: 10-17

New York, Olivaer Platz, tel. 883 62 58

Zajtrkovalni čas: 10-18

Relax, Uhlandstr. 120, tel. 87 91 43

Zajtrkovalni čas: 8-17

Schwarzes Cafe, Kantrst. 148, tel. 313 80 38

Zajtrkovalni čas: nonstop

HER NAME IS LISA

Scenarij in režija: Rachid Kerdouche
Igrajo: Bill Rice, Rockets Redglare, Lisa Wujnovich

Obstajajo takšne in drugačne zvezde v filmski industriji. Bill Rice prav gotovo spada v kategorijo onih drugih, v Evropi poleg Johna Lurieja tudi edino znana. Igralec, ki ga je od 1981. leta moč v Berlinu videti vsaj v enem filmu: Wild Style Char-

lesa Ahearna, Subway Riders Amosa Poes, Doomed Love Andrewa Horna, Vortex Beth in Scott B, Decoder Musche in Sleepwalk Sare Driver, če naštejemo le nekatere.

Film je komična melodrama o osebah, ki živijo v svoji lastni realnosti. Zgodba o vermontskem farmerju (Bill Rice je rojen v Vermontu). Zaradi obsesivne ljubezni njegove matere, Lisa zapusti vermontsko farmo in odide v New York, kamor ji po materini smrti sledi tudi on. To je tisto, kar se je zgodilo prej, tisto kar lahko potem skozi retrospekcije spremljamo ves film. Osnovna zgodba - njegovo manično iskanje Lise - je prepletena z spomini ljudi, ki jih srečuje, ljudi, ki so Liso na ta ali oni način spoznali. V tem iskanju mu pomaga pisec/pijanec Julius Marlboro in tako lahko spremljamo Laurela in Hardyja osemdesetih v iskanju po Power East Side-u, v srečevanju s čudnimi osebnostmi, ki ju bodo morda pripeljale do končnega srečanja z njo: Angel Dickinson; bivši fotomodel, ki živi osamljena zaradi avtomobilske nesreče, George W. Clubfield, kritik in Dino Valentino, feminilni pevec.

Ko se končno prebije skozi vse skrivnosti, ki obkrožajo te osebnosti, ko se zdi, da bo končno razkril zaveso skrivnostnega, ki obkroža Lisino bivanje v New Yorku, se zgodi nekaj nepredvidljivega. Zgodba, ki se zdi zaradi številnih repeticiij in retrospekcij na začetku precej zapletena in neoumljiva, se nepričakovano razplete. Ko naš farmer končno pride do dna skrivnosti okoli svoje, skozi cel film iskane obsesije,

Lise mora umreti, da ne bi ugotovil njene smrti. Film je bil gotovo eden vrhuncev letošnjega berlinskega festivala, na trenutke narejen v maniri pravega črnega filma, z izvrstnim stopnjevanjem napetosti in odlično uporabo repeticiij, katerih številna uporaba se razjasni šele na koncu filma.

D. H.

Čeprav se je zadnja projekcija končala okrog druge, poltretje ure, je bilo še vedno na izbiro dovolj lokalov in restavracij, kjer si lahko popil pivo pred spanjem ali pa se tudi zapil do jutra.

BERLINALE TREFFS

Dralle's, Schülterstr. 69,

tel. 313 50 38

Odprto: 15-3

Exil, Paul-Lincke-Ufer 44a,

tel. 612 70 37

Odprto: 19-4, razen ponedeljka

Florian, Grolmanstr. 52,

tel. 313 91 84

Odprto: 18-3

Paris bar, Kantstr. 152,

tel. 313 80 52

Odprto: 12-3

Torzo Mondo, Grolmanstr. 28,

tel. 881 52 61

Odprto: 12-4

Zweibelfisch, Savigny Platz 7-8,

tel. 31 73 63

Odprto: 12-6

BERTOLUCCI V PEKINGU

Bertolucci je na Kitajskem pred kratkim posnel film z naslovom *Poslednji cesar*. Glavno vlogo igra John Lone, ki ga je B. odkril v Ciminovem filmu *Zmajovo leto*. V Sanghaju se je z njim za Cahiers du cinema pogovarjal Jean-Claude Carrière.

Kamera je pritrjena na ogromen žerjav, s kakršnimi so med kulturno revolucijo snemali tiste čudne glasbene komedije, ki so jih imenovali »revolucionarne opere«. Smo v pekinških Films studios in žerjav je prispel iz Sanghaja. Pojavijo se štirje kamioni, pred katerimi pelje vojaški moped. Na stranskem sedežu motorja sedi Kitajec z mandžursko pričesko in v rokah drži napet mitraljez.

Iz kamionov izstopijo kitajski zaporniki, ki jih priganjajo s puškinimi kopiti. So vojni ujetniki. Bili so japonski kolaboracionisti in leta 1950 jih Rusija pošlje na Kitajsko, kjer že eno leto vlada Mao. Strah jih je.

Maojevski vojaki med vpitjem priganjajo zapornike na dvorišče studia, ki je predelan v zaporno dvorišče. Zaporniki, oblečeni v črno, se razvrstijo po betonskih klopih dvorišča in Bertolucci mi v smehu reče:

»Že od jutra brezupno poskušam posneti kader, ki bo pripravil ljudi do tega, da bodo rekli: končno, Bertolucci je postal antikomunist!«

Eden od zapornikov se imenuje Pu Yi. Je nekdanji kitajski cesar. Rojen in kronan je bil v prepovedanem mestu. Ko je Kitajska leta 1912 postala republika, mu je bilo šest let. Izgubil je svojo cesarsko oblast, ohranil pa je svojo vsemogočnost znotraj prepovedanega mesta, nad vojsko evnuhov, brezpomembnimi dostojanstveniki, stražarji in konkubinami. Po tem ko so ga leta 1924 pregnali, so ga sprejeli Japonci in ga nastanili v Čagchunu v Mandžuriji (pripadal je mandžurski dinastiji), da bi ga izrabili v borbi proti Kitajski, a jim ni uspelo. Ob koncu druge svetovne vojne je bil ruski ujetnik. V Rusiji je ostal pet let, potem pa so ga vrnil Kitajcem.

Prestrašen se je vrnil v Peking, kjer je mislil, da bo usmrčen. Rajši so ga prevzgojili, da bi se zavedel svojih napak. Pripravili so ga do tega, da je napisal knjigo. Leta 1959 se ta človek, ki je poznal vse vrste zaporov, obseden z umorom, znajde na prostosti. Po ulicah Pekinga se vozi s kolesom in telovadi. Zaposlijo ga kot vrtnarja, kasneje pa je v službi v nekem inštitutu za zgodovino. Ponovno obišče prepovedano mesto (to je zadnji prizor v filmu) in leta 1967 sredi kulturne revolucije umre za rakom.

Sprašujem Bernarda Bertoluccija:

– Ali ne bi moral posneti Človekove usode?

B: – Ja, tako kot še nekaj drugih. Za Zinnemanom, Leonejem in Costo-Gavrasom sem se počutil kot tat. To je knjiga, zaradi katere se je svet zaljubil v kitajski komunizem. Ampak Kitajci je niso marali, najprej zato, ker se nesrečno konča, ker komuniste pobijejo. In tudi zato, ker glavna oseba ni Kitajec. Glavni Kitajec, če lahko tako rečemo, je poročen z Nemko, ki ga izda. Pa še en razlog je, oziroma je bil: knjiga je v slavo Zhou Enlaju in prikazuje mestni proletarijat. Mao je gledal na te stvari drugače. Revolucionarne sile je iskal na deželi.

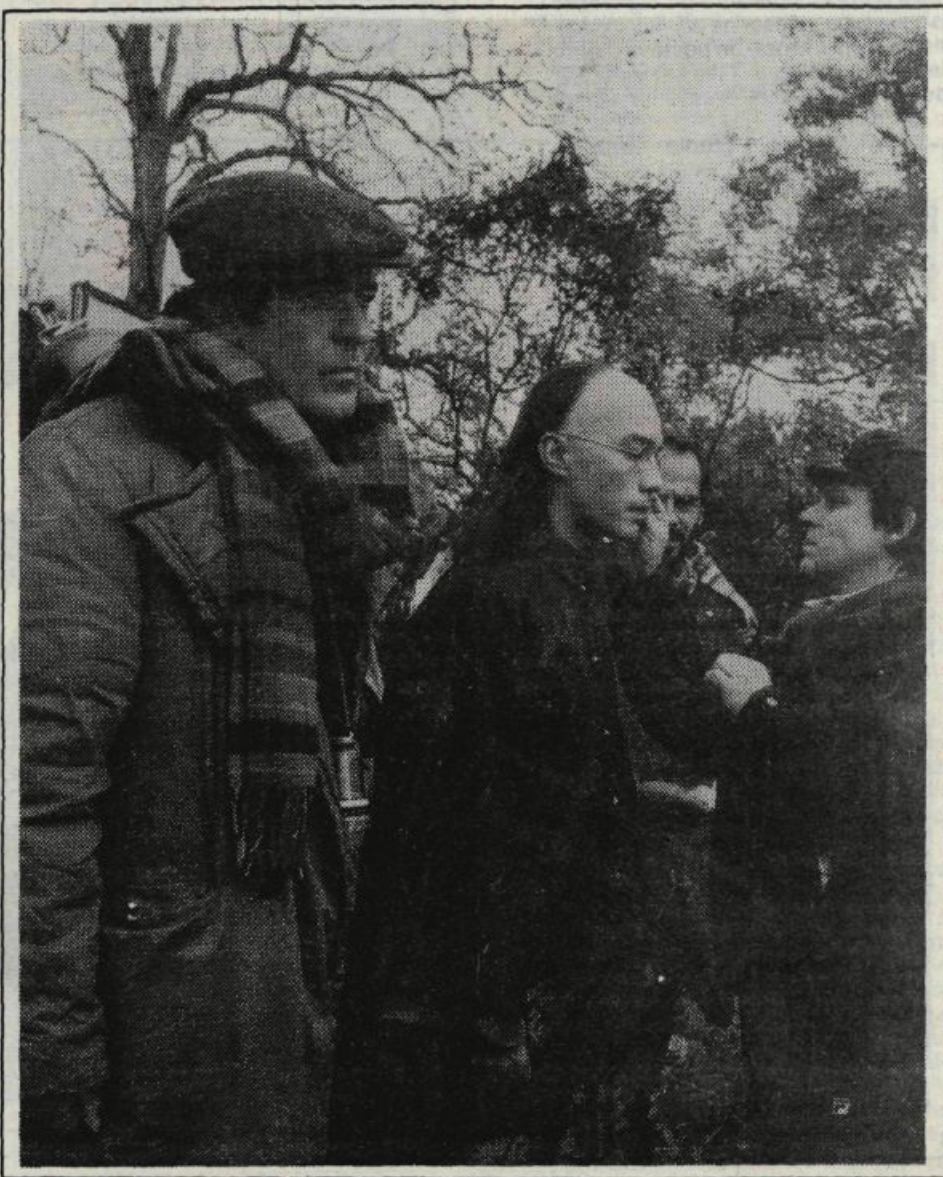
– Ali Zhou Enlai spet prihaja v mrllost?

B: – Ja, med kulturno revolucijo je rešil na tisoče ljudi. Ta mali aristokrat je zaščutil celo Pu Yija ob koncu njegovega življenja. Njegova mandžurska soproga je prišla v bolnišnico s skupino rdeče garde, da bi zahtevala avtorske pravice za njegovo knjigo. Zhou Enlai je poslal drugo skupino rdeče garde, da bi Pu Yija, ki je umiral za rakom, zaščutil. Obe skupini sta se divje prerekli v njegovi sobi.

– Ali je Zhou Enlai poznal bivšega cesarja?

B: – Ne vem, če ga je poznal osebno. Bral pa je tisto, kar je cesar moral napisati v zaporu, knjigo, v kateri je kot ostali zaporniki govoril o svojem življenju.

– Ali se je zares spremenil? So bile njegove izpovedi iskrene?

B: Sprejeli so jih kot takšne. V tradiciji konfucijanskega idealizma, je vodja zapora verjel v naravno človeško dobrotu. Verjel je v moč prevzgoje in bodril zapornike, da bi se lažje »spremenili«, da bi postali dobri, samo tako so bili lahko izpuščeni. V filmu sem moral zapore prikazati strožje, kot so bili v resnici, če ne bi me obdolžili prokitajskega simpatiziranja. Kar pa se tiče tega, ali je bil Pu Yi, ki ni verjel, da se človek lahko spremeni, iskren, o tem ne moremo z gotovostjo ničesar trditi. Jaz se spreminjam. Ampak on? Bil je rojen kot sin zmaja, idealno človeško bitje, stična točka med nebom in zemljo. Ko je enkrat na leto prišel iz prepovedanega mesta, so ga učili, da njegovo telo zapolnjuje veselje. Mogoče se je vse življenje trudil ohraniti željo otroške vsemogočnosti. Kako bi vedeli? Ves film sem zgradil okoli teh devetih let prisiljene psihologije v zaporu, okoli tega počasnega iskanja preteklosti. Zapor v filmu je struktura, ki vsebuje vse ostalo. Ampak mogoče ta triinpetdesetletni mož, ki izstopa iz zapora, oblečen kot vsi ostali Kitajci in s čepico na glavi, še vedno misli, da je zmajev sin? Tukaj vse naše intelektualne kategorije ostanejo brez smisla.

- Na primer?

B: - Pojmi kot *dekadenca, romantika, psihologija* prav ničesar ne pomenijo. Ampak seveda sem moral pri postavitvi filma uporabiti svoje zahodnjaške kategorije. In se zanimati za človeka, predvsem za tega človeka tukaj.

Kosili smo v menzi studia - italijanska hrana. Pogovor sva nadaljevala malo kasneje v avtomobilu na poti v hotel.

B: - Na začetku sem o Kitajski vedel vse. Zdaj ne vem več ničesar. S scenariстом Markom Peploeom in Enzom Ungarjem, ki je umrl medtem, ko smo pisali scenarij, smo v začetku načrtovali pet ur dolgo TV nadaljevanko. Kasneje smo se s producentom Jeremyem Thomasom odločili za veliko krajši film, dolg dve uri in pol, se mi zdi. In zelo drag: 25 milijonov dolarjev. Zato sem moral veliko rezati in še vedno režem.

- Vidim, da si utrujen, in da te priganja čas.

B: - Ja, res je tako. Že ko smo v šoli pisali spise - *compronimento* - in so nam razdelili samo dva lista, sem vedno prosil še za dva ali tri več. Vse delam preveč obsežno, vedno je bilo tako in zdaj se borim proti temu. Rad bi delal kratke stvari. Omejitev v zvezi z delovnim načrtom sem zahteval sam. To je, zelo ploden konflikt s časom.

- Katero je bilo tvoje najdaljše snemanje?

B: - 1900. Ampak to je bil »brezkončni« film. Nobenega razloga ni bilo, da bi zaključili to obsežno kroniko. Tistega dne, ko sem odločil »končano je«, sem razjezil veliko članov ekipe. Kostumerka ves teden ni govorila z mano. Morda so moji konci zaradi tega preveč nedoločni, preveč ohlapni, ker v bistvu sploh niso konci.

Večer pred tem, ob koncu snemanja v prepovedanem mestu in celo v nekaterih prepovedanih neobnovljenih delih prepovedanega mesta, mi je nenadomestljiva Suzanne Durremberger, ki je bila petnajst let Bunuelova script-girl in ki z Bertolucijem sodeluje že od Tanga naprej, dejala:

»Mislim, da je Bernardu konec zdaj uspel.«

Naslednji dan sem ga prosil, naj mi pripoveduje o svoji mladosti, o svojih načrtih.

B: - Bil sem aroganten mlad cineast. Spominjam se, da sem hotel celo v intervjujih z italijanskimi novinarji odgovarjati francosko. Bil sem čisto nor na Novi val. Govoril sem, da je francoščina jezik filma. Zaradi tega so me seveda italijanski novinarji sovražili. Ampak to ni bilo pomembno. Bili smo ekstremisti. Zdelo se nam je ne vredno, da bi mislili na kakršen koli dialog z gledalci. Delal sem filme polne nervoze, takšne kot sem jaz sam. Zdi se mi, da me je bilo strah, da bi ponudil svojo ljubezen in za to ne bi bil poplačan. In potem so se moji filmi spremenili. Večkrat mi je uspelo, da sem ustvaril kontakt z gledalci in zato sem bil poplačan.

- Tvoja analiza?

B: - Predolga, kot vse, kar počnem. Trajala je petnajst let. Morda je bilo slučajno. Končala se je ravno ob povratku z mojega prvega potovanja na Kitajsko pred dvema letoma. Ampak brez dvoma mi je koristila. Pomagala mi je, da sem se odprl. Do taktat sem bil zaprt. Tudi moji filmi so bili pogosto zaprti. V filmu *Pajkova strategija* je v odnosu oče-sin brez dvoma najbolj viden vpliv psihoanalize. Zdaj me to moti. Kot me moti, kadar je preveč opazna v filmih drugih. To je razlaga življenja, ne pa življenje.

- Ali ima morda pranje možganov Pu Yija, to potrpežljivo in vodeno spuščanje v njegovo preteklost, kakšno zvezo z analizo?

B: – Ne moremo govoriti o psihoanalizi pri človeku, ki je tako daleč od nas. Ampak ta dolga in mila prevzgoja je na orientu tisto, kar ji je najbolj podobno.

– Z istimi rezultati?

B: – O tem ne vem ničesar. Spoštujem to skrivnost.

– Ali je med skrivnostjo in filmom kak poseben odnos?

B: – Film skrivnost dokončno vzpostavi. Skrivnost v življenju prenašamo, celo iščemo jo. Zdi se mi, da se ji v literaturi izogibamo. V filmu pa jo, nasprotno, spet najdemo v celoti, kajti film je jezik življenja na prvinski, nikoli simboličen način. Ko film postane simboličen, se mi zdi nesprejemljiv. Film morda delamo zato, da bi ponavljali primarno sceno. Kadar govorim igralcem, ki vedno zahtevajo razlage za svoje gibe, jih pogosto pomirim z napačnimi razlogi, rezultati pa so potem zelo dobri. Igralci se pogosto ne zavedajo prisotnosti kamere, ki je tudi interpret. Mislijo si, da so sami med sabo. Ne zavedajo se, da kamera in nekdo zadaj, igrata z njimi.

– Ali to nagnjenje do skrivnosti uprabljaš v svojih režijah?

B: – Ja, thrillerji me vedno navdihujejo. Kadar hoče nekdo popiti kozarec vode, ga snemam tako, kot da ga bo ubil nek skriti sovražnik. Thriller ni nič drugega kot dobro voden voyeurizem.

– Kako je bilo s prepovedanim mestom in njegovim dekorjem, ki ga prej nisi poznal?

B: – To zanima kamero, ki je kot telo v prostoru, kot plesalec in ki se mora tukaj prilagoditi prostoru, ki je bil zashovan pred filmom in zelo daleč od nas. V studiu je vse postavljeno tako, da služi kameri. Tukaj mi je všeč ta novi odnos med prostorom in predmetom, ki sta bila zasnovana ločeno, v nekem drugem času, na nekem drugem kraju. Kamera se vedno ljubi z igralci. Zavezema položaje. Jaz temu pravim *Kamerasutra*. To sem povedal Japoncem pa se sploh niso smejali. Kitajci pa so se smejali. Imajo smisel za humor in so zelo iskreni. »Looserji« mogoče, ne vem. Japonci se mi zdijo kot machoti, »winners«, medtem ko je na Kitajski nekaj zelo ženskega. Kitajska je ženska, ki je pripravljena na vse vrste penetracije. In vendar so Japonci izgubili vojno. Na nekem japonskem pokopališču sem iskal grob Ozuja. Neka Japonka, ki ga je našla pred mano, mi je zavpila: »Na grobu je nič!« Ko sem prišel zraven, sem na grobu videl črno kocko, na kateri je bil znak MJ, ki v zenovskem jeziku pomeni »nič«. Ženska je rekla, da je na grobu *Nič*, jaz pa sem jo razumel, da na grobu ni nič.

– Ali si uporabil video?

B: – Ja, zdaj prvič. Bil sem proti, ampak Vittorio (glavni operater) je vztrajal. Strah me je bilo, da bom prikrajšan za užitek, ko med rusi odkrivaš misterij filma. Motil sem se. Video ničesar ne pokvari. Video je povsem preprost tehnični pripomoček, s katerim se da preverjati ritem in gibanje filma. Nemogoče pa je z njim oceniti igro igralcev in pravo moč slike. Deset dni čakamo na ruske, ki jih razvijejo v Rimu. To je edino pravo povračilo.

– Ali je v filmu ameriški denar?

B: – Še ne. S producentom sva se strinjala, da bi se bilo dobro ogniti pritisku kakšne velike ameriške Company, izsiljevanju, ki ga uprizarjajo vedno pred začet-

kom snemanja, debatam brez konca v zvezi s scenarijem, igralci itd. Pripravljalna dela so trajala dve leti. Za snemanje je Jeremy (producent) našel bančna zagotovila. Kaj bo potem, bomo še videli. Ampak z Amerikanci se je vedno bolje pogovarjati *potem*. V zvezi s 1900 sem imel z njimi cel kup problemov. V ZDA so film ubili. Paramount, ki ga ni hotel distribuirati, ga je predvajal dva dni. Niso ga marali. Trdili so, da je v njem preveč rdečih zastav.

– In tvoj odnos do scenarija?

B: – Skušam se po njem premikati kot slepec med svojim pohištvo. Vem, da je scenarij nujno potreben kot osnovna struktura, pa da lahko najdeš za film denar, ampak na splošno raje delam na nekakšnem »spominu scenarija«, kar mojim pomočnikom jemlje ves pogum. V tem filmu je drugače. Zelo se ga držim, tudi to je nekaj novega. Ampak vsak večer molim, da bi se kaj zgodilo. Vsa možna vrata puščam odprta. Hočem biti presenečen.

– Kakšne so bile tvoje reakcije na kulturno revolucijo?

B: – Všeč mi je bila režija, energija, estetika. Nikakor pa ne vsebina. Sicer pa sem vstopil v KP Italije, da bi deloval proti ekscesom mojih maoističnih prijateljev. Nikoli nisem bil »maoist«.

– Za Bunuela je bila to vsakdanja groza. O tem je govoril kar naprej.

B: – Ampak kljub vsemu sem moral priti sem, da sem se zavedel strahotne more. Tukaj vsi govorijo o tem. Vsak ima sorodnika ali prijatelja, ki je bil žrtev Kulturne revolucije. V Evropi so vse skupaj maskirali.

– Ali boš to v filmu pokazal?

B: – Ne vem še. Mogoče. To je obdobje, ki ga je najtežje obravnavati, zato ker je najbolj blizu. Mogoče prizor s ceste, ko se je bilo treba pred zeleno lučjo ustaviti, in prečkati pri rdeči.

– Ali si imel kakšne stike s kitajskimi cineasti?

B: – Na srečo da. Strah me je bilo, da bom moral napraviti film v deželi brez filma. Ampak ne. Že tri ali štiri leta se tukaj razvija mlad, živahen film. Vodji studijev v Xianu je uspelo, da je okoli sebe zbral, skupino mladih cineastov in začel producirati filme. Skoraj že lahko govorimo o xianski šoli. Ampak zame bo kitajski film vedno vezan na Šanghaj. Med pekinškim in šanghajskim filmom je zelo jasna razlika. Na prvega močno vpliva Rusija, na drugega pa Hollywood. Zelo rad imam Šanghaj, to mesto, ki je sestavljeno iz kosov New Yorka, Londona, Pariza, kjer se giblje trinajst milijonov Kitajcev. Tu je bila čudovita četrt, v kateri je med kulturno revolucijo prebivala Maova žena. Tam sem hotel posneti nekaj kadrov, a so jo porušili. No pa nič hudega, nekaj podobnega sem našel v Italiji v termah Salsomaggiore.

– Med vsemi nenavadnimi dogodki, ki so spremljali snemanje filma, je bilo tudi obnašanje Petra O'Toola, ki so ga videli piti samo čaj.

B: – Samo čaj in mleko, več mesecev. V vlogi Reginalda Jonstona, učitelja mladega cesarja, je bil popoln. Za Kitajsko se je izredno zanimal. Hodil je celo botanizirat v hribe. Jaz sem se na žalost bolj zanimal za filmsko Kitajsko, kot pa za tisto pravo. Če predpostavljamo, da se razlikujeta.

Najin pogovor se je prav čudno končal s francoskimi Aleksandri. Rekel je:

– Aleksandrinec obožujem, ne moreš si predstavljati, kako so lepi.

Potem pa je še dodal, ko je že odhajal:

– Povej jim, da se kot vodja komunističnega zapora prav dobro počutim!

PREVEDLA: JANA PAVLIČ

MACBETH NA PRVI POGLED

V teh težkih časih, ko so neznane sile uknile kulturi poslanstvo oplemenitenja človeka in jo napotile v žalostnem sprevedu skozi mesto mimo skupščine, drame, CD-ja, mimo trnovskih obrtniških delavnic, tja na cesto Dveh cesarjev, so študentje AGRFT pod mentorstvom dekana Mileta Koruna ujeli zadnji vlak in uprizorili dramo Williama S. Macbeth, tik preden bi jim kdo pobral še ta težko nastrgana akademijška sredstva.

Po starem pravilu – kdor ima malo, da od tega tistemu, ki nima nič, je EG Glej posodilo svoje prostore. In glej, razen mogoče predprenoavljeni spodnji dvorani SMG, je ustrezal kamniti dvorani Gleja Macbeth kakor vitezu oklep. Ker scenografije nekako ni, sem razumel scenografski delež podpisanega Jonasa Žnidaršiča (sicer režiserja) kot izbiro najustrežnejšega igralnega prostora. Sprejeto.

Dramo je poslovenil Župančič, posrbohrvatil pa neki Župančič. Svašta. Zanimivo je, da postaja jezik Otona Župančiča čedalje zanimivejši in udarnejši, prepojen je s sokom in vonjem telovnikov in tobacnic naših dedov, oblek naših starih tet itd. in da se je vsega drugega hudega treba bati v našem jeziku, kakor njegovih baje belokranjskih hrvatizmov in da je že skrajni čas, da te izraze rehabilitiramo, še posebej v aktualnem gledališkem jeziku.

Predstavitev Akademijskega studia AGRFT sem si ogledal podkrepjen s dvema Macbethoma (ki sem ju videl pred kratkim). Macbeth is dill eksperimentalne lutkovne skupine LUFT je uporabljal razne zvoke lesa, ki so ponazarjali bojni trušč Macbethovega časa, pri AGRFT-jevskem Macbethu pa sta te zvoke zamenjala kamen in jeklo. Bolj me je skrbelo, kako se bom iznebil vizije izvrstnega filma Polanskega in neobremnjeno gledal predstavo. In res, coprnice v prvi klapi so bile blede sence grozljivih senc; preklel sem film, njegov denar in tehniko in nadrejenost nad mojim ljubljnim teatom. Pa vendar, kako je žilav v tisočletjih prekaljeni teater, po vseh prvih knock-downih se je postavljaj in postavil na noge (podoben drobne mu Mehikancu iz znamenite zgodbe J. Londona), prešel počasi v protinapad (tu sem se spomnil iskrene izjave O. Župančiča, ob branju Cankarja, ki ga sicer ni pretirano ljubil, vendar ga je ta hudič po prvih stavkih že imel v krempljih svojega sloga) in teater me je pričel imeti. Namesto filmske krvi je pričela špricati igralska energija, iskre fascinantnih spopadov in težkih mečev, jeklo ob jeklo, jeklo ob kamen, dvigne se prah, na obrazu začutiš sapo igralcev, nosnice se aktivirajo in ko imaš enkrat teatrsko predstavo v nosnicah, ima teatrska predstava tebe. Govor je enakovredno spremljal mizanscensko energijo in coprnice (veščče) so v svoji zadnji sceni plezale druga na drugo, se plazile po Macbethu kakor ogromne pajkove, ga dušile in mu bruhale usočo v obraz (mogoče bi se lahko sklonjene pojave še bolj razigrale po prostoru in producirale svoj govor v različnejših registrih, ne samo različnih legah).

Zdaj pa o igralcih, ki beroč ta sestavek že nestrpno čakajo njihova imena nalašč niso v mastnem tistku, ker potem preberejo samo stavke okoli svojega imena). Kot pojava je, podoben pravemu vitezu okrogle mize, med Glejeve kamnite stebre najbolje prirasel režiser-igrallec Jonas Žnidaršič, govorno soliden, vendar je igralska koncentracija plačala davek vlogi režiserja. Oči so mu skrivoma švigale sem in tja, nesproščeno telo pa je bilo ves čas pripravljeno priskočiti, pomagati in improvizirati, če bi bilo kje potrebno.

Zelo zanimive so alternacije treh Macbethov (in drugih likov) med samo predstavo tudi kot komparacije usod. S tem je sicer onemogočen en sam igralec, ki bi morebiti odigral tri različna psihična stanja in se izkazal, – hkrati pa se lik Macbetha popestri na gledališko izredno zanimiv način: po principu več glav več ve in zna. S tem je bila Mirjam Korbarjevi ko Lady Macbeth ponujena zanimiva igralska naloga – identificirati se ob vsakem Macbethu v različnem odtenku svoje krvoločne barve, kar ji je tudi uspelo. Prvi Macbeth, Dario Varga je skakljal kakor psiček okoli svoje Lady – ampak nožice so mu bile mišičaste, prsni koš krepak in govor trden. Torej: kaj droban – samo da je živ. Je bil že pravi. Štafetni Macbethov meč je prevzel in ga dobro vihtel Radoš Bolčina, prepletajoč paranojo in izbruhe divjaštva. Za konec je režiser umno pridelal najboljšega šprinterja. Le-ta je najzahtevnejši part Macbethalika mikroskopsko natančno gnal v divjem plesu, ga rušil v trenutne utrujenosti samo zato, da je bila sprožitev v nov ples intenzivnejša, se omamljal in ves čas presenečal. Skratka, kadrovske selektorji naših uglednih gledaliških hiš se bodo na dražbi igralcev močno prevalili in grdo gledali med seboj, ko bo na licitacijskem odru stal Matjaž Tribušon. Lučka Počkaj se je morala pač ogrevati za kakšno večjo vlogo, največ je pretekla po terenu, vendar je tudi ogrevanje dovolj, da pozorno oko preceni, ali je ali ni. Lučka Počkaj je. Škoda je, da Miha Hočevar svoji vlogi otroka in vratarja ni razvil v izrazitejši karikaturi, posebej za vratarja, kjer je manjkal boljši tekst. Pozabno vlogo (nehvaležno pač) je oblikoval

prvošolec Valter Dragan (sicer pa so tudi najznaminitejši igralci v začetku nosili hebebarde čez oder). Splošnemu vtisu predstave lahko očitamo prekinjanja z zanimivostmi, ki so (ne vedno) dogajanje pretregale (stvar te razjezi, kakor EPP sredi zanimivega filma). Danes smo tega sicer že navajeni, pa tudi z glavo skozi zid niso silili vložki in nekatere zanimivosti so bile res zanimive, npr. erotični skeč z gumbi, predvsem pa njegovi dve poanti, spotikanje na odru, Goljat zgrabi Davida in ga dvigne visoko v zrak, ropotanje po lesenih-hlevskih vratih Gleja oziroma Macbethovega domovanja in prihod skoznje, dodan tekst iz Hamleta, uničenje plakata lastne predstave na odru in razžaganje lastnega režiserja, asociiranje Macbetha v predsmrtni agoniji z Al Pacinom (Scarface), ko si baše kokain v nosnici, presenečenje nenadnega strela iz pištole (kakor v ameriških akcijsko-haha filmih, ko v dolgotrajno obdelovanje po vseh karatejskih pravilih poseže nenadni boksarski kroše z vso svojo težo).

Ce bi imel Akademijški studio na voljo za eno drobno trščico od štafete več sredstev, bi bilo najbrž marsikaj drugače – s stropa Gleja najbrž ne bi visele na pol umaknjene pajčevinaste mreže iz predstave Apokalipsa (najbolj ubogi so tisti glumači, ki še svojega prostora nimajo), obogatili bi sceno... Spominjam se (po pripovedovanju gimnazijske razredničarke), da so pred leti na predavanju prof. Antona Ocvirka (katedra za primerjalnoknjževnost na FF) prihajali študentje medicine, kemije, fizike, elektronike, da o družboslovcih ne govorimo. Predavalnica je bila nagneta, kakor je danes petkova popoldanski vlak za Zidani most, ki razvozi študente domov.

Ja, včasih so študentje bolj skupaj držali in bolj vedeli, kaj počnejo na drugih fakultetah.

Mnogo slabših predstav sem videl v uglednih institucijah, kakor je predstava Akademijskega studia AGRFT Macbeth, ki so jo študentje pripravljali v mnogim znani nočni izmeni šihta v Gleju.

Konec koncev pa – kaj ni Macbeth krasen tekst?

MAKAR ČUDRA

ITALIJA 1987 : BORZI PRETI NEVARNOST!

Le kakšna bodo borzna gibanja v fiskalnem letu 1987?

Januarski borzni mesec se je uspešno začel že 16. decembra. Nihče ni verjel trenutnim božičnim izboljšavam, čeprav so si jih na tihem vsi želeli. Po Novem letu pa so se iluzije razblinile, ko je indeks "Comit" začel padati. Vsakršne napovedi so za vsakogar zelo nevhvaležno delo. Le kdo je v začetku leta 1985 slutil, da bo prav tisto leto izbruhnil pravi boom na borzi? In le kdo se je v začetku leta 1986 zavedal, da bo splošni indeks še isto leto narasel za 60%? In vendar je, kot vsako leto, tudi letošnji januar svoj denar investiralo kar 3 milione ljudi, ki sedaj gledajo v zvezde in se sprašujejo, ali bodo te naklonjene biku, ki predstavlja rast, ali medvedu ki zastopa padec. Ko bi sploh vedeli katera gibanja so borzi naklonjena in katera sovražna.

Da bi o tem izvedeli kaj več smo se obrnili na nekaj pooblaščenih upraviteljev borznih skladov, menjalnih agentov, bančnikov, borznih posrednikov, vodij zastavljalnic in na točno 34 borznih izvedencev, ki se poklicno ukvarjajo z obračanjem tujega denarja - ne le v Milanu, temveč tudi v Rimu, Firencah in Torinu. Borzne mešetarje smo v smislu maksime "Vsak berač..." to pot raje izpustili. Poleg tega pa je tudi povsem jasno, da so omenjeni gospodje preveč življensko vezani na "Piazza degli Affari", saj imajo v rokah velike količine delnic in so pač temu primerno previdni, kar jim tudi ne gre prehudo zameriti.

Bruno Bianchi, vodja finančne službe "Banca d'Italia" pravi, da bo konec junija milanski *price-earning* (glej priloženi slovarček) usklajen s stopnjami na ostalih evropskih borzah. Zanj je prav *price-earning* (če ste imeli v šoli samo ruščino, ali pa imaš prirojeno averzijo do slovarčkov: to je razlika med ceno delnic in dobičkom delniških družb) odnos med odstotkom kapitalizacije in čistim dobičkom. Čim manjši je, tem bolj obetaven je nakup. Vendar pa so ob tem tisti, ki vlagajo svoja sredstva na italijanskih borzah v primerjavi z delničarji v Londonu, Frankfurtu ali Perizu oškodovani zaradi proračunskih razlik, ki nastanejo kot posledica različnega izračunavanja bilanc.

Ob koncu leta 1986 se je *price earning* namreč znova povečal: kapitalizacija milanske borze je padla, medtem ko je bil dobiček tega leta na videz večji. Izvedenec Diego Loro iz projektivnega oddelka tvrdke "Euromobiliare", ki je zelo blizu krogov zavarovalnice "Carlo de Benedetti" meni, da nižje sploh ni mogoče pasti in ker je borza dosegla raven iz marca 86 in je od takrat minilo dovolj časa za konsolidacijo delniških vrednosti. Vzmet je napeta in se bo kaj kmalu sprožila. Italijanski izvedenci pa kljub temu ne verjamejo napovedim, da se bo ponovila situacija iz leta 1984 in raje ne govorijo o morebitnem ponovnem boomu. Le eden prikazuje 40-odstotni dvig splošnega indeksa, medtem ko ostali menijo, da bodo kotacije v povprečju narasle za 15-20%. Dva napovedujeta padec, nihče pa ne jemlje resno Johna Kennetha Galbraitha, ki že dve leti obljublja katastrofo, podobno tisti iz leta 1929.

V Italiji so gibanja na borzi zajezena s prevelikim naraš-

čanjem kapitala. Borza se boji predčasnih volitev, namesto štafete med Craxijem in deMito bo sprejela 150 delniških družb. Napočil je torej skrajni čas treznega preudarka pred vsakim nakupom ali prodajo. Giuseppe Mozarella, vodja finančnega instituta "San Paolo" v Torinu: "Trg bo čedalje pozornejši na donosnost podjetij in že nestrpnost pričakuje naslednjo "kampanjo z dividendi". Silvio Piccinelli, upravitelj fondov "Nagra della Banca Nazionale dell'Agricoltura" pa dodaja: "Lani so bili dobički previsoki in spopadi bodo morale družbe predvsem najprej stabilizirati "dividende". Kdo si bo torej upal pridobiti zvestoto trga?

Najuspešnejši delniški družbi sta "Generali" in "Fiat". Sledijo jima družbe "Montedison", "Sirti Agricola", "Burgo", "Meta" in "Comit". Preferenčni razlogi pa so ti: "Fiat" se je lani izkazal z 2000 milijardami lir dobička, poleg tega pa je prodaja avtomobilov dosegla nesluteno rast. Tudi dejstvo, da je "Fiat" kupil tovarno "Alfa Romeo", je odprlo novo poglavje v zgodovini te firme, ki se po desetih letih čakanja v ozadju zopet vrača v areno. Poleg tega je tu še ogromno akcij iz "libijskega paketa". Antonello Zanino, upravitelj fondov "IMI" ugotavlja: "Za Fiat se zdaj zanimajo vsi, celo tujci, vendar ni vzroka za preveliko razburjenje. Sedaj, ko vrednost delnic raste, dobi pakete akcij, ki so nekoč pripadale Gadafiju, najboljši ponudnik.

Podobno kot s "Fiatom" je z zavarovalnico "Generali". Ugo Sardinelli, ki vodi sklad "Genercomit" (pri komercialni banki iste tvrdke) izjavlja: "Ne verjamem, da bo leto 1987 dobro za zavarovalnice, ki so imele leta 1985 180-odstotni, lani pa le še 150-odstotni profit. Že za beneficiranje pokojninskih skladov bo potrebno kar nekaj časa."

Toda kako naj le podvomimo v spretnosti borzne kraljice? Tako, kot misli Sardinelli, razmišlja še 5 izvedencev, medtem ko jih 23 zagovarja zavarovalniški sektor. Menijo, da je to najboljši lanskoletni borzni sektor. Ostali, kot sta npr. bančni ali pa metalurški bodo imeli manjši vpliv na trg. Najšibkejša sta rudarsko-metalurški in tekstilni sektor. V negotovosti je finančni sektor, v katerem se je poleg močnih firm razbohotilo preveč t.i. "kitajskih škatel" - bolj ali manj praznih. Med glavnimi izgubarji je "Dalmine", tesno ji sledi hotelska veriga "Cigahotels", ki je v lasti Age Khana in je v krizi zaradi padca dolarja in temu primerno manjšega obiska ameriških turistov.

Na borzi ni pomembno samo, ali je neka družba perspektivna, temveč gre v veliko večji meri za psihološki faktor podcenjevanje oz. precenjevanja. Najbolj podcenjene so družbe "Sip", "Montedison", "Comit" in "Interbanca". Med precenjenimi pa ne moremo misliti "Fondaria", ki ni med zvezdami le zaradi dobrih bilanc, ampak tudi zaradi proslule lestvice Maria Schimbernia. Sledijo ji "Benetton" in zavarovalnice "deBenedetti", "Latina", "Ausonia" pa tudi "Mondadori" in "Pachetti".

vir: "L'Espresso".

ZLATO v finih unčah (31.1035 g) na ponedeljek, 13. 4. ob 8.00h
 GMT = 6.00h, London = 7.00h, Hong Kong = 14.00h, New York = 2.00h

Hongkong:	vmesna	432.70	433.20
	dan prej	432.75	433.50
New York:	ob koncu	432.50	433.-
	dan prej	432.-	432.75
London:	2.fiksna	431.60	
	dan prej	421.-	

SREBRO za fino unčo v dolarjih
 London: fiksna 6.9000
 dan prej 6.6525

ZLATO v finih unčah (31.1035 g) na ponedeljek, 13. 4. ob 12.15h
 GMT = 11.15h, Hong Kong = 19.15h, New York = 6.15h

Hongkong:	ob koncu	432.80	433.30
	dan prej	432.60	433.10
Frankfurt-London-Zuerich:	opoldne	435.50	436.-
London:	1.fiksna	436.50	
	dan prej	432.50	

SREBRO za fino unčo v dolarjih
 Zuerich: opoldne 6.88
 dan prej 6.87

ZLATO v finih unčah (31.1035 g) na torek, 14. 4. ob 8.00h
 GMT = 6.00h, London = 7.00h, Hong Kong = 14.00h, New York = 2.00h

Hongkong:	vmesna	435.75	436.25
	dan prej	432.70	433.20
New York:	ob koncu	436.50	437.-
	dan prej	432.50	433.-
London:	2.fiksna	435.90	
	dan prej	431.60	

SREBRO za fino unčo v dolarjih
 London: fiksna 6.89
 dan prej 6.90

ZLATO v finih unčah (31.1035 g) na sredo, 15. 4. ob 8.00h
 GMT = 6.00h, London = 7.00h, Hong Kong = 14.00h, New York = 2.00h

Hongkong:	vmesna	442.30	442.80
	dan prej	435.75	436.25
New York:	ob koncu	450.-	450.75
	dan prej	436.50	437.-
London:	2.fiksna	442.40	
	dan prej	435.90	

SREBRO za fino unčo v dolarjih
 London: fiksna 6.87
 dan prej 6.89

ZLATO v finih unčah (31.1035 g) na sredo, 15. 4. ob 13.30h
 GMT = 11.30h, London = 12.30h, Hong Kong = 20.30h, New York = 7.30h

Hongkong:	ob koncu	444.25	444.75
	dan prej	440.20	440.70
Frankfurt-London-Zuerich:	opoldne	443.75	455.50
London:	1.fiksna	445.50	
	dan prej	440.25	

SREBRO za fino unčo v dolarjih
 Zuerich: opoldne 7.14
 dan prej 6.86

ZLATO v finih unčah (31.1035 g) na četrtek, 16. 4. ob 14.15h
 GMT = 12.15h, London = 13.15h, Hong Kong = 21.15h, New York = 8.15h

Hongkong:	ob koncu	439.60	440.10
	dan prej	444.25	444.75
Frankfurt-London-Zuerich:	opoldne	441.-	445.50
London:	1.fiksna	441.-	
	dan prej	441.50	

SREBRO za fino unčo v dolarjih
 Zuerich: opoldne 7.18
 dan prej 7.14

ZLATO v finih unčah (31.1035 g) na petek, 17. 4. ob 8.00h
 GMT = 6.00h, London = 7.00h, Hong Kong = 14.00h, New York = 2.00h

Hongkong:	vmesna	borza zaradi praznika zaprta!
	dan prej	438.50
New York:	ob koncu	443.-
	dan prej	443.575
London:	2.fiksna	437.75
	dan prej	444.10

SREBRO za fino unčo v dolarjih
 London: fiksna 7.1900
 dan prej 7.2415

VSE CENE SO PODANE V AMERISKIH DOLARJIH !

TELEFONSKI POSLI - INOZEMSKI VREDNOSTNI PAPIRJI 17. april 1987

	danes/ 16. 4. /	15. 4. /	14. 4. /	13. 4.
-ZRN-DN				
Daimler Benz.....	zaprta!	7100	6980	6880
Porsche.....		6199	6185	6125
Wella.....		6810	4850	4770
-FRANCIJA-FF				
Club Mediteranee.....		1400	1420	1404
Elf-Aquitaine.....		703	705	705
Peugeot.....		3270	3210	3170
Comp. de Saint Gobain.....		960	949	950
-VELIKA BRITANIJA-LSTG				
BAT Industries.....		103	102.50	100
British Gas.....		19.10	19	18.70
British Petroleum.....		182.50	180	178.50
British Telecom.....		50.30	50	50
Hanson Trust.....		31.60	31.70	32
Jaguar.....		116	114	116
Trafalgar House.....		65	64.70	65.20
-NIZOZEMSKA-HFL				
Gist-Brocades.....		287	278	278
Heineken.....		1115	1095	1091
KLM.....		256	250	253
Nat. Nederlanden.....		461	461	453
-SVICA-SFR				
BBC.....		15600	15400	15000
Holderbank.....		38200	38250	38600
Jacobs Suchard PS.....		6870	6770	6780
Sandoz PS.....		14900	14850	14800
Schweizer Bankverein.....		3835	3825	3830
Schweizer Rueckvers. PS.....		26250	26100	25900
Schweizer Volksbank.....		17900	17900	18100
Swissair.....		10350	10500	10200
Zuerich Versicherung.....		61600	61200	60550
Zuerich Versicherung PS.....		26700	26700	27800
-ZDA-USDOLLAR				
American Express.....		882	880	918
Boeing.....		650	646	648
Citicorp.....		630	615	630
Coca Cola.....		569	556	575
Eastman Kodak.....		934	914	943
Exxon.....		1130	1125	1135
General Dynamics.....		845	857	860
General Electric.....		1350	1301	1301
General Motors.....		1088	1055	1060
Mariott Hotels.....		500	490	499
McDonalds.....		979	963	971
Merck.....		1995	2025	2030
Merrill Lynch.....		513	509	518
Unisys.....		1315	1300	1300
Xerox.....		940	914	917
-JAPONSKA-Yen				
Fujitsu.....		66.20	62.60	65.40
Mazda.....		72.50	72.20	72.40
Mitsui & Co.....		76	75.60	76
NEC.....		136	121	121
Pioneer.....		152	140	145
Tokio Electric Power.....		796	785	792

Peter Lovšin: DEFINICIJA PORNOGRAFIJE

Definicij pornografije je izredno veliko. Nekaj smo jih že obravnavali, nekaj jih še bomo. Nekaj je povsem neustreznih – ideološko pristranskih, neutemeljenih, zgolj moralizatorskih . . . :

– pornografija je tisto, kar vzbudi v opazovalcu gnus in prizadetost⁵⁰

– je vsaka publikacija ali predstava, ki izrazito prizadene veliko večino ljudi⁵¹

– javno prikazovanje spolnih perverzij, sadizma in nasilja⁵²

– pornografija kot prezentacija zgolj perverznega, nečistega, nasilnega, vulgarnega⁵³

– eksploatacija in dehumanizacija spolnosti, tako da so človeška bitja tretirana kot stvari, ženske pa še posebej kot seksualni objekti.⁵⁴

Veliko definicij je, čeprav ustrežnejših, enostranskih, enodimenzionalnih, osredotočijo se na samo en aspekt, druge pa zanemarijo:

– pornografija je ločevanje fizičnega izkustva spolnosti od ljubezni⁵⁵

– je različen material, ki seksualno vzburja⁵⁶

– komercialna eksploatacija spolnosti⁵⁷

– njen cilj je, da zbudi pri opazovalcu erekcijo in masturbacijo⁵⁸

– če ima družba visoko razvito komunikacijsko tehnologijo, postane pornografija glavna funkcionalna alternativa prostitucije.⁵⁹

Kako pa so definirali pornografijo tisti, ki so se s tem vprašanjem najintenzivneje ukvarjali. Člani ameriške Komisije za obscenost in pornografijo so se terminu pornografija preprosto odpovedali in ga zamenjali s terminom **seksualno eksplicitni material** ali kar preprosto »seksualni material«. Takole utemeljujejo zakaj: »Namesto terminov, kot so pornografija, pornografsko, obsceno in erotika bomo uporabljali termin seksualno ekspliciten material oziroma seksualni material. Kot meni komisija, so ti zgornji termini izgubili svoj točen pomen in velikokrat ne predstavljajo nič drugega kot subjektivno neodobranje določenih materialov.«⁶⁰

Angleški Longfordov komite za proučevanje pornografije je definiciji pornografije posvetil več pozornosti. Vendar pa se tistemu subjektivizmu, na katerega opozarja ameriška Komisija, ni uspel oziroma ni hotel izogniti. To posredno priznavajo tudi sami: » . . . smatramo za nujno, da pridemo do neke bazične definicije o tem, kaj je pornografija ali vsaj, kaj mi kot skupina pod to besedo razumemo.« In kaj razumeje pod to besedo: »Pornografija je komercialna eksploatacija spolnosti, načrtovana, da stimulira seksualno vzburljenje, s posebno referenco do abnormalnosti in perverzij.«⁶¹ Posamezni člani Longfordovega Komiteja nam ponujajo še kopico variant na isto temo, ki pa jih ne bomo, v kolikor jih že nismo poprej, več naštevali.

Če hočemo priti do definicij nekega pojavnega, se moramo najprej vprašati, kaj naj obsega ta definicija, oziroma kaj nas pri tem pojavu sploh zanima in kaj je objektivno najbolj pomembno vedeti. Npr. ali nam je bistveno, kaj ta pojav sploh je, ali, bolje rečeno, kako se predstavlja, ali nas zanima, kakšen je, ali kje so vzroki za njegov nastanek, kakšne so njegove posledice itd. itd., ali pa nas zanima odgovor na celotno paleto vprašanj, kar pomeni, da želimo pojav spoznati v vsej njegovi širini. Če lahko rečemo, da so bile prejšnje definicije pornografije pomanjkljive predvsem zato, ker so dajale odgovor zgolj na kakšno od vprašanj, potem moramo mi poskusiti dobiti odgovore na vsa objektivno najbolj pomembna vprašanja, ki se nanašajo na pornografijo. Seveda se moramo ob tem zavedati, da definicija že sama po sebi ne more biti preširoka, da mora vsebovati samo bistvene oznake in da kot taka ne more in ni njen namen odgovarjati na vsa vprašanja, ki se v zvezi s pojavom pojavljajo.

Če začnemo pri osnovnih informacijah, se moramo najprej vprašati, kaj pornografija sploh prikazuje in kje se prikazuje. Odgovor je še jasen. Pornografija prezentira človekovo spolnost⁶² v najrazličnejših bdiših tiskanih ali filmskih materialih, pa tudi v živo. Ker pa je izredno veliko del, ki prikazujejo človekovo spolnost, pa niso pornografija, se moramo, če hočemo priti do ustrežnejše definicije, spraševati naprej. Kako je prikazana spolnost? Tudi tu o odgovoru ne gre dvomiti. Pornografijo zanima gola spolnost, ki jo prikazuje čim bolj eksplicitno. Ničesar ni prepuščenega domišljiji, vse je povedano.⁶³

S pomočjo teh odgovorov smo prišli do dveh temeljnih, primarnih kriterijev, ki opredeljujeta pornografijo:

1) spolnost kot vsebina, kot glavna in edina tema pornografije in

2) način, kako se ta spolnost prikazuje. Vendar pa niti sama spolnost niti način, kako se ta spolnost prikazuje, še ne determinirata nekega prikazovanja spolnosti kot pornografskega. Prikazovanje spolnosti lahko opredeli kot pornografsko samo družbena reakcija na to prikazovanje. Pornografija je lahko samo tisto, kar neka družba ocenjuje za pornografijo. Lahko bi torej rekli, da je tretji kriterij, ki opredeljuje pornografijo, vloga, ki jo ima spolnost v neki družbi.

V zahodni post-grški družbi so se razvili temeljni tabuji okrog in v zvezi s spolnostjo, takrat je spolnost postala inhibirana, področje spolnosti je s tem postalo področje pornografije, meje pornografije pa družbeno definirani ekcesi oziroma deviacije od normalnega. Te norme pa se seveda stalno spreminjajo. (Prav to je potrebno posebej poudariti, v tem se najočitneje kaže družbena pogojenost ocenjevanja pornografskosti.) To kar nam danes izgleda puritansko in nedolžno, je bilo pred 100 leti pornografsko, v neki drugi družbi pa se kot pornografsko sploh ni nikoli tretiralo.

Človeške družbe lahko razporedimo od spolno represivnih do spolno permisivnih, na inhibirane in neinhibirane. Dobili pa bomo kontinuum: represija Permisivnost. Ob tem se seveda takoj postavi vprašanje, kakšno vlogo na razmah pornografije ima ob konstantni stopnji spolne inhibiranosti, ki jo smatram za nujen pogoj pornografije v današnjem smislu besede, večja oziroma manjša spolna represivnost. Na prvi pogled je videti, da večja spolna permisivnost omogoča večji razmah pornografije. Vendar pa je večji razmah pornografije posledica zgolj večje permisivnosti glede na prikazovanje spolnosti, sama spolnost pa ostaja inhibirana. Ta navidezna seksualna permisivnost, ki naj bi se izkazovala v veliki meri prav skozi pornografijo, se nam prav zaradi te pornografije, ki pač še vedno temelji zgolj na prikazovanju inhibirane spolnosti, razkrije samo kot posledica seksualne represije na nekem višjem nivoju. Na nivoju, ki ustreza visoko razviti represivni družbi, v kateri se danes pornografija uveljavlja.

Pornografija nam skratka ni dana kot usoda (večna, naravna – fiziološka razlaga), ni produkt individualne deviantnosti (moralna izprijenost, dobičkarstvo – psihološka razlaga), ampak je produkt družbeno pogojene seksualne represije in inhibirane spolnosti (norme in vrednote – sociološka razlaga). Obstaja le toliko, kolikor se v neki sferi družbene dejavnosti odstopanja od splošno sprejemljivega opredeli kot nesprejemljiva in nemoralna.

Iz tega, kar smo doslej zapisali, bi lahko izvedli delovno definicijo, ki bi že vsebovala vse temeljne, že prej našteje kriterije, ki opredeljujejo pornografijo. Torej:

Pornografija je kot produkt družbeno pogojene seksualne represije in inhibirane spolnosti družben pojav, ki se prezentira tako v »živo«, kot preko različnih materialov, knjig, revij, slik, filmov, itd., ki povsem eksplicitno prikazujejo človekovo spolnost.

Vendar pa se ob tem lahko vprašamo še naprej: zakaj, kakšen namen ima pravzaprav to totalno eksplicitno prikazovanje gole spolnosti. Namen se zdi povsem jasen za prodajalca, komunikatorja pornografije – s prodajo, s komunikacijo te eksplicitno prikazane spolnosti priti do čim večjega zaslužka. Prav tako se večina tistih, ki se znanstveno ukvarja s pornografijo, strinja, da je namen pornografije z ozirom na recipienta, kupca, povzročiti pri njem seksualno vznburjenje. Seveda je potem odvisno od vsakega recipienta posebej, kako bo na to seksualno vznburjenje reagiral (če se bo seveda sploh vznburil): z masturbacijo, s spolnim odnosom, s povečano željo po spolnem odnosu ali pa kakorkoli že. Kaj pa je z družbo, ki producira tako prodajalca, komunikatorja pornografije in kupca, recipienta pornografije kot pornografijo samo? Najprej se moramo vprašati kako deluje pojav pornografije; ali v funkciji ohranjanja ravnotežja v obstoječem družbenem sistemu ali pa deluje disfunkcionalno glede na ohranjanje uravnoveženega razvoja družbe. Ko bomo v naslednjem poglavju analizirali pojav pornografije v sodobni industrijski družbi, se nam bo ta vloga pornografije jasno izpostavila: ne samo, da pornografija ne deluje disfunkcionalno glede na uravnoveženost družbenega razvoja, ampak deluje v smislu sproščanja zatiranih energij, v smislu »ventila« za sproščanje inhibirane spolnosti itd., nikakor drugače kot v funkciji ohranjanja ravnotežja v obstoječem družbenem sistemu.

Z odgovori na zadnji sklop vprašanj, ki smo si jih zastavili, smo prišli do naslednjih treh kriterijev, ki opredeljujejo pornografijo. Prvi izmed njih je zaslužek, ki ga prodajanje pornografije omogoča prodajalcu, komunikatorju, drugi je seksualno vznburjenje, ki ga konzumiranje pornografije povzroča pri kupcu, recipientu, tretji pa se kaže v funkciji pornografije, da pomaga ohranirati ravnotežje v obstoječem družbenem sistemu. Te kriterije imenujem sekundarne, saj čeprav so karakteristični za pojav pornografije – opredeljujejo tudi druge družbene pojave. Zaslužek omogočajo pač najrazličnejše akcije, seksualno vznburjenje povzročajo najrazličnejša dejanja, knjige, slike, filmi itd., ki seveda še niso nujno pornografski, prav tako pa omogočajo ohranirati ravnotežje v obstoječem družbenem sistemu najrazličnejši družbeni pojavi.

Pornografijo opredeljuje torej sklop treh primarnih in treh sekundarnih kriterijev, z upoštevanjem vseh šestih pa pridemo do naslednje (hipo)teze:

Pornografija je, kot produkt družbeno pogojene seksualne represije in inhibirane spolnosti, družbeni pojav, ki se prezentira tako v »živo«

kot preko različnih materialov, knjig, revij, slik, filmov itd., ki povsem eksplicitno prikazujejo človekovo spolnost, z namenom da pri recipientu, kupcu, povzročijo seksualno vznburjenje, da komunikatorju, prodajalcu omogočijo zaslužek in da v končni fazi pomagajo ohranirati ravnotežje v obstoječem družbenem sistemu.

V tej (hipo)tezi je seveda nekaj trditev, ki jih je potrebno še posebej obrazložiti. O marsičem, predvsem o tistem, kar je v zvezi z odnosom pornografija – družba, bom sicer govoril v naslednjem poglavju, ko obravnavam pojav pornografije v sodobni industrijski družbi, nekaj trditev pa naj analiziram takoj.

Za trditev, da so pornografski materiali tisti, ki povsem eksplicitno prikazujejo človekovo spolnost, bi mnogi rekli predvsem, da je pomanjkljiva. Po mnenju nekaterih namreč – nekaj takih definicij sem že navedel – pornografija prikazuje predvsem perverzno, patološko, abnormalno v človekovi spolnosti. S tem, pa tudi sicer s samim javnim prikazovanjem zasebne spolnosti, pa je degradirana in dehumanizirana sama spolnost. Sam sem nasprotno mnenja, da zgornja definicija povsem zadošča. Zato, ker prvič, perverzno, patološko, abnormalno itd., sploh niso kakšna posebna iznajdba pornografije, ampak so lastna samemu človeku, niso nič drugega kot del njegove spolnosti. Drugič, pa bi sploh postavil pod vprašaj termine, kot so perverzno, abnormalnost, patološkost, zlasti v njihovi povezanosti s pornografijo, ko naj bi označevali npr. spolne variante, kot so homoseksualni spolni stiki, fetišizem, sodomija itd., itd., ki jih slika pornografija.

Paul J. Gillette govori tako v svojih »Spolnih variantah« o neobičajnem spolnem vedenju in nenavadnih praksah. Odločno zavrača trditve, češ da je ta ali ona oblika spolnega zadovoljevanja eo ipso »bolestna«, »izrojena«, »odklonska« ali kaj podobnega – pač glede na evfimizem, ki je pravkar v modi. »Spolna normalnost in nenormalnost,« pravi, »sta osebna in subjektivna pojma. Kar je za enega človeka naravno, je za drugega nenaravno. Nekaj, kar je v določenih okoliščinah nenormalno, je v drugih lahko popolnoma normalno. Seveda pa to ne pomeni, da spolno vedenje sploh ne more biti patološko. Patološko je to vedenje tedaj, kadar zaradi njega trpi človekova funkcionalnost – in samo tedaj. Pri tem pa se tudi ne smemo prenatlagiti, da bi kakšno dejanje kar na hitro proglasili za funkcionalno prizadetost. Odločilni element so človekove želje. Če je na primer kak moški spolno docela usmerjen k moškemu spolu, bi to lahko šteli za funkcionalno prizadetost, toda če je tak moški nazorsko in moralno akceptiral homoseksualnost kot poseben življenjski slog, tedaj o funkcionalni prizadetosti ne moremo govoriti.«⁶⁴

K takšnemu pojmovanju spolne patologije nasploh težijo moderne vedenjske znanosti. Zgled za to je razmeroma konzervativen zdravniški priročnik za zakonce **Counselling in Marital and Sexual Problems**: »Pojavi, ki jim pravimo homoseksualnost, transvestizem, eksibicionizem, voyeurizem, fetišizem, krvoskrustvo itd., so za javnost sicer skrajno vzemirijivi, a strokovni krogi vendar na splošno priznavajo, da noben izmed teh odklonov ni psihopatski, kolikor gre za osamljena, redka in nedramatična dejanja. Če pa se kakšna netipična oblika spolnega vedenja pri kom stalno pojavlja v isti obliki, ali je celo njegova edina oblika izražanja, tedaj gre za pishoseksualno motnjo, katero moramo temeljito zdraviti.«⁶⁵

P. J. Gillette priznava, da take ugotovitve pomenijo korak v pravilno smer, vendar le korak in povrh še majhen. Najprej tole, pravi: »Če so neke nekonvencionalne oblike spolnega vedenja, za katere se trdi, da niso psihopatske, kljub temu »skrajno vznemirljive za javnost«, ali ne bi morali poklicni raziskovalci vedenja spodnesti prav tistih popularnih teorij, ki so vsaj deloma krive te vznemirjenosti. In drugič: Kako se neko »netipično vedenje«, ki ni psihopatsko, v kolikor se izraža v »osamljenih, redkih in nedramatičnih dejanjih«, sprevrže v »pishoseksualno motnjo«, katero moramo temeljito zdraviti, če se stvar »stalno ponavlja v isti obliki«, ali če je sploh edina oblika izražanja? Kje so dokazi, da je v slednjem primeru res mogoče govoriti o boleznih – razen če zadevni človek s svojim stanjem ni zadovoljen. Bolezen je namreč treba dokazati prej, preden se lotimo zdravljenja, ali preden z dekretom odločimo, da je zdravljenje nujno.«⁶⁶

Temu malce obširnejšemu ekskurzu v seksualno patologijo se namenoma nisem hotel izogniti. Prepričan je, da je glavna vsebina pornografije »popačena spolnost«, je namreč še vedno zelo močno, posledica pa je prav gotovo zgodovinsko pogojenega inhibiranega odnosa do spolnosti. Prav s tem ekskurzom pa sem želel relativizirati objektivni obstoj popačenosti v spolnosti nasploh, s tem pa tudi v pornografiji sami. Samo družbena reakcija na

spolnost, pa seveda še tembolj na vse ne- navadne praktike spolnega življenja, kot bi rekel J. P. Gillette, je bila tista, ki je opreemo izogniti; upoštevati pač moramo, da se je utrjevala v dolgih stoletjih družbene razvoja. Produkt te inhibirane spolnosti pa je tudi današnja pornografija, kot tudi opredeljujem v definiciji, in to bo gotovo še toliko časa, kolikor bo spolnost s svojimi variantami ocenjevana kot perverzna, abnormalna, patološka, popačena, prepovedana.

V zvezi z inhibirano spolnostjo, pa seveda v zvezi z njeno vlogo v definiciji pornografije, se po drugi strani pojavlja še eno vprašanje. Zakaj gre? Na prvi pogled je videti, kot da pornografija predstavlja najbolj osvobodeno spolnost, saj le-to prikazuje popolnoma, povsem »svobodno«. Kako lahko potem govorim o inhibirani spolnosti, o neosvobodeni spolnosti, poleg vsega pa je niti ne postavljam v zvezo s t.i. »popačeno«, »perverzno« itd. spolnostjo? Stvar res ni tako preprosta: pornografija pač »svobodno« prikazuje spolnost (totalno eksplicitno), vendar pa je spolnost, ki jo prikazuje, še vedno inhibirana.

Kajti še vedno ostaja dilema, zakaj je spolnost še vedno inhibirana.

Vemo, da je spolnost postala inhibirana takrat, ko so se v družbi razvili temeljni tabuji okrog in v zvezi s spolnostjo, vendar pa: ali se ni spolnost v sedanji visoko razviti industrijski družbi osvobodila teh spon in ali ni pornografija najboljši reprezentant tega? Mnenja sem, da se spolnost, zlasti kakor se kaže skozi pornografijo, ni osvobodila. »Osvobodila« se je kvečjemu njena gola fizičnost, genitalnost, prav s tem pa se je samo še poglobilo nasprotje med dvema sicer enako pomembnima sferama, ki opredeljujeta človekovo spolnost, njegovo spolno življenje. Nasprotje med tisto sfero, ki jo opredeljujemo kot genitalno, fizično, jaz jo preprosto poimenujem gola spolnost, to je tista, ki jo izključno prezentira pornografija, in tisto sfero, ki še le daje človekovemu spolnemu življenju njegovo temeljno človeško karakteristiko in ki jo lahko opredelimo kot duševno, čustveno. Spolnost kot celota obeh dveh sfer je ostala še vedno neosvobodena, inhibirana.⁶⁷

Seveda pa se je spolnost v sedanji visoko razviti industrijski družbi skomercializirala. Tisto, kar je bilo prepovedano, lahko sedaj kupiš, kupiš pa lahko seveda le golo fizičnost, golo spolnost, to pa je lahko le boren nadomestek za osvobodeno spolnost. Ali kot pravi Peter Michelson: »Tako je kupna moč postala v kapitalističnem etosu znamenje seksualne moči. In tako se je svet seksualiziral, spolnost se je skomercializirala in sedaj imamo pornografsko podobo sveta – idealizirano, družbeno priznana metaforo prostitucije kot načina življenja.«⁶⁸

Zakaj taka pornografska podoba sveta? Samo zaradi denarja, ki se mora čedalje hitreje obračati? Ali lahko predpostavimo, da so hotele moderne, industrijske, represivne družbe z vzpodbujanjem sprevrženega, pervertiranega javnega manifestiranja seksualnosti omejiti tudi sam notranji revolucionarni potencial seksualnosti? Notranji revolucionarni potencial seksualnosti, o katerem meni Milan Ranković, »da je lahko (pa čeprav podzavestno) energetski izvor težen za spremembo družbenega stanja med pripadniki tistih

razredov, ki se v obstoječem stanju ne morejo celovito, človeško samopotrđiti.«⁶⁹ Se torej pornografija v takem stanju pojavlja tudi kot instrument kanaliziranja potencialne revolucionarne energije seksualnega nagona?

Še preden poskušamo razjasniti dileme, ki se pojavljajo v zvezi s takimi vprašanji, si moramo predočiti predvsem položaj pornografije v sodobni industrijski družbi, vlogo, ki jo ima pornografija v njej.

⁶⁰ Pornography: The Longford Report: Prav tam, str. 411.

⁶¹ Prav tam, str. 427.

⁶² Prav tam, str. 409.

⁶³ Milan Komnenić: Prav tam.

⁶⁴ Pornography: The Longford Report: prav tam, str. 412.

⁶⁵ Prav tam, str. 411.

⁶⁶ The Porno Plague: prav tam, str. 48.

⁶⁷ Ray C. Rist: The Longford Report: prav tam, str. 410.

⁶⁸ Prav tam, str. 411.

⁶⁹ Michael J. Goldstein in Harold S. Kant z John J. Hartmanom: prav tam, str. 7.

⁷⁰ Ray C. Rist: prav tam, str. 14.

⁷¹ Pornography: The Longford Report: prav tam, str. 337.

⁷² Nekateri uporabljajo termin pornografije tudi v drugih pomenih in smislih, govorijo npr. o pornografskem ekonomskem sistemu, pornografski politiki itd., seveda so ti termini rabljeni v izrazito simboličnem smislu. Največkrat pa se termin poronografija, že zlasti v znanosti, uporablja samo v zvezi s spolnostjo, izključno tako ga v tem delu uporabljam tudi sam.

⁶³ Predvsem od stopnje eksplicitnosti zavisi tudi razlikovanje med t.i. »soft-core« (mehko, lahko) in »hard-core« (trdo, težko) pornografijo. Seveda je težko poglobiti črto ločnico med tema dvema kategorijama, vendar na splošno velja, da mehka pornografija prikazuje moški ali ženski akt že povsem eksplicitno, ne pa tudi spolni odnos, ali kakšne druge spolne igre.

⁶⁴ P.J. Gillette: prav tam, str. 17.

⁶⁵ Prav tam, str. 18.

⁶⁶ Prav tam.

⁶⁷ S tem v zvezi bi za ilustracijo navedel še razmišljanja Milana Rankovića. Glej v: »Odnos prema zadovoljstvu u evropskoj civilizaciji«, Naše Teme, št. 11 (Zagreb, november 1979), str. 1943. V poglavju Pornografija in hrišćanski moral pravi tako: »Medtem ko je bilo v fazi represije seksualnosti, ki je temeljila na religiozni morali in bila tudi pravno sankcionirana, telo ločeno od duha, da se je lahko duh imaginarno povzdignil kot moralno edino cenjen in dostojen, se v pornografiji vrši maščevanje odrinjenega telesa, vendar zopet na način, ki je pogojen s poprejšnjim zoperstavljanjem telesa in duha, ki ga je vsilila religija; telo se zadovoljuje neodvisno od duha in dostikrat v nasprotju z duhom. Cilj je zgolj zadovoljnost telesa, pri čemer ostaja duh ne samo nebitven, ampak tudi zanemarljiv. Človek je v pornografiji nenaravno razdvojen na telo in duh, vendar sedaj v korist telesa. Kakor je bila v krščanstvu afirmacija duha jalova, ker se je morala ustvariti nasprotno telesu in na njegovo škodo, tako je v pornografiji afirmacija telesa skozi neobzdrano in samozadostno seksualnost – prav tako nepopolna in neustrezna, ker je ustvarjena neodvisno od duha z zavestjo, da je duh nekaj drugačnega, nekaj tuje seksualnosti.«

⁶⁸ Peter Michelson: »The Pleasure of Comodity«, v The Pornography Controversy: prav tam, str. 150.

⁶⁹ »Dosežek seksualnega zadovoljstva«, razlaga Ranković, »povzroči jasnejšo zavest tudi o potrebi za dosego drugih zadovoljstev, za kompleksnejšim afirmiranjem človeške osebnosti.« Milan Ranković: prav tam, str. 1946.

DUŠAN MORAVEC: OČE, JAZ GREŠIM

»Oče, jaz grešim!«

»Otrok moj, izpovej se mi in on, ki nas gleda in ki vse vidi, ti bo oprostil.« »Zopet bo treba poslušati te dolgočasne izpovedi,« si je mislil gospod. Ze petdeset let služi v tem malem kraju, pa ni še slišal nič zanimivega. Pa kako se je veselil prvih izpovedi, ko je še upal, da bo slišal kaj res lepega.

»No otrok moj, kaj še čakaš!«

»Sram me je, ne vem kako naj začnem...«

»Otrok moj, si nečistovala v mislih?«

»Da. Oče, nečistovala sem, vendar ne samo v mislih...«

»Ohoho, mogoče je pa le napočil ta tako dolgo pričakovani dan,« je pomislil gospod in v koticah ust so se mu nabrale sline.

»Kar začni pripovedovati, otrok moj, pred mano in bogom te nima biti česa sram. In glej, da boš povedala prav vse, da ne boš česa zamolčala. Zapomni si, on vse vidi in vse ve, zato če hočeš, da ti bo oproščeno, nikar ne pozabi na kakšno malenkost. No, otrok moj, zdaj pa le začni.«

»Oni dan se je vse to zgodilo, ko smo spravljali seno. Hiteli smo, saj se je pripravljalo na dež in ravno ko smo končali, se je vliło kot na sodni dan. Drugim je še uspelo priti v hišo, jaz pa sem ostala kar na seniku. Utrujena kot sem bila, sem se vlegla v dišeče seno, bilo mi je vroče, pa sem si odpela srajco. Telo se mi je svetilo od potu in roka je kar sama začela otipavati to vlažno meso; najbolj sem se posvečala prsim in majhne bradavičke so se začele odzivati, postale so čudovito rožnate in velike kot konec mezinca. Po telesu me je spreletaval srh užitka, ki ga je

vzpodbujalo še nežno pikanje sena.«

Gospod je začutil, kako se mu kurac dviga, začel je mencati z nogami in se presedati, kot bi sedel na razgreti plošči. Na ustnicah se mu je nabralo polno sline in ni se več mogel zadržati. Komaj ga je prijel v roko, že je začutil, kako mu je topla sluzasta sperma napolnila pest. Če bi ga kdo v tem trenutku videl, bi si verjetno mislil, da je zagledal Marijo Devico. A gospod, služabnik božji, se je hitro umiril. Z robcem si je obrisal roke, očistil zdaj že čisto neuporaben kurac in ga spravil na varno v široke hlače.

»Gospod, ali še poslušate?«

»Seveda poslušam, otrok moj, le on mi je nekaj namignil. Kar pripoveduj, pa na nič ne pozabi, če hočeš dobiti odvezo in naj bo vse po resnici, saj veš, kaj pravi zapoved. Ne laži. Zdaj pa otrok, nadaljuj, moj čas je dragocen.«

»Gospod, hvala vam, jaz pa sem se bala, da tega ne boste hoteli poslušati. Res dober človek ste.«

»To je moja dolžnost, no pa le začni pripovedovati.«

»Kot sem rekla, so mi roke drsele po telesu in ne vem kdaj sem potisnila krilo do kolen. Ko sem zagledala hribček med nogami, poraščen z gostimi črnimi dlakami, željan gnetenja in globoke topline, sem se izgubila v grešnih mislih. Prsti so poiskali vhod v toplo gnezdo, ki je bilo navlaženo s sokom mojega poželenja. Z levo roko sem začela drkati ščegetavček, ki mi je ves vlažen polzel med prsti. Drkala sem sunkovito pa zopet počasi, tako kot je sla valovila po meni, kot mi je velevala podzavest. S prsti desne roke sem segala globoko v drobno, vase sem zabila celo pest, pa še ni bilo dovolj. Šele migitajoči

prsti obeh rok v meni so nekoliko potešili slast, ki se je razvnela kot plamen.«

Grešnica, ki je to pripovedovala, se ni zavedala, da je gospodu na drugi strani že drugič prišlo in da ga sedaj sploh ni več spravil nazaj, ampak ga je kar držal v roki.

»Gospod zdaj pa pride še tisto najhujše!«

»O moj bog,« je pomislil gospod, »saj me bo pokončala.«

»Ko sem tako ležala, še vsa vzburjena in z roko med nogami, sem zagledala sosedovega slaboumnega hlapca, ki je buljil vame. V rokah je držal kurca, ampak ne takega, kot sem ga videla pri očetu zvečer, ko se odpravlja spat. Takega je imel naš konj, ki ti tako rad naskakuje kobile. Najprej sem pomislila da drži palico, ko pa sem nadrobneje pogledala, sem videla, da je to gromozanski kurac. Po kolenih sem se priplazila do hlapca in z obema rokama prijala njegovega tička, ter ga dala v usta. Moja usta so zajela samo glavico, veš ni šlo. Grizljala sem ga kot liziko, sesala kot dudo. Hlapec pa je tulil od užitka. Začutila sem, da mu prihaja; še močnejše sem zagrizla in se ga oprijela, saj ko mu je prišlo, toliko, da mi ni odtrgalo glave z ramen. Usta sem imela polna sladko kiselkaste tekočine. Pijača bogov. Zvalila sva se na tla, a njemu kar ni prenehal stati.

Pa tudi meni še ni bilo zadosti, posebno ob pogledu na njegov veličastni strumno in pokončno stoječi kurac. Hlapca sem prevrnila na hrbet in ga zajahala. Nasačila sem se na njegov štil in začela noreti. Čutila sem prav gor do srca. Požirala sem ga kot gejzir. Nekaj časa sem ga še jahala, potem pa me je prijel za boke, me dvignil, pritisnil ob zid in začel nabijati z vso močjo. Bilo je, saj ne znam opisati. Ob vsakem sunku mi je prišlo, nato me je vrgel na tla in skočil name. Dobesedno oral me je. In ko je še njemu prišlo, je bilo kot erupcija vulkana, zapolnil me je s svojim slaboumnim semenom, po vsem telesu sem bila polna sperme...«

Ta trenutek je gospod zopet zagledal Marijo Devico. Komajda je še dihal, puls se mu je strahotno povečal, za trenutek se je zbal, da bo umrl.

»...ko je hlapec malo prišel k sebi, je vstal, se oblekel in odšel. Na ustih pa se mu je risal tisti bedasti nasmešek. Jaz sem še nekaj časa tam ležala vsa potešena. Potem sem tudi jaz odšla, saj je dež prenehal.

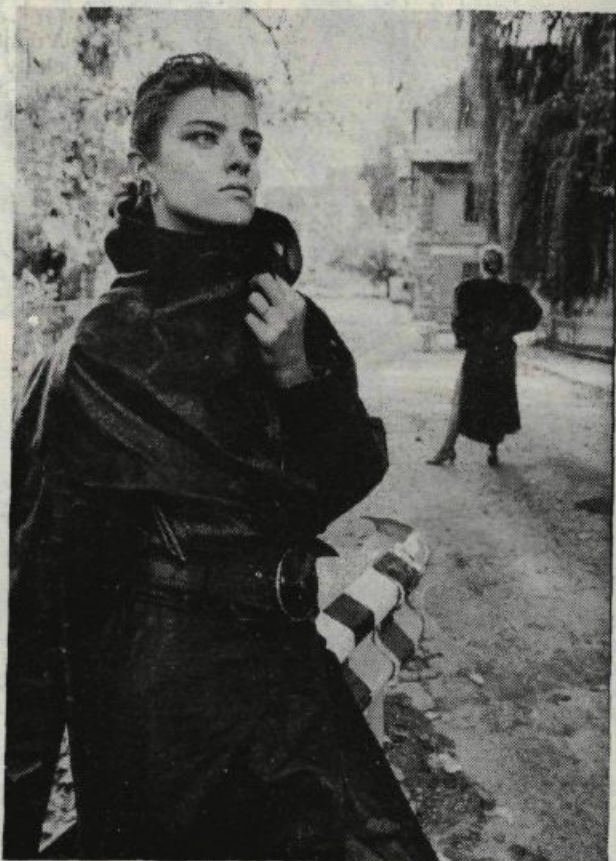
Gospod zdaj pa mi naložite kazen, ki si jo zaslužim. Nobenega usmiljenja in pomilovanja ne pričakujem, vem, da sem veliko in grdo grešila.«

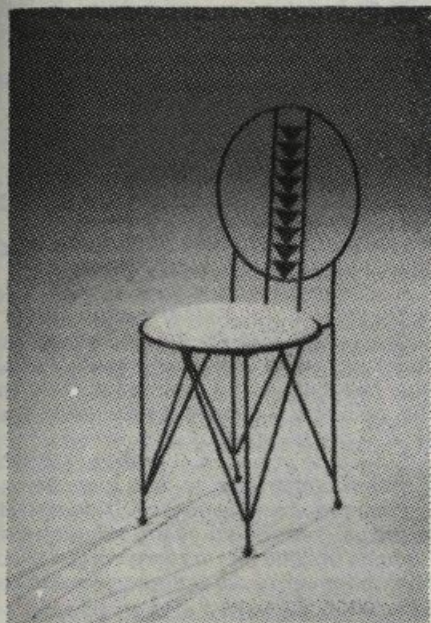
Kazen, ki jo je grešnica dobila, ni bila huda, nekajkrat Zdrava Marija in nekajkrat Očenaš.

Dobila pa je še eno kazen: od takrat naprej je morala enkrat na teden pospravljati pri gospodu doma.

NEUE MODE

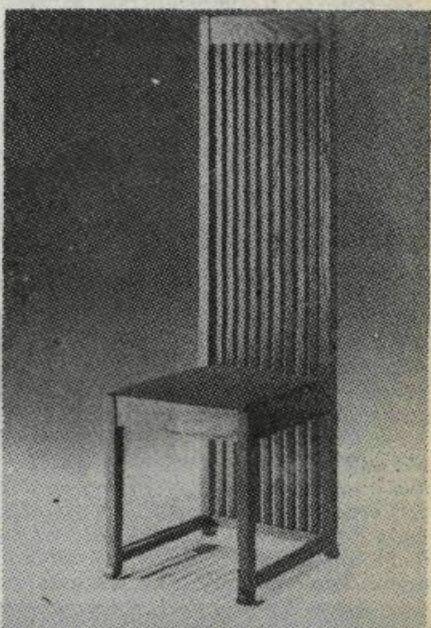
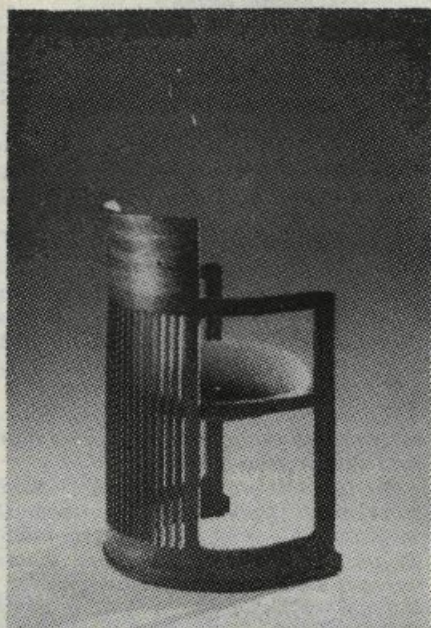
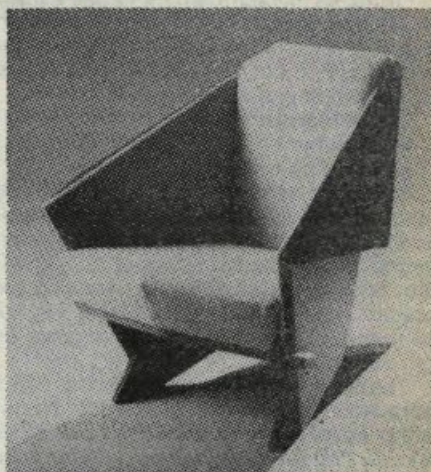
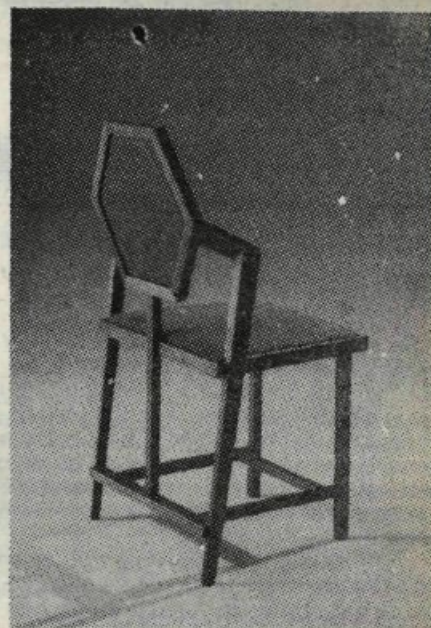
LENA PISLAK ANŽLOVAR –
diplomska naloga – usnje z iz-
gledom skaja na poti k neo-
kiču
oblačila so izdelali v IUUV,
avtor fotografij pa je Peter
Bratuša

FRANK LLOYD WRIGHT in njegov »Decorative Program«

Sodobni izdelovalci pohištva so začeli ponovno izdelovati pohištvo, ki so ga oblikovali veliki arhitekti v prvi polovici tega stoletja. Mednje, poleg Le Corbusiera, Rietvelda, Mackintisha, sodi tudi Wright. Tako kot Plečnik je tudi Wright pri opremitvi svojih objektov posvečal pozornost tudi najmanjšim detajlom. Pričujoči stoli so iz obdobja od leta 1908 do 1949. Ker umetnost ne sodi samo v muzeje, ampak naj bo predvsem dostopna tistim, ki si je želijo, kupci po svetu na veliko kupujejo nove kopije starih modelov in si z njimi opremljajo stanovanja. Morda si bomo tudi Slovenci lahko kdaj opremljali svoja stanovanja po raznih soseskah Ž-945 s kosi pohištva, ki so jih izdelali slovenski mojstri. Zaenkrat pa nam ne preostane drugega, kot da hodimo vzdihovat v muzeje, ali pa prav pohlepno čakamo, da umre kakšna stara mama. Morda si lahko kupimo kakšen stol, ampak z enim samim stolom človek skoraj nima kaj početi.

ALAIN ROBBE — GRILLET:

DJINN

RDEČA LUKNJA V RAZMAJANEM TLAKU

(Odlomek iz tretjega poglavja)

Še sam ne vem, kaj počnem tukaj. V mislih povzamem položaj: lažna študentka medicine me napoti v uličico, po kateri sploh nisem imel namena hoditi; pred seboj opazim dečka, ki teče in nato pade in omedli; prenesem ga v najbližje zavetje; tam mi svojeglava in mistična deklica predava brez repa in glave o odsotnih in mrtvih.

»Tam na zidu visi njegov portret, če ga hočete videti,« reče moja sogovornica, kakor da hoče zaključiti. Kako je mogla uganiti, da še zmeraj mislim na njenega očeta?

Na steni, ki jo kaže z roko, med dvema oknom, je v majhnem ebenovinastem okviru res fotografija moškega kakšnih tridesetih let v uniformi mornariškega častnika. Pod črn les je zataknjena vejica blagoslovljenega pušpana.

»Je bil mornar?«

»Se razume.«

»Je umrl na morju?«

Prepričan sem, da bo s svojim komaj opaznim zmigljajem z rameni spet odgovorila »se razume«. Toda njeni odgovori vedno znova razočarajo moja pričakovanja. Tako se tokrat zadovolji s tem, da me popravi, kakor učiteljica učenca: »Izginil na morju.« To je seveda pravilen izraz, če gre za brodolom.

Vendar se takšne podrobnosti težko porajajo v glavi otroka te starosti. Nena doma se mi zazdi, da mi recitira nekakšno lekcijo. Pod fotografijo je prizadevna roka zapisala te besede: »Marie in Jeanu, njun ljubi papa.« Napol se obrnem k deklici:

»Ime ti je Marie?«

»Se razume. Kako pa mi naj bo?«

Medtem ko si ogledujem portret, nena doma zaslutim past. Deklica pa že nadaljuje:

»Tebi pa je ime Simon. Tam je pismo zate.«

V resnici prav ta hip opazim belo kuverto, ki skoraj neopazno gleda izza pušpanove vejice. Tako niti nimam časa za razmislek o presenetljivih spremembah v Mariejinem obnašanju: kar naenkrat me tika in ve, kako mi je ime.

Z dvema prstoma previdno primem pismo in ga potegnem iz skrivališča, ne da bi osul pušpanove liste. Ta vrsta papirja na zraku in svetlobi zelo hitro porumeni. V tej slabi razsvetljavi pa se mi zdi, da ta ni ne porumenel ne obledel. Dolgo najbrž ni mogel biti na tem mestu.

Na kuverti je polno ime naslovnika: »Monsieur Simon Lecoœur, imenovan Boris«; torej ne le moje pravo ime, temveč tudi vzdevek, ki sem ga dobil v organizaciji, v kateri delam šele nekaj ur. Še bolj čudno pa je, da je pisava v vseh podrobnostih (isto črnilo, isto pero, ista roka) po-

polnoma enaka pisavi, s katero je napisano posvetilo na fotografiji mornarja...

V tem trenutku deklica za menoj na ves glas zakriči: »V redu je, Jean, lahko se zbudiš! Našel je sporočilo!«

Sunkovito se obrnem in vidim nezavestnega dečka, kako se v hipu dvigne in sede na rob žimnice, da mu noge zabingljajo v zraku, ob svojo vzradoščeno sestro. Oba v zboru ploskata in drhtita od veselja na kovinski postelji, ki jo skoraj celo minuto pretresa njun smeh. Počutim se čisto zmešanega.

Nato se Marie zresni, in deček kmalu stori isto. Pomislim, da to deklico, od nje precej mlajšo, vendar tudi bolj bistro, v vsem uboga. Tedaj me deklica počasti z naslednjo izjavo:

»Zdaj si ti najin očka. Jaz sem Marie Lecoœur. In to je Jean Lecoœur.«

Skoči na noge in se mi globoko prikloni, kakor da hoče izraziti svojo privrženost. Nato steče k vratom na hodnik in tam verjetno pritisne na električno stikalo (ki je na zunanji strani), zakaj sobo preplavi zelo močna svetloba, kakor dvorano po koncu dejanja.

Številne starinske stenske svetilke v obliki ptic so v resnici zdaj precej dobro vidne; le, če niso prižgane, jih človek lahko spregleda. Marie se vsa poskočna in živahna vrne k postelji in sede tesno k svojemu bratu. Čisto potihoma si nekaj šepetata na uho.

Nato me znova pogledata. Zdaj sta videti pozorna in pridna. Videti hočeta, kaj se bo zgodilo naprej. Onadva sta v gledališču, jaz pa na odru, kjer igram neznano igrjo, ki jo je zame napisal kak tujec... Ali pa mogoče tujka?

Odprem kuverto, ki ni zalepljena. V njej je list papirja, preganjen na štiri dele; skrbno ga razgrnem. Pisava je še zmeraj ista: brez dvoma pisava levičarja ali, natančneje, levičarke. Srce mi kar poskoči, ko zagledam podpis...

Zdaj mi tudi postane bolj jasen vzrok moje nagonske nezaupljivosti do teh nazaj nagnjenih črk pod črno uokvirjenim portretom: v Franciji zelo malo ljudi piše z levo roko, zlasti v generaciji tega mornarja.

Pismo, se razume, ni ljubezensko pismo. Toda že samo nekaj besed, še posebej od človeka, ki smo ga izgubili za zmeraj, je kar veliko. Zato ognjevitto kakor igralec v komediji pred svojim mladim občinstvom naglas preberem ta tekst:

»Vlak iz Amsterdama je bil napačna sled. Njen cilj je bil odvrniti sume. Tvoje resnično poslanstvo se začne tukaj. Zdaj, ko ste se seznanili, te bosta otroka peljala tja, kamor morate skupaj oditi. Srečno.«

Podpisano je z »Jean«, se pravi Djinn; pomota je izključena. Ni mi pa jasen smisel stavka o sumu. Kakšen sum vendar? Spet preganem papir in ga dam nazaj v kuverto. Marie na kratko zaploska. Z

majhno zamudo in brez navdušenja stori Jean isto.

»Lačen sem,« reče. »Človeka utruji, če je mrtev.«

Otroka tedaj stopita k meni in me ukazovalna primeta vsak za eno roko. V skladu z navodili se jima prepustim. Nato vsi trije odidem iz sobe in iz hiše kakor družina, ki gre na sprehod.

Stopnišče in hodnik v pritličju, kot tudi v prvem nadstropju, so zdaj slepeče osvetljeni z močnimi žarnicami. (Kdo neki jih je prižgal?) Marie vprašam, zakaj ob odhodu ne ugasne luči in zapre vrat na ulico. Njen odgovor ni nič bolj presenetljiv kot sicer situacija sama:

»Ni treba,« reče, »Jeanne in Joseph sta doma.«

»Kdo pa sta Jeanne in Joseph?«

»Ja, Joseph je Joseph, Jeanne je pa Jeanne...«

»...se razume,« dokončam njen stavek sam.

S hitrimi koraki ali kdajpakdaj poskakovaje po eni nogi po neenakomernem tlaku me za roko pelje proti aveniji. Jean, nasprotno, se pusti vleči. Po nekaj minutah spet ponovi:

»Zelo sem lačen.«

»Čas je, da večerja,« reče Marie. »Moramo mu dati jesti. Če ne, bo spet umrl, zdaj pa nimamo časa, da bi se šli te igrice.«

Po teh besedah plane v kratek, visok in nekoliko vznemirljiv smeh. Gotovo je blazna kot večina preveč pametnih otrok. Vprašam se, koliko je v resnici stara. Sicer je majhna in drobna, toda morda ima vseeno več kot osem let.

»Marie, koliko si stara?«

»Ni olikano spraševati gospa, koliko so stare, veš.«

»Tudi pri tej starosti ne?«

»Se razume. Ni starosti, pri kateri bi človek moral postati olikan.«

Ta aforizem je povedala z resnim in učenim glasom, brez najmanjšega blažilnega nasmeha. Ali se zaveda absurdnosti svojega govorjenja ali ne? Zavila je levo na avenijo, midva z Jeanom pa za njo. Njeni koraki, odločni kot njen značaj sam, niti malo ne spodbujajo k vprašanju. Nenadoma pa se ustavi, dvigne k meni svoje stroge oči in vpraša:

»Znaš lagati?«

»Včasih že, če je treba.«

»Jaz lažem zelo dobro, tudi če ni treba. Če človek laže iz potrebe, ni toliko vredno, se razume. Preživim lahko en cel dan, ne da bi povedala karkoli resničnega. Lani sem v šoli dobila celo nagrado za laganje.«

»Lažeš,« rečem. Toda moja pripomba je ne zmoti niti za hip. Vsa zanosna z mirno samozavestjo nadaljuje:

»Pri logiki delamo letos vaje iz drugostopenjskih laži. Učimo se tudi prvostopenjske laži z dvema neznankama. Včasih lažemo večglasno, to je zelo razburljivo. V višjih razredih se učijo drugostopenjske laži z

dvema neznankama in tretjestopenjske laži. To mora biti precej težko. Komaj čakam, da pridem v naslednji razred.»

Nato prav tako nenadoma odide naprej. Deček sploh ne odpre ust. Vprašam:

»Kam pa gremo?«

»V restavracijo.«

»Imamo dovolj časa?«

»Se razume. Sicer pa, ne veš več, kaj je pisalo v pismu?«

»Da me boš peljala tja, kamor moram iti.«

»No, in če te peljem v restavracijo, potem moraš v restavracijo.«

Na te besede ni ugovora. Pridemo pred kavarno in pivnico. Deklica samozavestno in s presenetljivo silo odrine zasteklena vrata. Jean in jaz vstopiva za njo. Tako prepoznam kavarno, v kateri sem srečal študentko medicine v rdeči jopi...

Se vedno je tu, za isto mizo sredi prazne kavarne. Ko nas zagleda, vstane. Prepričan sem, da nas je čakala. Približa se, pomigne Marie in ji potihoma reče:

»Je vse v redu?«

»Je,« reče Marie glasno in odločno. Takoj nato pa doda: »Se razume.«

Lažna študentka odide, ne da bi mi nasklonila vsaj pogled. Sedemo za eno od pravokotnih miz v zadnji konec prostora. Otroka sta brez pravega razloga izbrala tisto, ki je najmanj osvetljena. Zdi se, da se izogibata preostri svetlobi. Vsekakor pa je Marie tista, ki odloča.

»Jaz bi pizzo,« reče Jean.

»Ne,« ga zavrne sestra, »saj veš, da pizze nalašč polnijo z bakterijami in virusi.«

Glej no, si rečem, zdaj se profilaksa širi že med mladimi. Ali pa sta tadva nemara zrasla v ameriški družini? Ko se natakak približa, naroči Marie za vsakega croquemonsieur ter dve limonadi »in pivo za gospoda, ki je Rus.« Kakor hitro se mož, ki je kar naprej nem, oddalji, mi deklica pokaže grozno spako.

»Zakaj si rekla, da sem Rus? Saj Rusi ne pijejo več piva kot Francozi ali Nemci ali...«

»Ti si Rus, ker ti je ime Boris. Pivo pa piješ tako kot vsi ostali, Boris Lecoeurovič!«

Nato spremeni način in temo, se nagne k mojemu ušesu in mi zaupno prišepne:

»Si videl natakakjevo glavo? To je tisti s fotografije v mornarski uniformi, v mrtvaškem okviru.«

»Mar je res mrtev?«

»Se razume. Izginil na morju. Njegova prikazen se vrača streč v to kavarno, kjer je nekoč delal. Zato nikoli ne govori.«

»Aha,« rečem, »že razumem.«

Mož v belem suknjiču se nenadoma s pijačo prikaže pred nami. Njegova podobnost z mornarjem ni prav nič očitna. Marie mu zelo svetovljansko reče:

»Najlepša hvala. Jutri pride mama in poravnava.«

Prevedel MARKO CRNKOVIČ

Djinn je doslej zadnji roman dokaj znanega modernista Alaina Robbe-Grilleta; izšel je pri založbi Minuit leta 1981. Z gotovostjo lahko trdimo, da je stari novi romanopisec – ne da bi se zavedal – napisal zelo značilen postmodernističen roman, zgrajen po principih palimpsestnega pre-sevanja teksta, cikličnega vračanja, citiranja (sama sebe), in poln očitnih simulakrov, zrcaljenj, ironičnosti in zabave. Slovenski prevod, prva knjiga nove zbirke Gibraltar Založbe Obzorja, v kateri bodo izhajali sodobni evropski romani, izide v začetku prihodnjega leta.

M. C.

DŽULI ŠVIGA

Rdeča

Zloba

»Res je sicer, da je beseda mogočno orožje, da je s ploho besed mogoče uspešno zanikati tako resnico kot zdravo pamet. ... Ampak ta vera v besedo me je zanesla tako daleč, da nisem uvidela enostavne resnice, kako ima vsaka palica dva konca. Bolj umetelno in večplastno ko pišem, bolj se izobražuje tudi razredni sovražnik in močnejša postaja tudi njegova beseda. Prišla sem torej do epohalnega sklepa, da je besedo kot občevalno sredstvo treba ukiniti, seveda z izjemo poveljvalnih ukazov. Pisati pa je treba samo še dekrete. Z besedo ni nič, vsak jo lahko obrača, kot se mu poljubi. Zapomnite si, dekleta moja: pendrek je močnejši in predvsem trši od vsake besede.«

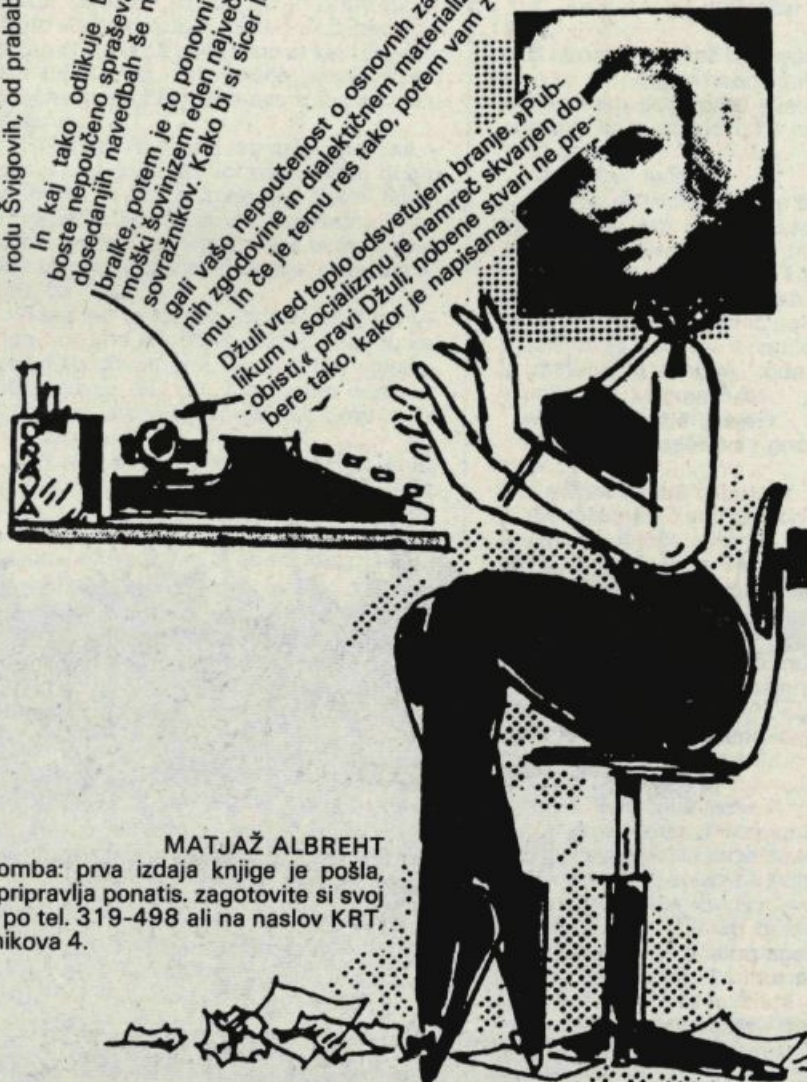
Navedeni citat je iz uvoda nove knjige Knjižnice revolucionarne teorije, z naslovom Rdeča zloba, avtorja Džuli Švige, alias Jaše Zlobca. Knjiga, posvečena Rdeči Štefki, komu pa drugemu, je izbor iz več kakor 150 člankov, objavljenih in neobjavljenih v štirih letnikih tednika Mladina. Beseda je res mogočno orožje, če povzamemo za Džuli, saj bi bilo sicer nerazumljivo, da celo v Mladini 5 tekstov, te neumorne razkrinjevalke razrednih sovražnikov, ni moglo ugledati bleščečega dne. Nič ni popolnega, celo borki za ustvarjalno samocenzuro, ki je po njenih besedah nedvomno vrhunski donesek socialistične zgodovinske epohe, se je lahko primerilo, da je v zanosu neusmiljenega revolucionarnega duha, podcenila nevarnega sovraga. Z vsakim orožjem je potrebno znati rokovati, še toliko bolj z besedo, saj imajo besede magično moč, so takorekoč v oblasti hudiča. S hudičem pa se ne gre šaliti! Ne uročijo ga ne takšni ne drugačni križi in težave.

Vrnimo se med platnice. Knjiga, ki je pravzaprav pravi priročnik, vsebuje seznam blizu 500 oseb, ki so tako ali drugače navedeni v tekstih. Tako lahko kaj hitro ugotovimo, kaj si Džuli Šviga misli o nas, če smo seveda navedeni v seznamu, ali doslednje, kaj so ti avtorji globokoumnega in zgodovinskega izrekli.

Tako rekoč priročnik kakor nalašč za revolucionarno obdobje, v katerem ne gre upravljati dragocenega akcijskega časa za malomeščansko posedanje in razmišljanje, ki ga zahteva branje literature. In

ker je naša revolucija permanentna, je to pravzaprav delo za vse čase. In kot takšno vredno imena Džuli Švige in celotnega rodu Švigovih, od prababice dalje.

In kaj tako odlikuje Džuline tekste, boste nepoučeno spraševali. Če vam po dosedanjih navedbah še ni jasno, drage bralke, potem je to ponovni dokaz, da je moški šovinizem eden največjih notranjih sovražnikov. Kako bi si sicer lahko razlagali vašo nepoučenost o osnovnih zakonih zgodovine in dialektičnem materializmu. In če je temu res tako, potem vam z Džulim vred toplo odsvetujem branje. »Publikum v socializmu je namreč skvarjen do obisti.« Pravi Džuli, nobene stvari ne prebere tako, kakor je napisana.

MATJAŽ ALBREHT

Opomba: prva izdaja knjige je pošla, KRT pripravlja ponatis. zagotovite si svoj izvod po tel. 319-498 ali na naslov KRT, Kersnikova 4.

DRAGAN RADULOVIĆ: PROSTITUCIJA V JUGOSLAVIJI

To knjigo smo že dolgo čakali, kakor že dolgo čakamo še marsikatero! Avtor, predstavljen v prejšnji številki Tribune, v kateri je objavljen intervju z njim, v nekem drugem intervjuju simpatično izjavlja: »Na podiplomskem študiju sem se začel ukvarjati s kriminologijo in takrat sem opazil, da se znanost o kriminalu v glavnem ukvarja z moškimi. Okrog 1987/79 so bile pri nas zelo popularne feministke, kar je v meni zbudilo interes, da sem začel najprej brati feministično literaturo. Bil sem precej presenečen nad resnostjo, s katero je feministična literatura napisana.« (Mladost, 2.-15. 2. 1987, št.34.) Z malo zlobe bi lahko rekli, da smo prijetno presenečeni nad resnostjo, s katero je, po pričujoči knjigo sodeč, avtor to literaturo bral.

V knjigi nas namreč med drugim razveseli z odkritosrčno ugotovitvijo, da so družbene znanosti doslej ženskem namerjale zelo malo pozornost, da so »v glavnem proučevale družbo kot moško tvorbo, sprejemajoč mitološke in zdravorazumske razlage podrejenosti žensk« (str. 66). To velja tudi za sociologijo deviacij, med katere šteje avtor prostitucijo. Še več, »nekateri konservativni teoretiki so, uvidevajoč subverzivno silo ženskega gibanja, lansirali tezo o vplivu osvobajanja žensk na rast deviacij med ženskami (posebno kriminala)« (str. 67). Proučevanje deviacij je napogosteje omejevalo svojo

pozornost na deviantnega, »defektnega« posameznika, namesto da bi ga zanimala družbena struktura.

Prav v tej točki tudi pričujoča knjiga ne prinaša vsega, kar bi si lahko želeli; vendar ji tega nikakor ne štejejo v zlo, saj zapolnjuje neko drugo vrzel. Prinaša namreč obdelavo empiričnega gradiva o pojavnih oblikah prostitucije, kritično obravnava različnih teoretskih pristopov k proučevanju prostitucije ter analizo družbene kontrole nad prostitucijo, ki jo spet spremlja empirično gradivo. V prvem delu knjige, v poglavju **Pojem prostitucije**, začrta avtor osnovne koordinate, v katerih se giblje njegova analiza. Prostitucija je po njegovem komercialna dejavnost, vezana na blagovno proizvodnjo ter patriarhalne oblike družinske in družbene organizacije. Tako kot za druge komercialne dejavnosti, veljajo tudi zanjo ekonomske zakonitosti. Blago, ki tu kroži, je seksualnost s svojo uporabno in menjalno vrednostjo, pri čemer je prostitucija seveda samo ena od oblik trgovanja s seksualnostjo. V 19. in tudi še v 20. st. je bila izpostavljena ostri represivni politiki, zaradi česar se je po avtorjevem mnenju vključila v svet organiziranega kriminala in ilegalne ekonomije.

Nedvomno prostitucijo na vseh nivojih obvladujejo moški, jo organizirajo in vodijo in so njeni potrošniki. Ženske so najemniška delovna sila, ki (tako avtor) opravlja težko fizično delo, kar je eden glavnih razlogov za kratko delovno dobo (maksimalno 15-20 let). Cinična ugotovitev? Že mogoče, toda utemeljena na samih dejstvih. In če smo na začetku omenili avtorjevo ugotovitev, da se družbene znanosti, vključno s sociologijo deviacij, niso ustrezno ukvarjale z ženskami, je treba zdaj reči, da se v tem primeru, kot na več mestih v knjigi pripominja tudi avtor, premalo ukvarjajo z moškimi: zlasti z moškimi-strankami, potrošniki torej. Prostitucija je narobna plast monogamije in ne more biti naključje, da so (tudi) tu delovna sila ženske in da s svojimi uslugami zadovoljujejo potrebe moških, s sredstvi, ki jih na ta način služijo, pa ne preživljajo samo samih sebe, ampak v večini primerov tudi moške (od zvodnikov do zakonskih mož oziroma celih družin, kot navaja avtor). V patriarhalni delitvi dela, kakor si jo je prilagodil kapitalizem, večina del, ki jih opravljajo ženske, ustreza funkcijam, ki jim tradicionalno pripadajo v družini. »Obravnavana v tem kontekstu predstavlja prostitucija samo prenos ene od funkcij na širšo družbeno raven (...)« (str. 192).

Toda motili bi se, če bi mislili, da ta prenos pomeni tudi prestop iz sfere privatnega v sfero javnega, kar zaposlitev izven doma sicer pomeni za žensko in kar običajno velja za eno od bistvenih pridobitev boja za emancipacijo žensk. Naj bo prostitucija v kapitalizmu (in socializmu) še tako množičen pojav, naj bo še tako

razširjena »komercialna dejavnost«, slej ko prej ostaja stvar zasebnega in osebna zadeva in s svojim mejnim položajem med (javno) ekonomijo in zasebnostjo razkriva medsebojno pogojenost obeh. Nič čudnega, da je bil za Simone de Beauvoir položaj prostitutk paradigma položaja žensk sploh. In nič čudnega, da so doslej najpomembnejši prispevek k analizi prostitucije dale prostitutke, ki so bile pripravljene prelomiti zaroto molka in dvigniti diskretno tančico nad skrbno skrivano zasebnostjo svojih moških klientov. Če povemo s Kate Millet (Prostitution Papers, cit. po Raduloviću): »Najhujše v prostituciji ni, da se zavežeš prodajati spolnost, ampak da prodajaš svojo človeškost. To je najhujše, to, da prodajaš dostojanstvo. Ne toliko v postelji, kot v sprejemanju dogovora – postaneš kupljena oseba ... Posebno odvrtno v prostituiranju je, da je spolnost sama na sebi nekaj umazanega in da je moški v njej bolj uživa zato, ker to počne z nekom, ki je nižji od njega. To vključuje prezir, vrsto omalovaževanja, posebno zmagoslavje nad drugim človeškim bitjem.«

Če smo na začetku zapisali, da smo knjigo Dragana Radulovića že dolgo čakali, zapišimo zdaj še, kakšno knjigo si ob branju te najbolj zaželimo: knjigo pričevanj delovne sile, ki opravlja to »komercialno dejavnost« v razmerah socializma, knjigo, ki bi prinesla še vse drugačno »empirično« gradivo in bi odgrnila zavese nad zasebnostjo »socialističnega« potrošnika kupljive seksualnosti. Kajti ne gre nam, kot se je zapisalo nekomu v prejšnji številki Tribune, za osvobajanje prostitucije, temveč za osvobajanje prostitutk. Prvi in nujni korak k temu je dekriminacija prostitucije, ki jo na več mestih v knjigi zahteva tudi avtor. Drugi, morda še najnujnejši korak, pa je samoorganiziranje prostitutk za izboljšanje delovnih pogojev in življenjskih razmer, kakršnega pozna Zahoda Evropa. Prostitutkam namreč ni potrebna »naša« ali čigarkoli pomoč, kot se je v prejšnji Tribune zapisalo nekomu drugemu. Potrebna jim je kvečjemu profesionalna zavest v duhu internacionalizma. Zato: PROSTITUTKE VSEH DEŽEL, ZDRUŽITE SE!

MATEJA ČOP

SLOVENSKA SAVNA

Slovenska dramatika 2

»Prizorišče je eno – savna kot savna, ki je razčlenjena, je prostor za potenje s klopni v nadstropjih, s pečjo z vrčem in kamni; je prostor s prhami; prostor za počitek in prostor s svežim zrakom, mogoče tudi trim kabinet v nevidnem ozadju... Rekviziti so za ta prostor običajni... Še celo brezove metlice na začetku v tem soparnem prostoru niso nič posebnega.«

Tako se začne slovenska pasijonska igra iz leta 1987, ki kljub svojemu izrecno poudarjenemu zvrstnem podnaslovu na prvi pogled nima ravno veliko skupnega s svojimi predhodnicami. Šeligova pasijonska igra se dogaja v savni, rekreacijskem centru, ki hoče postati nekakšna rekreacijska Golgota, v kateri »krvavi pot« zamenja predimenzionirano znojenje, križ na Kalvariji pa rekreacijske naprave kot mučila, ki si jih udeleženi v svojem mazohističnem zanosu izberejo sami. Hitra menjava prizorov, ki bi jo lahko primerjali z menjavo filmskih kadrov, sicer lahko spominja na premikajočo se spokorniško pridigo v živih slikah in govorjeni besedi, ki pa grešnikov ne more in nima več namesti pretresti in jih pripraviti k spreobrnjenju. Šeligova igra ne more doseči zvrsti pasijonske igre kot gledališkega predstavljanja Kristusovega trpljenja, ker nameroma ne operira več z glavnim adutom te zvrsti, se pravi Kristusom, božjim sinom, ki je prišel na zemljo in bil pripravljen trpeti za zemeljsko ljudstvo. V Slovenski savni je onemogočena tudi metonimična zamenjava božjega sina s slovenskim narodom, ki nase sprejema Kristusovo trpljenje, s tem postaja vzvišen v trpljenju in mu je priznan tudi poseben status. Ta postaja pri Šeligu ena nejasno nakazanih problematik, ki pa je obravnavana z izra-

zito avtorsko ironično-parodično držo: »Ozvezdje smo, ki spi. V naravni lepoti kot trnulčica obdani od vršacev, ki se bleščijo kot simbol našega ponosa. Ko sonce vstaja izza njihovih grebenov, vstaja iz naših src... Majhni in stisnjeni med nasilne velikane bomo branili sveto misel duhovnega občestva vsega človeštva. In ta majhnost, ta neomadeževanost z nasiljem do drugih – naša zgodovina je čista kot solza – nas je izbrala in poklicala, da pokažemo človeštvu pot do najsvetlejših zvezde rimske ceste!«

Tako kot je ukinjen poseben status naroda kot občestva je ukinjen tudi poseben status junakov. Od pasijonskega trpljenja, vstajenja in poveličanja je ostalo samo še trpljenje, ki pa spet ni psihično vzvišeno, ampak banalno, odurno, vedno na isti neprestopni meji med masazo in kaznijo. Junaki se mu predajajo, kar velja za telesno in duševno koristno, poskušajo fizično trpeti, a se morajo največkrat zadovoljiti kar s simuliranjem bolečin. Z izgubo potrebe po avtonomnosti je ukinjena tudi možnost zavedanja o lastnem trpljenju.

Svet savne je svet priznavanja družbenih norm, v katerem se – podobno kot v

Smoletovi Veseloigri v temnem – vsak odmik označuje kot eksces, toda v Šeligovi Savni ni več prostora za pripovedovalčevó eleganco in nonšalantnost, posamezne slike se odvijajo v veristično-umazanem svetu, ki ga občasno preseka in znova poudarjata poetičnost in ironija pesniške dikcije. Hrepenenje obstaja samo še kot kratek preblisk junakov na eksistenčnem dnu, degradiranega arheologa, ki končno izgubi tudi službo nabavnega in manipulanta ter anglistke, ki postane nekvalificirana frizerka. Dokončno parodirano pa se lahko opredmeti tudi v obliki neznanega letečega predmeta.

Ob izgubi hrepenenja ostane seveda še zmeraj človekov fisis, skrb za njegovo vzdrževanje in zadovoljevanje. No, tej se junaki obilno posvečajo, čeprav spet ne ravno načrtno in s pretiranim uspehom. Ko se zrak v savni noče dovolj segreti, ne omogoča pravega trpljenja in z njim seveda očiščenja, se njihova skrb za telo zlahkoto spremeni v histerijo. Če že ne morejo sami trpeti in se v trpljenju očistiti, poskušajo v histeriji križati vsaj kurjača Muta, ki je v svoji vlogi bebca edini kandidat za na križ, saj je v svoji prostovoljni izločitvi iz občestva vsaj delno avtonomen, izven tega sveta. Toda Muto noče postati križani, ki bi odrešil tiste, ki so ga križali. Raje ugodi njihovi želji po bolečini kot nasladi in samopozabljenju in se nad njih spravi z bičem.

Pasijonska igra je končana, pa tudi če ni bilo poti na Golgotu. Konec je nejasno nakazan, nameroma nagajiv, nekoliko sarkastičen, še vedno odprt. Tisti, ki si to želijo, Kristusa lahko še naprej čakajo, Šeligo jih pri tem ne bo oviral.

TOMAŽ TOPORIŠIČ

ONE BEAUTIFUL EVENING LAST MAY

